

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΔ'.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1951

ΑΡΙΘ. 122

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ (*)

Ι. Ἡ 1900ῆ ἐπέτειος τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐξετάσωμεν ἄλλην μίαν φορὰν τὴν ζωὴν, τὴν διδασκαλίαν, τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ρίψωμεν ἐν ἀκόμῃ βλέμμα εἰς τὴν ἀφθάστου μεγαλείου αὐτὴν μορφήν, ἢ ὁποῖα τόσα ἔχει νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τῆς σήμερον. Καὶ φυσικὰ, διὰ τὸν θεράποντα τῆς ἐπιστήμης τῶν νόμων, ἢ εὐκαιρία αὕτη εἶναι ἰδιαίτερος πολύτιμος¹. Ἡ ἐν λόγῳ

ἐπέτειος ἀναφέρεται εἰς προσωπικότητα, ἢ ὁποῖα εἶχεν δλόκληρος ἐμβαπτισθῆ εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ νόμου. Ἀκόμῃ περισσότερον ἀναφέρεται εἰς γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἐκ πάσης μὲν ἄλλης ἐπόψεως, ἰδίως ὅμως ἐκ τῆς ἐπόψεως τοῦ δικαίου τὸ ὁποῖον θὰ ἀπετέλει ἀπαραίτητον διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ρυθμὸν τῆς ἀνθρωπίνης συμβιώσεως.

Καὶ ὅμως, διὰ τὸν ἐρευνητὴν τοῦ δικαίου, ἢ μελέτη τοῦ Παύλου καὶ ἄρα ἢ συμμετοχὴ εἰς τὸν ἔορτασμόν τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου, φαίνεται ἰδιαίτερος δυσχερής. Εὐθὺς μόλις ἀπὸ νομικῆς σκοπιᾶς θεωρήσωμεν τὸν Παῦλον, τὴν διδασκαλίαν του, τὸ ὅλον καταπληκτικὸν ὄντως εἰς πρωτότυπον δημιουργίαν ἔργον του, προβάλλει τὸ μεγάλο ἐρώτημα: Τίς ἦτο ἡ σχέση τοῦ μεγάλου ἀποστόλου, τῆς διδασκαλίας του, τῆς «καινῆς διδαχῆς» ἢ ὁποῖα ἐνέβαλεν εἰς ἀπορίαν καὶ τὸν Ἀρειὸν Πάγον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τίς ἦτο καθ' ὅλου ἢ ὁποῖα τῆς σχέσεως τοῦ Παύλου πρὸς τὸν νόμον;

Καὶ τὸ παράδοξον καὶ ἐκ πρώτης ἐντυπώσεως δεξιόμορον εἶναι, ὅτι εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ φαίνεται νὰ προβάλλῃ ἀμέσως, ἀπλουστάτη ὅσον καὶ ἀποκαρδιωτικὴ διὰ τὸν ἐρευνητὴν τῶν νόμων, ἢ ἀπάντησις: ἢ ὁποῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου ἀφ' ἑνός, τοῦ νόμου ἀφ' ἑτέρου, εἶναι σχέσις τῆς ἐκ διαμέτρου ἀντιθέσεως. Δὲν χρειάζονται—θὰ ἔλεγεν ἐκεῖνος ὅστις θὰ

(*) Τὸ παρὸν ἄρθρον ἐγράφη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1900ῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδημοσιεύθη δὲ Ἀγγλιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «St. Paul and Law» εἰς τὸν πανηγυρικὸν τόμον, Paulus · Hellas · Oikumene (An Ecumenical Symposium) Published by the Student Christian Association of Greece, Athens 1951.

(1) Εἰς τὸν πανηγυρικὸν τόμον, τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὴν προηγουμένην ὑποσημείωσιν περιλαμβάνονται ἐργασίαι νομομαθῶν ὡς τοῦ Jacques Ellul (καθηγητοῦ εἰς τὸ Bordeaux) Le sens de la liberté chez St. Paul τοῦ Max Huber Escher (καθηγητοῦ εἰς τὴν Ζυρίχην καὶ ἀντιπροέδρου τοῦ διαρκοῦς δικαστηρίου διεθνῶς δικαιοσύνης) Mensch und Tier καὶ τοῦ οἰκονομολόγου Alfred Müller-Armack (καθηγητοῦ εἰς τὴν Κολωνίαν καὶ διευθυντοῦ τοῦ «Institut für Wirtschaftspolitik») Das christliche Erbe Europas. Ἐξ ἑλληνικῆς πλευρᾶς βλ. τὴν ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ Π. Ζέπου «Ὁ Παῦλος ὡς ἐργάτης τοῦ Δικαίου», «Ἀκτίνες» 1951 (Ἰούλιος), σ. 258 ἑτ.

ἔδιδε τοιαύτην τινα ἀπάντησιν—μελέται βαθεῖαι και ἔρευνα ἐπίπονος. Ἄρχεῖ νὰ φυλλομετρήσῃ τις τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, διὰ νὰ ἴδῃ τὴν ὄλην θεωρίαν αὐτοῦ συγκεντρωμένην εἰς μίαν θεμελιώδη ἐπίδωξιν: τὴν «χωρὶς νόμου δικαιοσύνην», τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν (*). Ἄν ἀφήσωμεν τὰς ἄλλας ἐπιστολάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπίσης δὲν ἀπουσιάζει ἡ ἰδέα αὐτή, και ἂν ἀκόμη μείνωμεν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους και τὴν πρὸς Γαλάτας, βλέπει κανεὶς αὐτὸ τοῦτο μίαν πάλιν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μὲ ἀντίπαλον τὸν νόμον. Θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὅτι εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν ἡ πάλιν αὐτὴ λαμβάνει μᾶλλον τὴν ἀποδεικτικὴν μορφήν, ὅτι ὁ Παῦλος ἐδῶ προσπαθεῖ «ν' ἀποδείξῃ τὴν βᾶσιν» τοῦ αἰτήματός του περὶ τῆς «χωρὶς νόμου δικαιοσύνης», ἐνῶ εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἡ πάλιν αὐτὴ κορυφῶται εἰς κάτι τὸ δραματικόν. Φθάνει μέχρι τῶν συγκινητικῶν ὄντως ἐκείνων ἐκκλήσεων πρὸς τοὺς Γαλάτας, διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ τι συνέπειας θὰ ἔχῃ, τοῦ ὅλον εὐαγγελίου δι' αὐτοὺς ἀναιρετικᾶς, ἐὰν και πάλιν οὗτοι δεχθῶν νὰ τεθοῦν ὑπὸ νόμον: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, «Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει» (**).

Ἄλλὰ δὲν χρειάζεται καν και εἶναι ἄλλως τε και πολὺ δύσκολον, νὰ ἀπαριθμηθοῦν τὰ χωρία, ὅπου φαίνεται ἡ ἀντίθεσις Παύλου και νόμου. Ὁ νόμος φθάνει νὰ φαίνεται ὡς κάτι, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ κατάρα, και ἀκριβῶς τὸ ὅλον νόμημα τοῦ εὐαγγελίου εἶναι ὅτι «ὁ Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου» (*). Εἶναι δὲ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν νομικόν, ὅτι ἡ περίφημος ἀρχὴ *nullum crimen sine lege*, ἐμφανίζεται εἰς τὸν Παῦλον ὑπὸ μίαν ὄλως νέαν και διὰ τὸν νομικόν ὄλως ἐπαναστατικὴν ἔννοιαν. Μὲ τὸν Παῦλον φθάνομεν εἰς τὸ *nullum crimen sine lege* ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ὑπάρχει αἰτιώδης συνάφεια μεταξὺ τοῦ ἐγκλήματος και τοῦ νόμου. Ἐμφανίζεται οὕτως ὁ νόμος ὡς δημιουργὸς αἰτία διὰ τὸ ἐγκλημα (εἰς

τὴν θεολογικὴν γλῶσσαν: διὰ τὴν ἁμαρτίαν). «Οὐ δὲ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις» «χωρὶς νόμου ἁμαρτία νεκρά» (**).

Οὕτε δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὄλη ἡ πληθὺς τῶν τοιούτων ἐκφράσεων τοῦ Παύλου εἶναι ἁπλῶς, οὕτως εἰπεῖν, σχήματα ρητορικά, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἔπρεπε κανεὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν και τόσον κατὰ γράμμα. Διότι κήρυγμα μὲ τοιαύτας ἀκριβῶς ἐκφράσεις ἐστοίχισεν εἰς τὸν μέγαν ἀπόστολον τόσους διωγμοὺς και τόσα παθήματα! Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὄλη αὐτὴ ἡ μεγαλειώδης ὄσον και δραματικὴ σειρά παθημάτων «τρὶς ἐρραβδίσθη, ἅπαξ ἐλιθάσθη, τρὶς ἐνανάγησα... κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐξ ἐθνῶν, κινδύνους ἐν πόλει...» (**), ὠφείλοντο ὄχι τόσον εἰς διωγμοὺς τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν προσβαλλομένην τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, οὕτε ἀκόμη, μέχρι τοῦ Νέρωνος τοῦλάχιστον, εἰς τοὺς διωγμοὺς τῶν αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι εἴρισκον τὸν Χριστιανισμόν ὅτι εἶναι μία *religio nova et illi-cita*,—μόνον περὶ τὴν ἐσπέραν τοῦ βίου του ἐδοκίμασε ταῦτα ὁ Παῦλος. Οἱ διωγμοὶ προεκλήθησαν ἀκριβῶς ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Παύλου τὸν ἐχθρὸν και καταλυτὴν τοῦ νόμου. Ἀκριβῶς ἀπὸ τοιαύτας φράσεις, ελλημμένας εἴτε ἀπὸ τὰς ἰδίας ἐπιστολάς τὰς και σήμερον σωζομένας, εἴτε ἀπὸ ἄλλα κείμενα εἴτε ἀπὸ τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου και βεβαίως και μὲ κακοπιστίαν διεστρεβλωμένας και ἐξωγαμμένας, εἴρισκον οἱ διώκται τοῦ Παύλου ὄπλα, διὰ νὰ προκαλέσουν και τοῦ ὄχλου τὴν μῆνιν και τῶν ἰσχυρῶν τὴν ἐπέμβασιν.

Δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν ἀκόμη περαιτέρω. Πρὸς τοιαύτην περὶ τοῦ νόμου ἀντίληψιν συνδέεται ἡ ὄλη διδασκαλία τοῦ Παύλου περὶ λυτρώσεως, περὶ ἐλευθερίας, περὶ ἀγάπης, περὶ συνειδήσεως. Μάλιστα, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου περὶ τῆς ἐλευθερίας

(2) Κεφ. γ' 21. Πρβλ. και θ' 31-32

(3) Γαλ. ε' 2.

(4) Γαλ. γ' 13.

(5) Ρωμ. δ' 15, ζ' 8. Βλ. και Ρωμ. ζ' 7 «τὴν τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ἔγνω, εἰμὴ ὁ νόμος ἔλεγέ μοι οὐκ ἐπιθυμήσεις» και ἄλλα πολλά.

(6) Β' Κορινθ. ια' 25 κ. ε.

στηρίζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου δεσμεύσεως. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὴ καὶ διδακτικὴ ἡ, ἐκπλήξεώς τινος μετέχουσα, διαπίστωση, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ μελετητής, ὅταν ἀντιληφθῆ ὅτι φράσεις τοῦ Παύλου, αἱ ὁποῖαι πλέον ἀποτελοῦν κοσμήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καὶ ἐγκαλλωπίσματα τῆς ὅλης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἐλέχθησαν ἀκριβῶς εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐναντίον τοῦ νόμου, ὡς ἀντίθεσις πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου δέσμευσιν, ἣ, ὅπως ὁ Παῦλος τοῦ διατυπώνει, πρὸς τὴν δουλείαν τοῦ νόμου. Ἐκεῖνο τὸ «Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε» τὸ ὁποῖον τόσον συνεκίνησε τὸν Victor Hugo (7), τὸ «τῆ ἐλευθερία ἡ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε», τὸ «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστὸς» (8), τόσα ἄλλα, ἀρχικῶς ἐλέχθησαν διὰ νὰ δείξουν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ γίνῃ λόγος περὶ δεσμεύσεως ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ περὶ τῆς δουλείας εἰς τὸν νόμον.

II. Ἐξ ὅλων τούτων θὰ ἔκλινεν ἴσως κανεὶς πρὸς τὴν σκέψιν, ὅτι δὲν εἶχαν καὶ τόσον ἀδικον οἱ διῶκται, ὅταν ἐδίωκον τὸν Παῦλον ὡς τοῦ νόμου καταλυτὴν. Καί, ἐξ ἄλλης πλευρᾶς ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόσον ἄνευ ἐρείσματος ὁ ἀναρχισμὸς, ἂν ὅχι ὁ ἀτομιστικὸς ἐγκεντρικὸς καὶ ἀντικρὺς ἀντιχριστιανικὸς, τύπου Stirner, ἀλλ' ὁ ἀναρχισμὸς, φερῶ εἰπεῖν, τοῦ Τολστόϊ, ὅταν θέλῃ καὶ εἰς τὸ Χριστιανισμὸν νὰ ζητήσῃ καταφύγιον. Τοῦλάχιστον δὲν θὰ ἦτο φαίνεται καὶ τόσον ἐξωφρενικὸν νὰ θέλῃ κανεὶς νὰ ἴδῃ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Παύλου ἕνα θεμελιωτὴν ἀναρχισμοῦ εὐγενοῦς, ὁ ὁποῖος καταλύει τὸν νόμον καὶ θέτει τὸ ἄτομον καὶ τὴν συνείδησίν του κύριον ἑαυτοῦ καὶ τῶν πράξεών του, ἔστω καὶ ἂν αἱ πράξεις αὐταὶ πρόκειται νὰ συνομιθοῦν εἰς μίαν ζωὴν ὑψίστης αὐτοθυσίας.

Δὲν δύναται βεβαίως ἐδῶ νὰ γίνῃ συζήτησις μετὰ τὴν ἀναρχικὴν φιλοσοφίαν—οἰασθῆποτε παραλλαγῆς—ἐπὶ τοῦ σημείου αὐ-

τοῦ. Δύναται ὅμως νὰ λεχθῆ τοῦτο, ὅτι βεβαίως ὁ ἀναρχισμὸς—τοῦλάχιστον ὁ μὴ τῶν ἄκρων—δύναται νὰ εὕρῃ τὸν Παῦλον στηρίγματα, ὑπὸ μίαν ὅμως προϋπόθεσιν: ὅτι θὰ στηριχθῆ ἐπὶ χωρίων τοῦ Παύλου καὶ ὅχι ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου. Διότι ἐὰν ἀπὸ τῶν χωρίων, ὁσονδήποτε πολυπληθῶν, ἀλλὰ πάντως μεμονωμένων, ἔλθωμεν εἰς τὴν διδασκαλίαν ὡς ἐνότητα ὀργανικὴν, ἢ εἰκῶν τοῦ ἐμφανίζεται εἶναι ἐντελῶς διάφορος.

Δὲν χρειάζεται νὰ διατριψώμεν ἐδῶ πολὺ ἐπὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πλέον πεδῖον ἠρευνημένον, ἴσως δὲ καὶ ἐξηγητημένον, ἐπὶ τῆς τόσης δηλονότι προσοχῆς τὴν ὁποίαν ὁ ἀπόστολος Παῦλος καταβάλλει, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ νόμου ἐλευθέρωσις δὲν ἀποτελεῖ τοῦ νόμου κατάλυσιν. «Νόμον οὖν καταργοῦμεν;... μὴ γένοιτο ἀλλὰ νόμον ἰστώμεν»⁹. Δὲν θὰ ἐχρειάζετο ἴσως οὕτε κἂν νὰ ὑπομνήσωμεν ἐδῶ ὅσα αὐτὸς ὁ Παῦλος εἰς αὐτὴν τὴν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν¹⁰ διεκήρυσεν ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸ κράτος καὶ τὰς κρατικὰς ἐξουσίας. Ἐὰν παρ' ὅλον τοῦτο μνημονεύωμεν τῆς πασιγνώστου αὐτῆς περικοπῆς, εἶναι δι' ἄλλον λόγον: διὰ νὰ ὑπογραμμισθῆ, ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς διὰ τῆς πίστεως ἐλευθερίας ἀπὸ τῆς κατάρας τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου δὲν ἔχει καθόλου τὸ νόημα, ὅτι τρόπον τινα ὁ χριστιανὸς εἶναι legibus solutus. Ὅχι μόνον τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον εἶναι ἡ παρότρυνσις. Αὐτὴ δὲ ἡ πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολή¹¹, δεῖγμα πάλης μεταξὺ χριστιανικῆς ἐλευθερίας καὶ νομιμοφροσύνης, εἶναι ἕνα τρανὸν ὅσον καὶ συγκινητικὸν καὶ ὑπέροχον τοῦτου δείγμα.

III. Ἐναντὶ μὲν λοιπὸν τοῦ Θεοῦ «ἄνευ νόμου δικαιοσύνη» καὶ ἐλευθερία ἀπὸ τοῦ νόμου. Ἐναντὶ ὅμως τῆς πολιτείας ὑποχρέωσις ὑποταγῆς εἰς τὸν νόμον. Αὐτὸ θὰ ἦτο τὸ σχῆμα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ κατελήγομεν καὶ ἴσως ἡ τοιαύτη ἀντίθεσις

(7) Ρωμ. γ' 31.

(10) Ρωμ. ιγ' 1-8.

(11) Βλ. Π. I. Μπρατσιώτου. «Ἐπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» ἰδία σελ. 126 ἑπ.

(7) Μετὰ αὐτὸν τὸν τίτλον: Christus nos liberavit, ἀρχίζει, ὡς γνωστόν, ἕνα κεφάλαιον τῶν «Ἀθλίων».

(8) Γαλ. ε' 1, β' 20.

θὰ ἀπετέλει βράσι ἀρμονικῆς δι' ἀμφοτέρων τὰς πλευρὰς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ζητήματός μας. Καὶ ὅμως θὰ ἦτο πλάνη, ἂν ἐνομίζομεν ὅτι μὲ τὸ ἀπλοῦν αὐτὸ σχῆμα ἐξαντλεῖται τὸ θέμα μας.

Καὶ εὐθύς ἀμέσως, ἰδιαιτέραν ἐντύπωση προκαλεῖ ἐν κεντρικὸν σημεῖον. Τὸ ἀποτελοῦν τὴν γέφυραν, ἣ ὁποία ἐπὶ τοῦ θεματός μας συνδέει, κατὰ τὴν μελέτην τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου, τὴν ἐπὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ ἐδραζομένην θεωρησιν πρὸς τὴν ἔρευναν τῶν γενικῶν προβλημάτων τοῦ δικαίου. Εἶναι ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς κριτήν.

Ἐναντι τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου ὁ Παῦλος ἐπικαλεῖται τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν, συνείδησιν ἣ ὁποία ἔχει καὶ αὐτὴ τὸν νόμον τῆς. Τοῦ νόμου τούτου θεμέλιον εἶναι ἡ ἀγάπη, ἣ ἔκφανσις ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤδη ὁ Οὐλπιανὸς θεωρεῖ ὡς τὸ δίκαιον: *Suum cuique tribuere* ἢ ὅπως λέγει ὁ Παῦλος «ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλάς» (12).

Ἡ εἰς τὴν συνείδησιν παραπομπὴ αὐτῆ μεταφράζεται εἰς γλῶσσαν νομικὴν, ὡς ἡ ἀναγνώρισις τῆς αὐτονομίας τοῦ δικαίου, ἣ ὁποία τόσον μεγάλην καὶ λαμπρὰν θέσιν ἔχει εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου. Τὸ δίκαιον ἀποτελεῖ βεβαίως προσταγὴν ρυθμιστικὴν, ὑποχρεωτικὴν, καί, ὅπως λέγει ἡ νεοκαντιανὴ φιλοσοφία τοῦ δικαίου, βούλησιν ἣ ὁποία δεσμεύει αὐταρχικῶς. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει καθόλου τὴν ἔννοιαν, ὅτι τὸ δίκαιον ὡς στήριγμά του, καὶ δὴ στήριγμα μοναδικόν, ἔχει κάτι τὸ ξένον πρὸς τὴν ἐν ἐκάστῳ ἀτόμῳ αὐτόνομον ἀποδοχὴν (13). Δίκαιον, τὸ ὁποῖον εἶναι μόνον ἐτερόνομον, τὸ ὁποῖον δηλαδὴ εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναλύσεως στηρίζεται μόνον εἰς τὸν δεσμοφύλακα, δὲν εἶναι δίκαιον, εἶναι ὡμὴ βία, εἶναι τυραννίς.

Ἡ μᾶλλον, οὐδὲ τυραννίς εἶναι τὸ «δί-

καιον» αὐτὸ εἶναι οὐτοπία. Διότι καὶ τυραννίς διὰ τὴν ὑπάρξιν δὲν ἀρκεῖ ὁ φόβος, ὅ,τι καὶ ἂν λέγῃ ὁ Montesquieu (14). Πρέπει ὁ τύραννος ἢ ὁ δεσπότης τὴν ἔχῃ ἀνθρώπους, μέσα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ὁποίων κατὰ τρόπον αὐτόνομον οἱ νόμοι τῆς τυραννίδος τὴν εἶναι νόμοι τῆς συνειδήσεως τῶν, τῆς ὁσονδήποτε διεφθαρμένης ἔστα, ἀλλὰ πάντως τῆς ἰδικῆς τῶν συνειδήσεως. Διότι ἄλλως, προβάλλει τὸ ἐρώτημα, τί θὰ γίνῃ μὲ τοὺς δεσμοφύλακας, ποῖος θὰ ἐπιτηρῇ καὶ ἐξαναγκάζῃ αὐτοὺς πλέον. Τὸ πρόβλημα *quis custodiat custodes* λύεται μόνον μὲ τὴν αὐτόνομον ἀποδοχὴν τοῦ δικαίου, ἄνευ τοῦ ὁποίου τὸ δίκαιον προσκρούει εἰς προβλήματα ἀντίστοιχα πρὸς τὸ Δήλιον ἢ τὸ τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου.

Καὶ ἀκριβῶς ἢ εἰς τὴν συνείδησιν παραπομπὴ εἶναι ἐκεῖνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Παῦλος δίδει τὴν αὐτόνομον θεμελίωσιν, ἢ μᾶλλον, ἀπλῶς εἰπεῖν τὴν θεμελίωσιν εἰς τὸ δίκαιον. «Διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι οὐ μόνον διὰ τὴν ὁργήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν» (15). Ὅχι διότι φοβεῖσθε τὰς συνεπειάς, ἀλλὰ διότι ἡ συνείδησίς σας θὰ εἰπῇ ὅτι πρέπει τὴν τηρεῖτε τοὺς νόμους.

IV. Ὁσον πολῦτιμος ὅμως, καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀνεκτίμητος, καὶ ἂν εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος εἰς ὀλίγας φράσεις θέτει ὡς θεμέλιον τῆς διδασκαλίας του ὡς πρὸς τὸ δίκαιον τὴν αὐτόνομον ἰσχὺν τοῦ κανόνος τοῦ δικαίου, δὲν ἐξαντλεῖ παρ' ὅλον τοῦτο αὐτὴ τὴν πλουσίαν εἰσφοράν. Βεβαίως, ὁ Παῦλος ὑπῆρξε θεωρητικὸς καὶ θὰ ἠμποροῦσεν ἴσως κανεὶς τὰ τὸν ὀνομασθῆναι τὸν θεωρητικόν, ἢ τὸν πρῶτον «θεωρητικόν» τοῦ Χριστιανισμοῦ (16).

(13) Ἐπὶ τούτου, L a u n : *Recht und Sittlichkeit* (πρυτανικὸς λόγος Πανεπιστημίου Ἀμβούργου 1927).

(14) Montesquieu : *Esprit des lois*, τόμ. I κεφ. VIII — XI. Ἐξ ἄλλου ὅμως, καὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς εἰς τὸν Ἐπιτάφιόν του λέγει διὰ τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν: «διὰ δέος μάλιστα οὐ παρανομοῦμεν» (Θουκυδίδου Β' 37).

(15) Ρωμ. ιγ' β'. Βλ. καὶ Μαρτιδάκη ὁ Δημοσθένης ὡς θεωρητικὸς τοῦ δικαίου (1951) σ. 17.

(16) Βλ. Ζέπου ἐνθ' ἀν. σ. 259.

(12) Ρωμ. ιγ' 7. Πρβλ. καὶ Πλάτωνος Πολιτείαν (Α' κεφ. 6) ὅπου ὁ Σωκράτης ἀμφισβητεῖ τὴν ὀρθότητα τοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τῆσάυτην ἀνίληψιν ὀρισμοῦ τοῦ δικαίου, τὸν ὁποῖον ἔδιδεν ὁ Σιμωνίδης.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον θεωρητικός. Ὑπῆρξε πηγή δυνάμεως. Δὲν ἔγραψε μόνον ἐπιστολάς. Διεμόρφωσε ζωὴν, διεμόρφωσεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον, ἀνεξαρτήτως τῆς θεολογικῆς του ἐκφάνσεως, εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει ρυθμὸς κοινωνικῆς ζωῆς, νεῦρον, θεμέλιον καὶ δύναμις πολιτισμοῦ. Δὲν ἔδωσε τὴν συνείδησιν ὡς σύλληψιν μόνον θεωρητικῆν, τὴν ἔδωσεν ὡς πραγματικότητα, πραγματικότητα ἡ ὁποία κατέστη ἱκανὴ ὄχι μόνον νὰ φράξῃ «στόματα λεόντων» καὶ νὰ σβέσῃ «δύναμιν πυρός», ἀλλὰ καὶ νὰ δαμάσῃ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν συμφερόντων καὶ νὰ κάμῃ τὸν ἀνέκαθεν ὑπάρχοντα ἀγῶνα διὰ τὸ δίκαιον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαιώματος⁽¹⁷⁾, ἀγῶνα διὰ τὸ δίκαιον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τὴν ἀντικειμενικῆν. Τοῦτο, ἔστω καὶ ἂν ὁ τοιοῦτος ἀγὼν συνεπάγεται θυσίας, αἱ ὁποῖαι συνίστανται βεβαίως εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ὀφειλὴν καὶ ὅταν ἀκόμη κανεὶς δικαστικὸς κλητῆρ καὶ κανεὶς δεσμοφύλαξ δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ μὲ ἐξαναγκάσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσίν της. Ἄλλὰ καὶ ἔτι πλέον: μὲ κάμνει νὰ ἐνασκῶ τὰ δικαιώματά μου ὑπὸ πνεῦμα καλόπιστον. Καὶ τοῦτο πλέον: μὲ πνεῦμα ἀνθρωπιστικόν. Καὶ ἀκόμη περισσότερον: πνεῦμα ἀγάπης, τὸ ὁποῖον φθάνει μέχρι τοῦ ἑξῆς: Νὰ ἀφίσταμαι τῆς ἐνασκήσεως τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα μοῦ δίδει ὁ νόμος, διότι ἡ συνείδησίς μου μοῦ λέγει νὰ μὴ ἐνασκῆσω τὰ δικαιώματά μου αὐτά.

Καὶ ἰδοὺ, ὅτι ἐνῶ ἐφαίνετο ὅτι εἴχομεν κατορθώσει νὰ υπαγάγωμεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου εἰς τὸ πλαίσιον τῆς νομιμοφροσύνης ἔναντι τῆς πολιτείας, ἰδοὺ ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη ὡσὰν νὰ μὴ θέλῃ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰ ἐν λόγῳ πλαίσια. Μὲ τὴν συνείδησιν ὡς ὑπέρτατον γνώμονα ἐξεφύγαμεν καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν σφαιρὰν τοῦ δικαίου. Ὅχι ὅμως διὰ νὰ φύγωμεν ἔξω ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναβῶμεν ἐπ' αὐτὸ ἀπὸ τὴν σφαιρᾶν

τοῦ δικαίου, δηλονότι τοῦ κειμένου δικαίου, ὡς τοῦτο ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν κανόνα τοῦ δικαίου, καὶ εἰδικώτερον ἀπὸ τὸν νόμον. Ἡ διδασκαλία τοῦ Παύλου μᾶς δίδει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἂς ἐπιτραπῇ νὰ ὀνομάσωμεν ὑπέρνομον δίκαιον.

Τὸ ὑπέρνομον αὐτὸ δίκαιον εἶναι τὸ πρωτεῖον τοῦ νόμου τοῦ πνεύματος, τοῦ γνησίου ἀλτρουϊσμοῦ, τῆς ἀγάπης ὑπεράνω ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ *do ut des* τοῦ δικαιώματος ἔστω καὶ καλῆ τῆ πίστει ἐνασκουμένου. Μὴ δὲ νομισθῇ ὅτι εἶναι τοῦτο μία ἀπλὴ ὠραία σύλληψις τῆς φαντασίας. Διότι ἀκριβῶς ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ὅτι δὲν δίδει μόνον ὠραίας συλλήψεις, ἀλλὰ διαμορφώνει πραγματικότητας. Εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν τοιαύτη πραγματικότης εἶναι αἰσθητῆ. Εἰς μίαν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀγάπη βασιλεύει, — καὶ ἐπὶ τέλους, παρὰ τὴν χαλεπότητα τῶν καιρῶν, ὑπάρχουν τοιαῦται οἰκογένειαι, ἐὰν δὲν ἀποτελοῦν καὶ τὸν κανόνα εἰς τὴν κοινωνίαν—βεβαίως δὲν θὰ γίνεταί ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἰς τὰς μεταξὺ των σχέσεις συνεχῆς ἀναδρομῆς εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ οἰκογένεια. Τοῦτο ἰσχύει καὶ εἰς τὰς ὑλιστικώτερας ἐκφάνσεις συμβιώσεως, εἰς τὰς συναλλακτικὰς, εἰς ἐμπορικὰς ἀκόμη σχέσεις.

Παραδείγματα θὰ ἠμποροῦσαν πολλὰ νὰ προσαχθοῦν. Ὁ γράφων ἔχει ὑπ' ὄψιν ὄχι μίαν καὶ δύο, ἀλλὰ πολλὰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας προσέτρεξαν εἰς αὐτὸν ὀφειλέται δραχμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τῆ βάσει ἐνὸς ἑλληνικοῦ νόμου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, τοῦ περιφήμου νόμου 18/1944 περὶ νομισματικῆς διαρρουμίσσεως, ἀηλλάσσοντο τῆς ὀφειλῆς των. Καὶ ὅμως ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἀρχῶν τῶν ὁποίων ὁ Παῦλος ὑπῆρξε διαγγελεὺς ἐμφορούμενοι οἱ ὀφειλέται αὐτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ κάμουν χρῆσιν τοῦ ἐν λόγῳ νόμου. Διότι εὔρισκον μέσα εἰς τὴν συνείδησίν των τὴν προσταγὴν ἐνὸς δικαίου ὑπερνόμου, τὸ ὁποῖον ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς⁽¹⁸⁾ νὰ κα-

(17) Ὁ νομικὸς ἀναγνώστης, θὰ εἶχῃ βεβαίως ὑπ' ὄψιν του τὸ περιφνημὸν ἔργον τοῦ Jhering «ὁ ἀγὼν διὰ τὸ δίκαιον» (Der Kampf ums Recht). Ἄλλ' εἰς τὸν Jhering ὁ ἀγὼν αὐτὸς εἶναι κυρίως ἀγὼν διὰ τὴν διεκδίκησιν τοῦ ἐξ ὑποκειμένου δικαίου, τοῦ δικαιώματος καὶ τοῦ δι' αὐτοῦ προστατευομένου ἀτομικοῦ συμφέροντος.

(18) Ἀνεξαρτήτως ὅλης τῆς ἐξ ἀντικειμενικῆς ἀπόψεως κριτικῆς τοῦ κειμένου δικαίου, ἡ ὁποία ἐνδεχομένως θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ μὲ βάσιν τὸ λεγόμενον «φυσικὸν δίκαιον».

ταβάλουν ἂν ὄχι ὀλόκληρον, τοῦλάχιστον ὁμως οὐσιώδεις τμήματα τοῦ χρέους των. Καὶ ἐξήτουν μίαν συμβουλήν, ὡς πρὸς τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὅποιον θὰ ἐπλήρωνον συμφωνῶς ὄχι μὲ τὸν νόμον, ἀλλὰ μὲ τὴν προσταγὴν ἢ ὅποια εἶναι ὑπεράνω τοῦ νόμου.

Τὸ ὑπέρομον αὐτὸ δίκαιον τοῦ Παύλου δὲν δύναται νὰ ἐνταχθῆ εἰς κανένα ἀπὸ τὰ σχήματα τὰ ὅποια διεμόρφωσεν ἢ φιλοσοφικὴ ἔρευνα τοῦ δικαίου μὲ τὸν διαχωρισμὸν εἰς δίκαιον καὶ νόμιμον, εἰς ὀρθὸν καὶ μὴ ὀρθὸν δίκαιον ἢ εἰς τὴν τόσα ζητήματα καὶ ἐναντιολογίαν δημιουργουῦσαν θεωρίαν τοῦ φυσικοῦ δικαίου διακρινομένου ἀπὸ τοῦ θετικοῦ (19). Τοιαῦται διακρίσεις ἔχουν τὴν θέσιν των ὅταν ἀναφέρονται εἰς τὸ δίκαιον τὸ ὅποιον ἐπιβάλλεται, δημιουργοῦν δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις καὶ κατ' ἀρχὴν τοῦλάχιστον, ἐξαναγκασμὸν. Ἄλλ' ὁ Παῦλος μᾶς δίδει ἐκεῖνον τὸ ὅποιον δὲν ἐξαναγκάζει, ἀλλ' ἐμπνέει· τὸ δίκαιον τοῦ Παύλου δὲν γεννᾷ ἀγωγὰς ἀλλὰ δημιουργεῖ ψυχῆς στροφὴν καὶ βίου ρυθμὸν εὐρισκόμενον καὶ ἐνεργοῦντα ὄχι ἐκ τῶν ἔξω, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔσω, μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Ἄλλ' οὔτε ἠθικὴ εἶναι ὅ,τι ὁ Παῦλος προσφέρει, ἢ ἠθικὴ ὅπως οἱ νομικοὶ τὴν ἐννοοῦμεν, ἀντιδιατελλομένην πρὸς τὸ δίκαιον. Ὁ Παῦλος προσφέρει δίκαιον ὄχι ὡς προσταγὴν, ἀλλ' ὡς πνευματικὴν βιολογικὴν ἀνάγκην (20). Ὅ,τι λοιπὸν ὁ Παῦλος δημιουργεῖ εἶναι ἡ πνευματικὴ δύναμις, ἃς ἐπιτραπῆ ἢ ἐκφρασις, τὸ πνευματικὸν νεῦρον τοῦ δικαίου. Ἡ διαφορὰ ἐπομένως τοῦ δικαίου τὸ ὅποιον ὁ Παῦλος κηρύττει καὶ διαμορφώνει μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀπὸ τοῦ θετικοῦ δικαίου, δὲν εἶναι διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κανόνος, εἶναι διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν πηγὴν καὶ ὡς πρὸς ἐκεῖνον εἰς τὸν

ὅποιον ὁ κανὼν ἀπευθύνεται. Πηγὴ τοῦ δικαίου τοῦ Παύλου εἶναι ὁ οὐρανός, ὁ ὁμιλῶν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δεσμός, ὁ ὁποῖος φέρει τὴν προσταγὴν τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν συνείδησιν εἶναι ἡ πίστις. Δι' ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν πιστεύει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν προσταγὴν του, τὸ δίκαιον τοῦ Παύλου εἶναι κατὶ τὸ αἰνιγματικόν, τὸ ἀκατανόητον. Ὁ Παῦλος ὁ ἴδιος θὰ ἔλεγε καὶ ἐδῶ ὅ,τι λέγει διὰ τὸ κήρυγμά του ἐνώπιον τῆς ἑλλείψεως πίστεως: «μωρία ἐστίν» (21).

V. Ἡ τοιαύτη κυριαρχία τῆς προσταγῆς τῆς συνειδήσεως φθάνει μέχρι σημείου, ὥστε ἡ νομοθετικὴ προσταγὴ νὰ ἐπισκιάζεται. Καὶ μάλιστα τόσον ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται πλέον ὁ νόμος. «Δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται» (22) λέγει ἤδη ὁ Παῦλος.

Δὲν θὰ ἦτο ὁμως ἐν τούτοις ὀρθὸν νὰ συναγάγωμεν, ὅτι τάχα διὰ τὸν «δίκαιον ἀνθρώπον», διὰ τὸν ἀνθρώπον ὅπως τὸν θέλει ὁ Παῦλος, τὸ θετικὸν δίκαιον, ὁ νόμος τῆς πολιτείας δὲν ἔχει ὑποχρεωτικὴν ἰσχύν. Τὸ νόημα εἶναι, ὅτι τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ἡ ψυχὴ ἔχει πληρωθῆ ἤδη ἀπὸ τὴν προσταγὴν τῆς συνειδήσεως, εἰς τρόπον ὥστε τὸ πρόσωπον ὑποτάσσεται μὲ τὴν συνείδησίν του εἰς τὸν νόμον ὄχι ὡς τι τὸ ξένον πρὸς ἑαυτόν, ἀλλ' ὡς κατὶ τὸ ὅποιον εἶναι ἡδὴ ἰδικόν του, διότι ἰδικόν του θέλημα εἶναι νὰ εὐρίσκειται συνεπῆς πρὸς τὰς ἐκ τοῦ νόμου πηγαζούσας ὀφειλάς του.

Ὁ νομικῶς κατηγορησμένος ἀναγνώστης θὰ ἐνεθυμήθη ἤδη ἰσως τὴν περὶ ἐν λευκῷ ὑποταγῆς θεωρίαν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας τοῦ δικαίου ἢ τὴν περὶ ἐν λευκῷ ἀποδοχῆς εἰκόνα. Δὲν λέγομεν ὅτι αὕτη εὐρίσκειται διατυπωμένη εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου ὡς θεωρία. Γεγονὸς ὁμοῦς εἶναι ὅτι ἐδῶ ἡ ἀντίληψις αὕτη, ἢ μᾶλλον γενικώτερον ἢ ἀντίληψις ἡ ὅποια αἰσθάνεται τὸ δίκαιον ὡς κατὶ περισσότερον ἀπὸ ἓνα ὠμὸν ἐξαναγκασμὸν, εὐρίσκει ὄχι μόνον ρίζας καὶ ἔδαφος ἀλλὰ καὶ δύναμιν ἐφαρμογῆς ὁπότε φεύγομεν ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ὁ Τριανταφυλλό-

(19) Ξένη λοιπὸν πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν εἶναι καὶ ἡ δραματικὴ πάλη μεταξὺ φυσικοῦ καὶ θετικοῦ δικαίου τὴν ὅποιαν ἱστορικῶς σκιαγραφεῖ ἡδὴ ὁ Hans Fehr εἰς τὸ ἔργον του Die tragik im Recht, Zürich (1945) σελ. 68 ἔπ.

(20) Πρβλ. τὸ χαρακτηριστικὸν ἐκεῖνο χωρίον Ρωμ. στ' 1-2.

(21) Α' Κορ. α' 18.

(22) Α' Τιμ. α' 9.

πουλος ὀνομάζει ἀδύναμον δίκαιον⁽²³⁾.

Εἶδομεν, ὅτι τὸ Δίκαιον τοῦ Παύλου προϋποθέτει τὴν πίστιν. Καὶ πολὺ μεγάλο πρόβλημα διὰ τὸν νομικὸν εἶναι, κατὰ πόσον ἠμπορεῖ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου τῆς πίστεως νὰ τὴν χρησιμοποίησιν καὶ ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ ἡ πίστις δὲν ὑπάρχει. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ἀπαιτεῖται ἐξαιρετικὴ προσοχὴ καὶ περισκεψίς, διὰ νὰ ἀποφευχθοῦν σφάλματα, ἢ μᾶλλον ἐγκλήματα ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ εἰδικώτερον ἐν ὀνόματι τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἐφ' ἧς φέρωμεν ἓνα παράδειγμα, ἐκεῖ ὅταν ὁ Παῦλος εἰς τὴν τόσον παγκοίνως γνωστὴν περικοπὴν λέγει, ὅτι ἡ γυνὴ πρέπει νὰ «φοβῆται τὸν ἄνδρα»⁽²⁴⁾. Ἀποτελεῖ βεβαίως ἀδικίαν ὅταν ὁ ἐπικριτὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπικαλεῖται τὴν φράσιν αὐτοῦ τοῦ Παύλου ὡς ἀπόδειξιν ὅτι τάχα ὁ Χριστιανισμὸς θέλει νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν γυναῖκα εἰς τὸν ἄνδρα. Ἀφ' ἑτέρου ὁμοῦ ἀποτελεῖ πλάγην ἐγκληματικὴν ἐκ μέρους τοῦ χριστιανοῦ, καὶ δὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ καθοδηγητοῦ, ὅταν τὸ κέλευσμα αὐτὸ θέλῃ νὰ τὸ ἐφαρμόξῃ ἀδιακρίτως. Ὅταν δηλαδὴ, μὴ ἐρευνησῶν ἂν ὑπάρχῃ ἢ προϋπὸθεσις τῆς ἀγνῆς καὶ εἰλικρινοῦς πίστεως παραπέμπῃ πᾶσαν συγκεκριμένην γυναῖκα νὰ «φοβῆται» τὸν ἄνδρα τῆς, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν του εἰς τίνος ἄνδρος τὸν φόβον παραπέμπει μίαν ψυχὴν, ἢ ὁποία καὶ αὐτὴ ἐκλήθη εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ἀπαύγασμα αὐτὸ τῆς ὅλης διδασκαλίας τοῦ Παύλου. Ὁ Παῦλος ἀναφέρεται εἰς τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀκούσει ἤδη καὶ ἔχει δεχθῆ ὅτι πρέπει νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα του ὅπως τὸν ἑαυτὸν του καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμος τὴν ζωὴν του νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τῆς γυναικός, ὅπως ὁ Χριστὸς ἐθύσασεν τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν

κόπτωμεν αὐτὸν τὸν εἰρμόν, ἔχομεν κατὰ τὸ ὁποῖον εἶναι τελείως ξένον πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου.

Ἀνεφέραμεν ἐν παράδειγμα, φυσικὰ ἐν ἑκ τῶν πολλῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναφερθοῦν. Οὐχ ἦττον δὲν πρέπει νὰ νομισθῆ, ὅτι ἡ ὅλη διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἔχει διὰ τὸν νομικὸν ἐνδιαφέρον μόνον ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον πρόκειται οὗτος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του κοινωνίαν πιστῶν χριστιανῶν. Διότι ἴσως ἡ κοινωνία νὰ μὴ ἔχῃ πάντοτε τὴν πίστιν, ἀλλὰ πάντοτε ἔχει τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν τῆς δικαιοσύνης. Καὶ ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα αὕτη δὲν κορénévνται μὲ τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι γεμίζουσι τοὺς τόμους τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Κορénévνται μὲ τὴν δικαιοσύνην ὡς πραγματικὸν κοινωνικὸν γεγονός. Ἡ κοινωνία δὲν ἔχει ἀνάγκη νόμων : δικαιοσύνης ἔχει ἀνάγκην. Καὶ πρὸς τὴν δικαιοσύνην πλησιάζομεν τόσον περισσότερον, ὅσον περισσότερον πλησιάζομεν πρὸς τὸν νόμον τῆς συνειδήσεως, ὁ ὁποῖος εἶναι γεγονός μῆσα μας καὶ λειτουργεῖ καὶ ὅπου τοῦ νόμου ὁ ἐκτελεστὴς τυχὸν δὲν εἶναι ἰσχυρός.

Δὲν καταλύει λοιπὸν τὸν νόμον τῆς πολιτείας ὁ Παῦλος· καθιστᾷ τὴν ἰσχύν του ἀνεξάρτητον τῆς ἰσχύος τοῦ δεσμοφύλακος. Ὅταν ὁ Παῦλος λέγῃ «νόμον καταργοῦμεν;... μὴ γένοιτο, ἀλλὰ ἰστώμεν»⁽²⁵⁾ λέγει κατὰ τὸ ὁποῖον ἔχει ὄχι μόνον θεολογικὴν ἀλλὰ καὶ νομικὴν ἔννοιαν. Ὁ νόμος ὡς ἔκφανσις τοῦ θετικοῦ δικαίου εὐρίσκει εἰς τὸν Παῦλον τὴν πηγὴν δυνάμεως, ἢ ὁποία θὰ κάμῃ τὴν *ars boni et aequi* κατὰ πολὺν περισσότερον ἀπὸ ἓνα ὄρισμόν τοῦ Κέλσου καὶ ἓνα χωρίον τοῦ Οὐλπιανοῦ εἰς τὸν Πανδέκτην: Θὰ τὴν κάμῃ πραγματικότητα.

A. N. ΤΣΙΡΙΠΤΑΝΗΣ

Καθηγητὴς τῆς Νομικῆς Σχολῆς
ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

(23) Τριανταφυλλοπούλου, Γενικαὶ Ἀρχαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστικοῦ δικαίου σ. 41.

(24) Ἐφεσ. ε' 33.

ΕΙΣ ΤΑ ΙΧΝΗ Τ Ν ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΗΡΥΚΩΝ

(ΜΕΡΙΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΘΡΩΝΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ)

Συνερίζων την άναμνηστικήν προσφοράν εις την 1900τηρίδα της ελεύσεως του 'Αποστόλου Παύλου εις την 'Ελλάδα και την Εθρώπην ο συγγραφεύς, μόλις επιστρέψας από τό ταξίδι εις την Μικράν 'Ασίαν, πού άνεζήτησεν εις τάς σημερινάς πόλεις και ερείπια τά 'Ιχνη των Κηρύκων του Εθαγγελίου και επισκεφθείς τάς 'Αθήνας δι' όλίγον καιρόν, ώμίλησεν έλληνοιστι εις τά μέλη και τούς φίλους της «Χριστιανικής 'Ενώσεως 'Επιστημόνων» περι της τοπογραφίας και των μνημείων ή ερειπίων των έχόντων σχέσιν με τούς «Μεγάλους Κήρυκας» Πέτρον και Παύλον και περι της δράσεώς των. Δημοσιεύομεν ένταυθα με ιδιαίτερον χαράν μερικάς εικόνας εκ της «άνθολογίας» της πλουσίας ζωής και δράσεως, των περιπετειών και των αρχαίων πόλεων της 'Ανατολής και της Δύσεως.

Η σύγχρονος νεολαία των προσκόπων μανθάνει να άνιχνεύη και να διερευνή τα 'Ιχνη των άτόμων εις τάς πεδιάδας και εις τά δάση. Το 'Ιδιον κάμνομεν και ήμεϊς, αλλά εις τό πνευματικόν έπίπεδον, και μάλιστα δια τούς αιώνας της αρχαιοτήτος, εις τούς όποιους θα μου έπιτρέψητε να σας οδηγήσω όπως ο chief-scout των προσκόπων.

Τά 'Ιχνη τά όποια άναζητούμεν και προσπαθούμεν να έρμηνεύσωμεν είναι δμοια πρός τά 'Ιχνη που έξυμνει ο 'Αμερικανός ποιητής Longfellow εις τό περίφημον ποίημά του «A Psalm of Life» :

Lives of great men all remind us
we can make our Lives sublime,
and, departing, leave behind us
footprints on the sands of time...

“Ας ίχνηλατήσωμεν λοιπόν εις τόν αρχαϊον κόσμο του πρώτου αιώνου μ.Χ. επί τά 'Ιχνη αυτών, περι των όποιων τό απολυτίκιον της 'Ελληνικής λειτουργίας ψάλλει: «Οί των 'Αποστόλων πρωτόθρονοι και της οικουμένης διδάσκαλοι τῷ Δεσπότῃ των όλων πρεσβεύσατε ειρήνην τῇ οικουμένη δωρήσασθαι». Έάν με λόγους και εικόνας ακολουθώμεν την ζωήν, την δράσιν, την πορείαν, τόν θάνατον των κατά τό κοντάκιον έξυμνηθέντων «άσφαλών και θεοφθόγγων κηρύκων, της κορυφής των 'Αποστόλων», δέν θα είναι αύτη ή περιοδεία ένα πνευματικόν προσκύνημα, άξιον τόσον των 'Ορθοδόξων όσον και των Καθολικων, οί όποιοι έώρτασαν εις αυτά τά χρόνια την δεκάτην ένάτην εκατονταετηρίδα της

άφιξεως του 'Αποστόλου Παύλου εις την 'Ελλάδα;

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΑΙΑΣ

“Ας προχωρήσωμεν λοιπόν εις τόν κόσμο του Παύλου, ο όποιος δικαίως ώνομάσθη ο κόσμος της έλαιας. Δέν είναι ούδόλως άνάγκη να έπιστήσωμεν την προσοχήν μας, έδω εις την 'Ελλάδα, εις τό δοξασμένον δένδρον της 'Ελληνικής γῆς και της Μεσογείου περιοχής, εις τό δένδρον με τόν σκληρόν και άνώμαλον κορμόν και με τούς πολυτίμους καρπούς, τό δένδρον που έφάνη άθάνατον όταν εις τά 480 οί Πέρσαι κατέκαυσαν την Ιεράν έλαιαν, τό δένδρον περι του όποιου ο αρχαϊος χορός του Κολωνοθ έδόξασεν εις τόν τυφλωμένον Οιδίποδα τόν θεϊον προρισμόν, τό δένδρον που συμβολίζει άκόμη την αωιότητα του 'Ελληνικοϋ λαοϋ. Άλλά δέν είναι περιττόν να έπιστήσω την προσοχήν επί την άσυνήθη μορφήν, την όποιαν ένίοτε παρατηρούμεν εις έλαιας. Εις την Κρήτην και εις την Λακωνίαν έφωτογράφησα έλαιας που έμφανίζονται ως οικογενειάρχαι. Εις την βάναν του κορμου οί βλαστοί δύναται να γίνουιν και αυτοί δένδρα, τά όποια τριγυρίζουιν τό κεντρικόν δένδρον, τόν πατέρα ή την μητέρα των. Δέν είδε ο ποιητής των ψαλμών αύτην την εικόνα όταν εις μιαν των ούτω καλουμένων ώδών των άναβαθμών (τόν έκατοστόν εικοστόν έβδομον ψαλμόν) έξυμνει τούς «πορευομένους έν ταϊς όδοϊς του Κυρίου» με την συγκινητικήν εύχήν «ή γυνή σου ως άμπελος εύθνηουσα έν τοϊς κλίτεσι της οικίας σου, οί υιοί σου

ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλω τῆς τραπέζης σου;» Καὶ δὲν ἐδανείσθη ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἐλαίας τὴν ὠραίαν εἰκόνα εἰς τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς Ῥωμαίους; «Εἰ δὲ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὧν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς καὶ συκοινωνὸς τῆς ρίζης καὶ τῆς πίδητος τῆς ἐλαίας ἐγένου, μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων· εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ρίζαν βαστάξεις ἀλλ' ἡ ρίζα σέ». (Ῥωμ. 11,17).

ΤΑΡΣΟΣ

Οὕτως ὁ Παῦλος, υἱὸς καὶ αὐτὸς τῆς

ἐλαίας, τὸ «σκευὸς τῆς ἐκλογῆς τοῦ Χριστοῦ» ὑπῆρξεν ὡς γνωστὸν Ἰουδαῖος τὸ γένος, Ταρσεὺς τὴν πατρίδα, πολίτης Ῥωμαῖος τὴν τιμὴν, εἰδήμων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ πατρίς του ἡ Ταρσοὺς ἐκτίσθη πιθανῶς κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα π.Χ. εἰς τὴν εὐφορωτάτην πεδιάδα ἐκατέρωθεν τῶν ὄχθων τοῦ Κύδνου ποταμοῦ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τοῦς καιροῦς τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου ἡ πόλις ἦτο περίφημος διὰ τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τῆς, ἀμιλλωμένην πρὸς τὴν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ οὕτως ἡ Ταρσοὺς ἦτο μία τῶν πολὺ ἐνδιαφερουσῶν πόλεων τῆς περιοχῆς τῶν ὄροσειρῶν τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Κιλικίου πεδίου.

ΚΙΛΙΚΙΑΙ ΠΥΛΑΙ

Ἡ ἔξοδος ἐκ τῶν ὄροσειρῶν ἔχει δύο κλεισοῦρας, ἡ μία ὀνομάζεται Ἀμανίδες πύλαι, καὶ ἡ κυριώτερα καὶ ἀνατολικότερα, κτισμένη εἰς ὕψος χιλίων ἑκατὸν περίπου μέτρων, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο κυρίως Κιλικίαί πύλαι. Τὴν διόδον ταύτην, ἀδιάβατον χαρακτηριζομένην διὰ τὸν στρατὸν ὑπὸ μερικῶν ἀρχαίων συγγραφέων, διέβησαν αἱ στρατιαὶ Δαρείου, Ξέρξου καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ἀναβάσεως τοῦ Ξενοφῶντος, Κύρου τοῦ νεωτέρου καὶ ἐπίσης ἡ στρατιὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸ 333 π.Χ. Ἀλλὰ καὶ ὕστερον αἱ Κιλικίαί Πύλαι εἶδον κατακτητὰς, ἐμπόρους καὶ ἄλλους διερχομένους ἀπὸ ἐκεῖ. Ταύτας διέβη ἐπανειλημμένως ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας ὁ Χάρουν-ἄλ-Ρασίδ καὶ οἱ Σαρακηνοί, οἱ Σταυροφόροι, οἱ ἔμποροι καὶ τὰ καραβάνια, καὶ τέλος ὁ σύγχρονος σιδηρόδρομος πρὸς Βαγδάτην.

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ

Δὲν ἦτο ὁ προορισμὸς τοῦ Παύλου νὰ μείνῃ εἰς τὴν πατρίδα του μολονότι αὕτη ἦτο τόσοσ σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἀλλὰ ταυτοχρόνως πόλις γραμμάτων καὶ ἐπιστήμης, καὶ κονίστρα τῶν πρὸς ἀλλήλας ἀμιλλωμένων μυστηριακῶν θρησκείων. Νεανίας ἐκ τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων ἀπεστάλη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὅπου ἐσπούδασε παρὰ τοὺς πόδας τοῦ περιφήμου νομοδιδασκάλου τῶν χρόνων ἐκείνων Γαμαλιήλ. Δυνάμεθα νὰ φαντα-

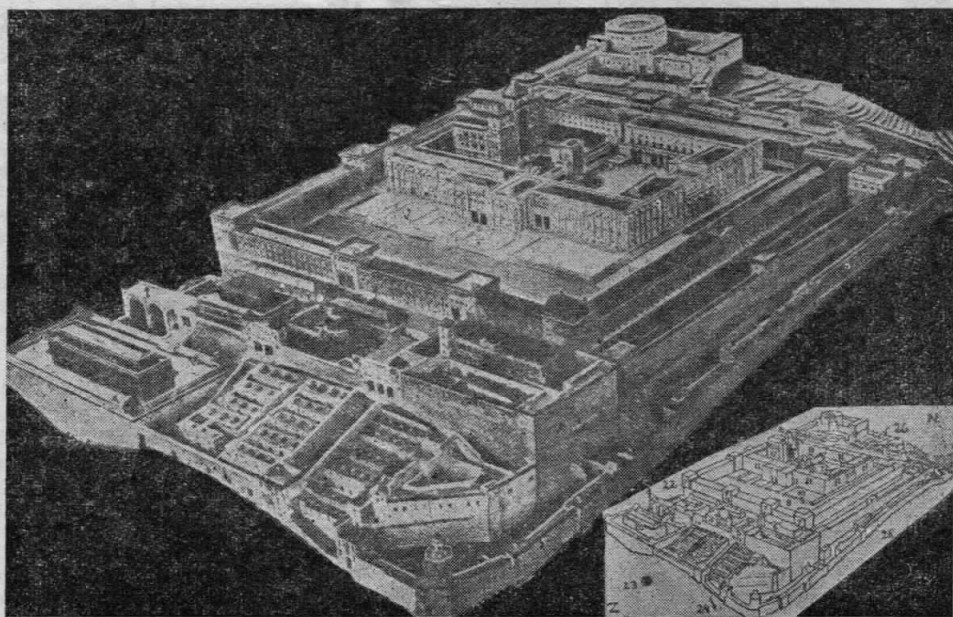

Εἰκὼν 1.—Ἀσυνήθης μορφή εἰς Λακωνικὸν ἐλαιῶνα. Βλαστοὶ εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ κεντρικοῦ δένδρου τὸ τρίγωνίζουσαν... «Οἱ υἱοὶ σου ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλω τῆς τραπέζης σου» (Ψαλμ. 127).

σθῶμεν τὴν βαθυτάτην συγκίνησιν τοῦ νέου Σαοὺλ δταν διὰ πρώτην φοράν εἶδε τὴν ἱερὰν πόλιν. Ὁ Σαοὺλ ἦλθε ἀπὸ βορρᾶ, ὅπου ἐνώνεται ἡ πόλις μετὰ τὴν λοιπὴν χώραν (ἀπὸ τὰς ἄλλας πλευρὰς τὴν χωρίζουν χαράδραι ἀπὸ τὴν περίεχ χώραν). Ἀπὸ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεατοῦ ἐξετείνετο ὅλη ἡ δόξα τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλληνιστικῆς πόλεως. Αἱ κοιλάδες Ἐννῶν καὶ Ἰωσαφάτ ἢ ὁ Κεδρών, ἡ πόλις τοῦ Δαυῖδ καὶ ἡ ἄνω πόλις, χωρισμένη διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τυροποιῶν, ἡ πλατεία τοῦ ναοῦ καὶ ἐν πρώτοις ὁ ναὸς ὁ ἴδιος μετὰ τὸ φρικτὸν σημάδι τῆς ρωμαϊκῆς τυραννίας, ὁ Πύργος Ἀντωνία, τὰ κτίρια, μνημεῖα καὶ ἔνδοξοι τάφοι, ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα τῆς ἀνθρωπίνης εὐσεβείας ἀλλὰ καὶ δόξης, ἀναμφισβητήτως βαθύτατα συνεκίνησαν τὸν Σαοὺλ ὅπως συνεκίνησε τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν ἀποψίν των τὸ πεπρωμένον διὰ τὴν πόλιν: «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου... καὶ οὐκ ἠθέλησατε... Καὶ προσήλθον οἱ μαθηταὶ ἐπιδειξάμενοι τῷ Ἰησοῦ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς:

«Οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῆ ᾧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ καταλυθῆσεται». (Ματθ. 23-24).

Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐθυσιάσθη ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, ἴσως πλησίον τοῦ τόπου ὅπου μερικὰ χρόνια κατόπιν ἐλιθοβόλησαν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν πρῶτον μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ, τὸν Στέφανον, ἐνῶ ἕνας νέος ἐφύλαττε τὰ ἱμάτια τῶν λιθοβολούντων, ὥστε νὰ λέγῃ ὁ Λουκᾶς εἰς τὰ πράξεις (7,59): «Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν (δηλ. συνένοχος) τῇ ἀναιρέσει (τῷ θανάτῳ) τοῦ Στεφάνου». Ἄλλ' ὁ διωκόμενος Χριστὸς ἐδίωξεν ὁ ἴδιος τὸν διώκτην Σαῦλον, καὶ εἶναι γνωστὸν πῶς ὁ φανατικὸς Σαῦλος, μεταβαίνων εἰς Δαμασκὸν ὅπως «ἀγάγη δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, ἀνδρας καὶ γυναῖκας, ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ καὶ ἐξαίφνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ, «Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις»; (Πράξ. 9). Καὶ ποῖος δὲν ἐνθυμεῖται εἰς τὴν συγκινητικὴν διήγησιν τῶν Πράξεων τὰ πολλὰ ἀριστουργήματα τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἕνα ἀπὸ τὰ ἐνδοξότερα εἶναι τὸ ἔργον τοῦ περιφήμου Φλαμανδοῦ ζωγράφου Πέτρου-Παύλου Ροῦμπενς; Μὲ ὄλην τὴν ἔκ-

Εἰκὼν 2.—Ὁ ναὸς τῶν Ἱερουσαλῶν κατὰ τὴν πλαστικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Dr. Schick. Τὰ δύο ὑψηλὰ κτίρια εἰς τὸ σύνολον εἶναι ὁ ναὸς καὶ ὁ πύργος Ἀντωνία (εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν). Στοῖα καὶ κτίρια ἐγκλείουν τὰς πλατείας πού περικυκλῶνουν τὸν ναόν.

φρασιν τῆς καλλιτεχνικῆς του δυνάμεως ὁ ζωγράφος ἠώνισε εἰς γραμμάς καὶ χρώματα (καὶ μὲν τεχνικὸν σχῆμα ὅπου ἡ κατεύθυνσις τῶν ἵππων καὶ τῶν ἵπποτων εἶναι διαμετρική), τὸ περίφημον ἐπεισόδιον εἰς τὴν ὁδὸν πρὸς Δαμασκόν.

ΠΟΡΕΙΑΙ

Τρία ἔτη μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐπεσκέφη ὁ Παῦλος τὸ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀνέλαβεν ἔπειτα τὸ ἔργον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῶν Ἑθνῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔκαμε τρεῖς ἢ μᾶλλον τέσσαρας, ἀποστολικὰς πορείας καὶ μὲ τὴν τετάρτην τερματίζονται αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Κατὰ τὴν πρώτῃν ἐξ αὐτῶν ἐπεσκέφη τὴν Κύπρον καὶ πόλεις τοῦ Νοτίου τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἡ πρώτη ὑπ' αὐτοῦ συναντηθεῖσα πόλις—τὸ θέρος τοῦ 49 μ.Χ. (μόλις πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐωρτάσθη μεγαλοπρεπῶς)—ἦτο ἡ σημερινὴ Καβάλλα. Κατὰ τὴν τρίτην παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἐφέσῳ. Μετὰ διετὴ φυλάκισιν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ἤχθη εἰς Ρώμην ὅπου παρέμεινεν δύο ἀκόμῃ ἔτη. Ἐλευθερωθεὶς ἐπεσκέφη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μερικὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, καὶ ἀπέθανε μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ρώμῃ ἐπὶ Νέρωνος, ἀποκεφαλισθεὶς.

ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

Ἡ πόλις τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος ἐτίμησε μὲ τὴν πρώτῃν του σημαντικὴν δρᾶσιν ἦτο ἡ Ἀντιόχεια, ἡ πόλις τῆς ὁποίας ἡ ὠραιότες καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ἐφημίσθησαν εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς δυναστείας τῶν Σελευκιδῶν, Σελεύκου. Μετὰ δέκα πέντε αἰῶνας ὅμως κατέπεσε καὶ ἔγινε τὸ σημερινὸν ἑλεεινὸν χωρίον ἐν ἀντιθέσει μὲ τὰς ἄλλοτε μεγάλας πόλεις τοῦ Ἑλληνολατινικοῦ πολιτισμοῦ, πού ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον νὰ εἶναι πρωτεύουσαι πόλεις. Τοῦτο τὸ χωρίον συνεχίζει τὸ ὄνομα καὶ τὴν μνήμην τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ κατέχει μόνον ἐν πολὺ μικρῶν μέρους ἀπὸ τὸν ἄλλοτε ἀπέραντον περίβολον τῆς «μεγάλης Ἀντιοχείας» τῆς καλῆς, ὅπως ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἑθνικῶν, τῆς «Θεοπόλεως», ὅπως ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Ἐμελλε δὲ ἡ περίφημος Ἑλληνιστικὴ πόλις νὰ καταστῆ κέντρον ἐπιφανέστατον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐδῶ ἐπὶ ἐν ἔτος ὀλόκληρον εἰργάσθη ὁ Παῦλος, ἐπανελθὼν ἐκ Ταρσοῦ μὲ τὸν Βαρνάβαν πρὸς διδασίαν τῆς νέας θρησκείας. Ὄνομάσθησαν δὲ τὸ πρῶτον ἐνταῦθα οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ Χριστιανοί. Δὲν ἀπεδόθη ὅμως τὸ ὄνομα οὔτε ὑπὸ τῶν Χρι-

στιανῶν εἰς ἑαυτούς, οὔτε ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἀλλὰ πιθανώτατα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἑθνικῶν τῆς Ἀντιοχείας, ἀφοῦ οἱ Ἀντιοχεῖς ἤκουον διαρκῶς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀπαγγελλλόμενον ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τῆς νέας θρησκείας. Τὸ ὄνομα «Χριστός», ὡς γνωστόν, ἦτο ἱερὸν καὶ ἀπεδόθη εἰς τὸν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, διότι ἔθεωρεῖτο ὡς Μεσσίας.

ΚΥΠΡΟΣ

Ἡ πρώτη ἀποστολικὴ περιοδεία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἤρχισεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἦτο ἐν μέρει θαλάσσιον ταξίδι, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφησαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν Ἑλληνικὴν νῆσον Κύπρον. Αὕτη ἦτο ἡ πατρίς τοῦ Βαρνάβα. Προσηγγισαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὸν μεγαλύτερον τότε λιμένα τῆς Κύπρου, σήμερον δὲ τόπον ἐρειπίων, πλησίον τῆς σημερινῆς Ἀμμοχώστου, πού πολὺ ὀλίγον μᾶς ὑπενθυμίζει σήμερον τὴν ἄλλοτε λαμπρὰν πόλιν, ὅπου ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Μακκαβαίων ἐπεκράτησεν ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μὲ μίαν ἀπόχρωσιν φοινικικὴν καὶ μὲ Ἰουδαϊκὰς παροικίας, Μερικοὶ κίονες, ἡμιτεθαμμένοι εἰς ἀκαλλιέργητον δάσους ἀκανθῶν καὶ φρυγῶν, μᾶς δεικνύουν ἀκόμῃ τὸ μέρος ὅπου λαμπρότατα στοαὶ ἐκόσμησαν τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως.

Ἀπὸ τὴν Κύπρον ἐταξίδευσαν οἱ ἀπόστολοι εἰς τὴν Μικρασίαν ὅπου ἐπεσκέφησαν περιφήμους πόλεις ὅπως τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας καὶ τὸ Ἰκόνιον. Πάντοτε εὐρήκαν πολλὰς δυσκολίας καὶ δύο φορές ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν βιαστικά καὶ νὰ ἀφήσουν τὸ ἔργον των ἡμιτελές. Μετὰ τοῦτο ὁ δρόμος των τοὺς ὠδήγησε πρὸς τὴν ἀφιλόξενον περιοχὴν τῆς Λυκαονίας. Οἱ Λυκαονεῖς ἦσαν ἕνας καλόκαρδος, δεισιδαίμων καὶ ἀμόρφωτος λαός.

ΛΥΣΤΡΑ

Εἰς τὴν πόλιν τῶν Λύστρων πού ἦτο καὶ ἡ πατρίς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ φίλου τοῦ Παύλου Τιμοθέου οἱ Ἀπόστολοι ἐθεράπευσαν παραλυτικὸν ἐκ γενετῆς καὶ ἐλατρεύθησαν ὡς ἐνσαρκώσεις τοῦ Διὸς καὶ Ἑρμοῦ. Μᾶς παριστάνει ἕνας τῶν περιφήμων ταπήτων, τῶν γοβελινῶν ὀφασμάτων (οὕτως ὀνομασθέντων κατὰ τοὺς περιφήμους γαλλικοὺς τάπητας τοῦ 17ου αἰῶνος), κατὰ σχεδίασμα τοῦ Ραφαήλ καὶ ἐκτεθέντων εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ—πὺς ὁ ἱερεὺς τοῦ Διὸς ἔσπευσε νὰ παρασκευάσῃ θυσίαν εἰς αὐτοὺς καὶ πὺς μὲ ἀγανάκτησιν ὁ Παῦλος τὸν πείθει ὅτι εἶναι ἄπλοος ἄνθρωπος. Ἄλλ' Ἰουδαῖοι ἐλθόντες ἐξ Ἀντιοχείας καὶ Ἰκονίου ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ὅτι εἶναι δαίμονες κακοποιοὶ καὶ ἐλιθοβόλησαν τὸν

Παῦλον, ὅστις κατέπεσεν. Ἐκλαβόντες τοῦτον νεκρὸν τὸν ἔσυραν ἔξω τῆς πόλεως ἀλλ' ἐκεῖ οὗτος συνήλθε καὶ ὠρθώθη.

ΠΕΡΓΑΜΟΣ

Εἰς τὴν δευτέραν του ἀποστολικῆν περιουσίαν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας ἐπεσκέφθησαν ἕνα μεγάλο μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀναμφισβητήτως, μεταξύ ἄλλων, τὴν περίφημον Ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν Πέργαμον. Τὸ μεγαλοπρεπέστατον μνημεῖον τῆς πόλεως ἦτο ὁ βωμὸς τοῦ Διός, τὸ μεγαλύτερον καλλιτέχνημα ὡς κτίριον καὶ ὡς τόπος ἀναγλύφων τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ἐν μέσῳ εὐρείας πλατείας. Μέχρι τοῦ 1945 τὰ ἀξιοθαύμαστα ἀνάγλυφα καὶ ἡ ἀναπαράστασις των εἰς φυσικὸν μέγεθος, ἦσαν τὸ κόσμημα καὶ τὸ καύχημα τοῦ Μουσείου Ἀρχαιοτήτων εἰς τὸ Βερολίνον. Δὲν ἤξεύρομεν ἐὰν ὁ Παῦλος ἤσθάνθη θαυμασμὸν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο, ἀλλὰ πολλὰ χωρὶς τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν (πρβλ. τὸν λόγον του εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον) δεικνύουν καθαρῶτατα, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἐνδιεφέρθη διὰ τὰ ἀνθρώπινα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης.

ΦΙΛΙΠΠΟΙ

Τὸ θέρος τοῦ 49 ἐκήρυξεν ὁ Παῦλος τὸν θεῖον λόγον εἰς τὴν ἀκμάζουσαν καὶ προνομιόχον πόλιν τῶν Φιλίππων, ποῦ ἀκόμη σώζονται τὰ εἰρήπια Ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς πόλεως. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Γαλλικῆς σχολῆς ἀνεκαλύψαν μέγα μέρος τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἀνεκαλύφθη τυχαίως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἀρχαῖον ἐκκλησίδιον, ποῦ εἶχεν ἐν τοιχογραφίᾳ τὴν παράστασιν τῶν ἐνηγκαλισμένων ἀποστόλων Σίλας καὶ Παύλου. Ἴσως ᾤκοδομήθη τὸ ἐκκλησίδιον εἰς τὸν τόπον τῆς φυλακίσεως τῶν ἀποστόλων.

Ἄλλη Ἐκκλησία τῶν πρώτων Χριστιανικῶν αἰῶνων ἀνεκαλύφθη «παρὰ ποταμὸν οὐδ' ἐνομιζέτο προσευχῆ εἶναι» (Πράξ.). Ὁ ἀπὸ τοῦ 1930 συστηματικῶς ἀνασκαφείς καλλιμάρμαρος καὶ ὑπερμεγέθης ναὸς τοῦ 5ου αἰῶνος ἐτιμᾶτο ἐπ' ὄνοματι Ἀποστόλου Παύλου. Χάρις εἰς τὴν λαμπροτάτην δημοσίευσιν τῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ Γάλλου Lemerle, εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ καταλαβόμεν τώρα τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ κεφαλαίου τῶν Πράξεων περὶ τῆς διαμονῆς τοῦ Παύλου εἰς τοὺς Φιλίππους.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΕΡΡΟΙΑ

Ἀπὸ τοὺς Φιλίππους ὁ Παῦλος ἦλθεν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν, ἡ ὁποία τιμᾶ ἀκόμη ὡς ἀθάνατα μνημεῖα τῆς διαμονῆς του

τὰς δύο ἐπιστολάς του. Ἡ σημερινὴ πόλις ὀλίγον ὑπενθυμίζει τὸν θεῖον κήρυκα — ἴσως ἡ Ἐγνατία ὁδὸς κρατῆν ἀκόμη τὴν καλυτέραν ἀνάμνησιν. Εἰς τὴν Βέρροϊαν λέγεται ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἀπὸ τὰς σωζομένας μέχρι σήμερον βαθμίδας τὸ (λεγομένην βῆμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου) ὅπου κατὰ τὴν ἑορτὴν του τελεῖται μεγαλοπρεπῆς ἑσπερινός, καὶ ὅπου πλησίον σώζεται καὶ τέμενος, τὸ ὁποῖον ἦτο ναὸς τοῦ Ἀποστόλου.

ΑΘΗΝΑΙ

Εἰς τὸ 49 ὁ Ἀπόστολος ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἶδε τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ὄλην τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ρωμαϊκὴν δόξαν τῆς καὶ περιεπάτησεν εἰς τὴν Ἀγορὰν ὅπου εἶδε τὸν βωμὸν τοῦ ἀγνώστου θεοῦ, ὡς ἀναφέρει εἰς τὸν περίφημον λόγον του τώρα ἐγκεχαραγμένον ἐν πλακί ὀρειχαλκίῳ εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅπου εἶδε τόσα μνημεῖα, κτίρια καὶ ἀγάλματα. Ὅταν μίᾳ ἀναπαράστασις τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς τοῦ 19ου αἰῶνος προσπαθῆ νὰ μᾶς δείξῃ τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν ὅπως τὸ εἶδεν ὁ Παῦλος, δίδει μὲν μίαν γενικὴν εἰκόνα, χωρὶς ὁμῶς νὰ ἀποφύγῃ πολλὰ καὶ σημαντικὰ λάθη εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς ἀγορᾶς, ὅπως ἐξηκριβώθη ὑπὸ τῶν Ἀμερικανικῶν ἀνασκαφῶν καὶ ὅπως θὰ γίνῃ φανερόν εἰς τὴν πλαστικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ νέου Μουσείου τῆς Ἀγορᾶς.

Ἐκεῖ, λοιπόν, συνεζήτησεν ὁ Παῦλος μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἀλλ' ἀναμφισβητήτως μετὰ τὴν φανερὰν ἀποτυχίαν εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον δὲν εἶχε διάθεσιν νὰ παρατείνῃ τὴν διαμονὴν του εἰς τὴν περίφημον μητρόπολιν τοῦ ἀγνώστου θεοῦ.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ¹

Καὶ ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν, ἤδη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 49, ἕνας ξένος ἔκαμε τὰ 100 χιλιόμετρα ποῦ χωρίζουν τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν τότε Κόρινθον, τὸ σημερινὸν χωρίον Παλαιὰ Κόρινθος. Μᾶς διηγούνται αἱ Πράξεις λεπτομερεῖας περὶ τοῦ ταξειδίου τούτου, περὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, περὶ τῆς πόλεως τῶν Μυστηρίων, τῆς Ἐλευσίνας, περὶ τῶν Μεγάρων, περὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Μεγαρίδος, περὶ τῶν ἀτραπῶν καὶ ποταμίων, περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ταξειδίου, ποῦ, ἀναμφισβητήτως, δὲν ἔγινε τόσον εὐκόλως, ὅσον σήμερον εἰς τὴν ἀσφαλτόστρωτον ὁδὸν τῆς κακῆς Σκάλας; Οὐδὲ ὁμῶς περὶ τοῦ ταξειδίου ἀκριβῶς ἐ-

1. Πρβλ. διὰ τὸ κείμενον καὶ τὰς εἰκόνας εἰς τὸ ἄρθρον «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν Κόρινθον», Ἀκτίνες, 1951, Σεπτ. σ. 344-353, Ὀκτ. σ. 395-404.

πτὰ λέξεις: «χωρισθεὶς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἦλθεν εἰς Κόρινθον». Ἡ πρέπει ἴσως νὰ παραδεχόμεθα ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐπρότιμψε τὴν θαλασσίαν ὁδόν· Δὲν τὸ ἡξέυρομεν. Εἰς τὴν ἰσθμιακὴν πόλιν αἱ ἀναμνήσεις εἰς τὰ σημερινὰ ἐρείπια εἶναι πολλαί. (Πρβλ. Ἀκτίνας, Σεπτ., Ὀκτ. 1951). Εἰς τὴν Κόρινθον ὁ Παῦλος θὰ εὔρη πεδῖον δράσεως. Ἦτο φυσικὸν νὰ εἶχε προσελκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀποστόλου ἡ Ἰσθμιακὴ πόλις διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ πολυάνθρωπον αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν παντοίαν αὐτῆς ἀκμὴν, τὸσον τὴν ὀλικὴν ὅσον καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ κοσμικὴν. Ἡ ἀναπαράστασις τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν Ἀμερικανικῶν ἀνασκαφῶν, καὶ δὴ τῆς βορείας πλευρᾶς μετὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὰ προτύλαια καὶ ἄλλα κτίρια, μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν τῆς μεγίστης ἀκμῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθανεν ἡ Ῥωμαϊκὴ ἀποικία Colonia Laus Julia Corinthiensis (ὡς ὠνομασθη ἐπισημῶς), ἡ ὁποία ἀνωκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, τὸ 44 π.Χ., μετὰ ἑκατονταετῆ σχεδὸν παντελῆ ἐρήμωσιν ποῦ ἠκολούθησε τὸ οἰκτρὸν τέλος καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μομίλου, τὸ 146 π.Χ. (Πρβλ. Ἀκτ. 1951, σ. 397, εἰκ. 6). Καὶ τώρα ἀκόμη περιπατοῦμεν εἰς τὴν ἰδίαν λιθόστρωτον ὁδόν, ποῦ ἔδωκε τὴν πρόοδον, πρὸς τὴν ἀγοράν. Ἐδῶ ἐστάθη ὁ Παῦλος ὅταν εἰσηλθὼν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἶδε διὰ πρώτην φοράν τὸ λαμπρὸν κέντρον τῆς Ῥωμαϊκῆς πόλεως Κορίνθου. (Πρβλ. Ἀκτ. 1951, σ. 378, εἰκ. 7). Καὶ 18 μῆνας κατόπιν «Γαλιῶνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς Ἀχαΐας κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ ἀνθυπάτου». Τοῦτο τὸ βῆμα ἀνεκαλύφθη καὶ συνεταιρίσθη μετὰ τὰ ἐρείπια ἑνὸς κτιρίου ἐν μέσῳ ἀγορᾶς. Ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἔκτισαν μίαν ἐκκλησίαν ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια μᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀνάμνησις τοῦ περιφήμου γεγονότος τῆς ζωῆς τοῦ Παύλου, δὲν εἶχε λησμονηθῆ. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ Κορίνθου, ποῦ ἔγινεν—ὅπως τὸ ἀπέδειξα²—εἰς τὰς 18 Ἰουλίῳ τοῦ 51 μ.Χ., ὁ Παῦλος ἐπεσκέφθη τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Μικρασίας, τὴν Ἔφεσον.

ΕΦΕΣΟΣ

Ἡ Ἔφεσος ἀποδεικνύει ἀκόμη διὰ τῶν πολλῶν ἐρειπίων της τὸσον τὴν ἀκμὴν της κατὰ τοὺς Ἑλληνικοὺς καὶ Ῥωμαϊκοὺς χρόνους ὅσον καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ πρώτου καὶ μεταγενεστέρου Χριστιανι-

σμοῦ. Εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ πόλις τῆς ὁποίας ὁ Χριστιανικὸς χαρακτήρ ὀλοκλήρως ἐξηφανίσθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1922. Εἶναι ἡ πόλις τῆς Ἀρτέμιδος τῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος, ἀλλ' εἶναι καὶ ἡ πόλις ὅπου ἐξῆρσεν ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καὶ ὅπου κατὰ μίαν παράδοσιν³ οἱ Ἀπόστολοι περιεκύκλωσαν τὴν νεκρώσιμον κλῖνην τῆς Θεοτόκου. Τὸ δνομα Θεοτόκος δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι εἶναι Ἐφesiaκόν. Σῶζονται ἀκόμη τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ πλησίον τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς Ἀρκαδιανῆς, ὅπου συνεκλήθη τὸ 431 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' ἡ Γ' οἰκουμενικὴ σύνοδος ποῦ κατεδίκασεν τὸν αἰρετικὸν Νηστόριον καὶ ἀνεκήρυξεν ἐπίσημως τὴν μητέρα τοῦ Ἰησοῦ, Θεοτόκον. Σῶζονται καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ Θεάτρου, ὅπου συνέρρευσαν οἱ Ἐφέσιοι «δρμήσαντες ὁμοθυμαδόν» εἰς τὴν ἐπανάστασιν ποῦ διωργάνωσεν ὁ ἀργυροκόπος Δημήτριος, διότι ὁδοὺς εἶδεν ὅτι ὁσπήμεραι ἤλαττοντο αἱ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν εἰδῶλων εἰσπράξεις του, διότι πολλοὶ Ἐφέσιοι προσῆλθον εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπετράπησαν ἀπὸ τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος. Περιφῆμον ἐπεισόδιον τῆς διετοῦς διαμονῆς τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἔφεσον διηγείται μετὰ ὀλίγας λέξεις εἰς τὸ 19ον κεφ. 1 τῶν Πράξεων «ἱκανοὶ συνενέγκαντες τὰς βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων». Τοῦτο τὸ ἐπεισόδιον μᾶς παριστάνουν ἀρετοὶ δυτικοὶ ζωγράφοι: κηρύττει ὁ Ἀπόστολος ἀπὸ τὰς βαθμίδας ἑνὸς ναοῦ, ἐνῶ οἱ Ἐφέσιοι κατακαίουν τὰ βιβλία των.

ΝΙΚΟΠΟΛΙΣ

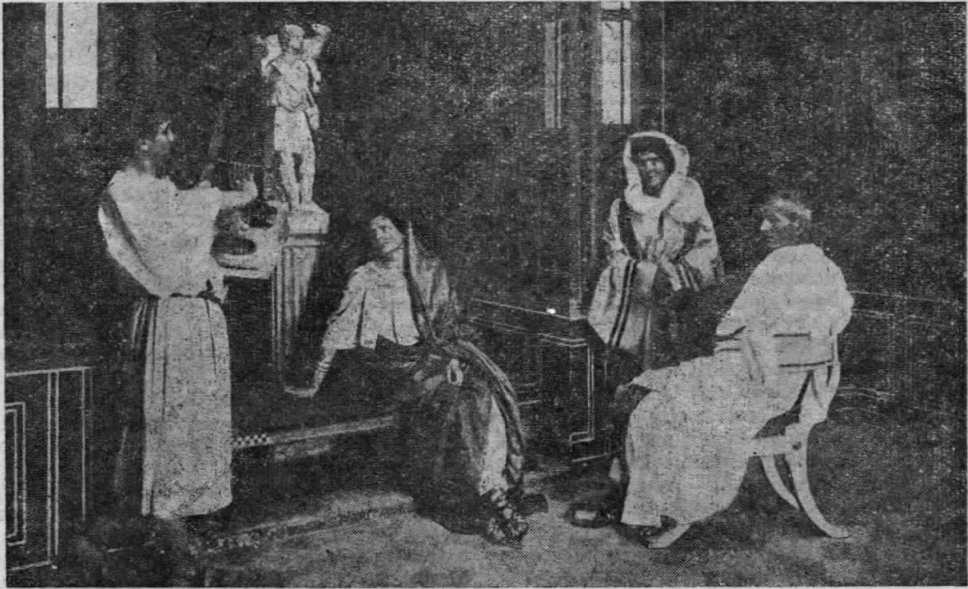
Λέγει μία παράδοσις—καὶ μολονότι δὲν ἐπιβεβαιούται οὔτε ὑπὸ τῶν ἐπιστολῶν οὔτε ὑπὸ τῶν Πράξεων περιέχει μίαν πιθανότητα—ὅτι ὁ Ἀπόστολος ἐπεσκέφθη καὶ τὴν ὑπὸ Αὐγούστου, μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίαν καὶ νίκην, ἰδρυθεῖσαν Νικόπολιν, τῆς ὁποίας σῶζονται μόνον ἐλάχιστα ἐρείπια Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς· ἡ δὲ τῶν αἰῶνων ἐπικρατοῦσα ἑλινοῦσα ἠρήμωσε τὴν πόλιν τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ πρώτου Χριστιανισμοῦ τοῦ ὁποίου τὰ ὀνόματα τῶν περιφῆμων Μητροπολιτῶν Δομιτίου Α' καὶ Β' συνδέονται μετὰ τὰ ὠραῖα, νῦν ἐρειπωμένα Χριστιανικὰ κτίρια.

ΓΟΡΤΥΣ

Καίτοι κατὰ τὴν τετάρτην περιοδείαν, ὅταν μετέβη ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν Ῥώμην, δὲν ἐπεσκέφθη τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης τὴν Γόρτυνα, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ

2. Πρβλ. τὸ ἄρθρον μου «Ὁ χρόνος τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα», Ἀκτίνας, 1950, σ. 255-263.

3. Ἡ ἄλλη τοποθετεῖ τὰ γεγονότα εἰς τὰ Ἱερασόλυμα.

Εἰκὼν 3.— Ἀναπαράστασις χριστιανικῆς οἰκογενείας τοῦ πρώτου Χριστιανισμοῦ, ἐνῶ ἀκούει τοὺς ὕμνους τοῦ μελωδοῦ (Assoc. : Amici delle Catacombe).

ἀποσιωπήσωμεν διὰ αὐτῆς ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πόλις τῆς Κρήτης ἣτις ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἐξ αὐτῆς κατήγετο ὁ Ἀπόστολος Τίτος, ὅστις ἐγένετο πρῶτος Χριστιανὸς ἐπίσκοπος ἐν αὐτῇ ἐδρεύων. Τῆς μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν θέσιν τῆς Γόρτυνος καὶ ἀφιερωμένης εἰς τὸν ἅγιον Τίτον, σώζονται ἀκόμη μεγαλοπρεπέστατα ἐρείπια πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου «Ἅγιοι Δέκα», οὕτως ὀνομασθέντος εἰς ἀνάμνησιν τῶν Δέκα Κρητῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι ἐμαρτύρησαν κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου (250 μ.Χ.) Χριστιανικὸν διωγμὸν ἐν τῇ Γόρτυνι.

ΠΟΤΕΟΛΟΙ

Δὲν θὰ ἀκολουθήσωμεν τὸν Παῦλον εἰς τὸ περιπετειῶδες θαλάσσιον ταξίδι του πρὸς τὴν Ἰταλίαν πού περιγράφεται εἰς τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια τῶν Πράξεων. Ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν λιμένα Ποτέολοι (Poteoli), ὅπου ἦσαν ἤδη Χριστιανοί, καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν πόλιν πού ἦτο παλαιὰ ἐλληνικὴ ἀποικία πλησίον εἰς τὴν Νεάπολιν, ἐξηκολούθησαν πεζοποροῦντες τὸν δρόμον πρὸς τὴν Ρώμην.

ΡΩΜΗ

Ἐκεῖ ὑπῆρξαν ἤδη Χριστιανοὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Παύλου. Ποῖος Ἰδρυσεν αὐ-

τὴν τὴν κοινότητα; Οἱ Χριστιανοὶ τῆς διασποράς ἢ ὁ ἀπόστολος Πέτρος; Περί τούτου τοῦ προβλήματος, δὲν ἠξεύρομεν τίποτε θετικόν. Οὔτε κατέχομεν σαφῆ γνώσιν περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς διαμονῆς τοῦ Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην, καὶ πολλὰ πληροφορία περὶ τοῦ Ἀποστόλου τούτου προέρχονται ἐκ διαφόρων ἀποκρύφων συγγραμμάτων τὰ ὁποῖα παρουσίασαν οἱ Ἰουδαῖζοντες.

Ἄλλ' ἄς εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ζωὴν καὶ εἰς τὸ μαρτύριον τῶν Χριστιανῶν εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων Κηρύκων. Ἀναπαραστάσεις διαφόρων ἐπεισοδίων ἐγένοντο ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τῶν φίλων τῶν Κατακομβῶν. Ἐμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν διὰ τὴν Χριστιανικὴν οἰκογένειαν μὲ κόσμημα τοῦ σπιτιοῦ τὸ ἀγαλμα τοῦ καλοῦ Ποιμένου (ὅπως ὑπάρχει περίφημον ἔργον γλυπτικῆς εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λατερανοῦ) κἀθηται καὶ ἀκούει τὸν Χριστιανὸν κιθαρῖστην καὶ μελωδὸν πού ψάλλει τοὺς ὕμνους πού, κατὰ τὸν Πλίνιον τὸν νεώτερον, ἦσαν ἀπαραίτητοι εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν Χριστιανῶν, ἢ διὰ παριστάμεθα ἐν οἰκίᾳ μὲ τὴν ἐκ Πομπηίας γνωστὴν διακόσμωσιν τῶν τοίχων εἰς τὴν τελευταίαν τῆς εὐλογίας τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, τελετὴν ἢ ὁποῖα ἐγίνε πλειστάκις κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, εἰς τεχνητὰ σπήλαια καὶ ὑπογίους διαδρόμους,

ποῦ ὠνομάσθησαν μετ' τὸ γενικὸν ὄνομα «Κατακόμβαι».

ΚΑΤΑΚΟΜΒΗ

Τοῦτο τὸ ὄνομα ἐδόθη πρῶτον εἰς παρῳμοια ὑπόγεια καταφύγια πλησίον τοῦ κοιλώματος τῆς Ἀπίας ὁδοῦ, «Κατὰ τὴν Κῦμβην», ποῦ ἐλέγετο ἡ Κῦμβη καὶ τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξίς διεπιστώθη εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ. Μεγίστης σημασίας ἔγιναν αἱ Κατακόμβαι ὅταν μετὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν, ποῦ κατέστρεψε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ρώμης καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Νέρων ὡς ἡθοποιὸς ἐτραγοῦδησε τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας, οἱ Χριστιανοὶ κατηγορήθησαν ὡς ἐμπρησταὶ τῆς πόλεως. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν ἤρχισε τότε ὁ πρῶτος μεγάλος διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ αὐτοκράτορος Νέρωνος (54-68) καὶ δὴ μετὰ τὴν κατὰ Ἰούλιον τοῦ 64 συμβῆσαν μεγάλην πυρκαϊάν. Ὁ Νέρων, ἐπειδὴ κατηγορεῖτο, ὡς ἐμπρηστὴς, συνέλαβε κατ' ἀρχὰς Ἰουδαίους τινὰς ὡς ἐμπρηστάς, οἳτοὶ δὲ ὑπέδειξαν τοὺς Χριστιανούς. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Νέρωνος ὑπεβλήθησαν εἰς φρικώδεις βασάνους. Καὶ ἀδιακόπως ὁ Fossor, ὁ νεκροθάπτης, ποῦ μνημονεῦεται συχνὰ εἰς τὰς χριστιανικὰς ἐπιγραφὰς, εἶχε νὰ σκάψῃ εἰς τὰς πλευ-

ρὰς τῶν διαδρόμων τῶν κατακομβῶν νέους τάφους διὰ τοὺς μάρτυρας, οἱ ὅποιοι ἐφέροντο καὶ ἐκηδεύοντο μέχρι τοῦ τόπου ὅπου ἐνεκλείοντο εἰς τὸν τοῖχον σκεπασμένοι διὰ μαρμαρινῆς πλακός, ποῦ γενικῶς εἶχε τὴν ἐνδειξὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ μάρτυρος, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, μηνῶν, ἑβδομάδων τῆς ζωῆς, ἢ ἄλλοτε ἕνα χριστιανικὸν σύμβολον ἢ ἑκφρασίαν τῆς πίστεως: ἐν Θεῷ, ἐν Εἰρήνῃ.

Οἱ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ Εἰς τὴν ΡΩΜΗΝ

Καὶ τί ἔγινε μετ' τοὺς Ἀποστόλους; Δυστυχῶς εἰδήσεις περὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς δράσεως τοῦ Ἁγίου Παύλου δὲν ὑπάρχουν καὶ τὰ συγγράμματα περὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν Ρώμην ἀνήκουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν σειρὰν συγγραμμάτων τὰ ὅποια τόσοσιν ἢ κοσμικῆ ἐπιστήμῃ ὅσον καὶ ἡ Καθολικὴ καὶ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀνομάζουν «ἀπόκρυφα». Οὕτω εἰς τὸ ἀπόκρυφον «Περίοδοι» ἢ «Πράξεις Πέτρου» περιγράφονται περιοδεῖαι τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καταδιώκοντος τὸν Σίμωνα Μάγον μέχρις αὐτῆς τῆς Ρώμης, καὶ φεύγοντος κατὰ τὸν ἐπὶ Νέρωνος διωγμὸν ἐκ Ρώμης. Εἶναι τὸ γνωστὸν ὑπὸ τῆς τέχνης ἐξυμνοῦμενον ἐπεισόδιον «Quo vadis?»

Εἰκὼν 4.— Ἀναπαράστασις τῆς κηδείας ἐνὸς μάρτυρος εἰς τὰς Κατακόμβας (Associata Amici delle Catacombe).

Εἰκὼν 5.— Ἀποχωρισμὸς τῶν ἀποστόλων εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὴν παράστασιν εἰς τὴν Capella Palatina τοῦ Παλέρμιου.

QUO VADIS?

Δυστυχῶς καὶ πολλὰ πληροφορία τοῦ συγγραφέως Εὐσεβίου καὶ τοῦ Πατρὸς τῆς ἐκκλησίας Ἱερωνύμου προήλθον ἐκ τῶν ἀποκρύφων. Φαίνεται ὅμως βέβαιον ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος, μολοντί δὲν ἤξεύρομεν τὴν χρονολογίαν τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὴν Ρώμην — περιστατικὸν τὸ ὁποῖον μᾶς εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου — ἦτο ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν εἰς τὴν Ρώμην, διαρκούντος τοῦ διωγμοῦ τοῦ Νέρωνος τοῦ ὁποίου οἱ δύο μεγάλοι Κήρυκες ἦσαν τὰ θύματα.

Ἡ τέχνη ἐξέμνησε μεγαλοπρεπῶς ἕνα ἐπεισόδιον τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῶν ἀποστόλων καὶ ἂν καὶ δὲν δίδεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητον ὅτι ἐγίνε. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ τέλους τοῦ 12ου αἰῶνος εἰς τὴν Capella Palatina (παρεκκλήσιον τοῦ Παλατιῶ) εἰς τὸ Πα-

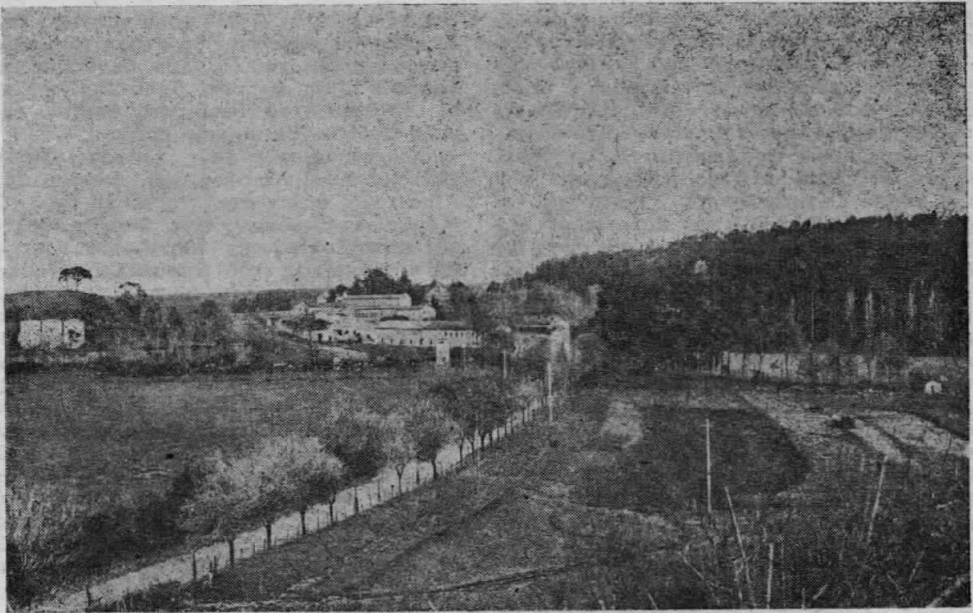
λέρμιον τῆς Σικελίας ἕνα ἀπὸ τὰ ἐκ κρυστάλλου ἐπὶ χρυσοῦ πεδίου ὠραία Μωσαϊκά, ποῦ καθιστοῦν τὸ παρεκκλήσιον ἐκ τῶν σημαντικωτέρων καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν τοῦ Μεσαίωνος — μᾶς παριστάνει τὸν ὑπὸ μιᾶς εὐσεβοῦς παραδόσεως ἐξυμνούμενον ἀποχαιρετισμὸν τῶν Ἀποστόλων πρὸ τοῦ θανάτου των.

Ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς τὰς Πράξεις τοῦ Πέτρου ὅτι ἕνα πρωτὶ ὄταν τὸ λυκαυγὲς τῆς νέας ἡμέρας εἶχεν ἐν μέρει μόνον διώξει τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἰς τὴν περίφημον Ἀππίαν ὁδόν, ὁ ἐβδομηκοντούτης γέρον Πέτρος, ὀδηγούμενος ἀπὸ ἕνα παιδάκι καὶ ὑπακούσας εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν πιστῶν του, ἔφυγεν ἐκ Ρώμης κατὰ τὴν μετὰ τῶνος καὶ κυπαρίσσου κρυσπεδωμένην Ἀππίαν ὁδόν. Ἴδου ἕνα ἀσύνηθες φῶς καὶ μέσα εἰς τὸ φῶς ἡ γνωστὴ μορφή τὴν ὁποίαν πρὸ τριάκοντα ἐτῶν εἶδεν ὁ Πέτρος βαστάζουσαν τὸν σταυρὸν μετὰ τὴν λυπηρὰν καὶ ἐπανελημμένην ἄρνησίν του. «Κόριε, ποῦ πηγαίνεις;» (Domine, quo vadis?) καὶ ὁ σταυροφορῶν τοῦ ἀπαντᾷ: «Εἰς τὴν Ρώμην ἵνα σταυρωθῶ ὑπὲρ σοῦ ἐκ νέου». Καὶ ὅπως εἶδε τὴν δόξαν τοῦ Θεανθρώπου τότε εἰς τὴν μεταμόρφωσιν, καὶ ὅπως κατέλαβε τὸ βλέμμα τοῦ Κυρίου μετὰ τὴν ἄρνησίν του, οὕτω τώρα ἔπεσε χαμαί, ἐσηκώθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, διὰ τὸ μαρτύριον.

Καὶ πραγματικῶς, ἀγνωστον ἔμως πότε ἀκριβῶς, ὁ γέρον ἐστάθη εἰς τὸν περίφημον Ρωμαϊκὸν λόφον ὁ ὁποῖος ὕστερον θὰ ἔκρυβε τὸσους αἰῶνας τὸν τάφον του, ποῦ ἀνευρέθη μόλις πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν λόφον ὅπου τώρα ἀνυψοῦται ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς του. Καὶ ἐσήκωσε τὸ χερί διὰ τὴν τελευταίαν εὐλογίαν τῆς πόλεως καὶ τοῦ κόσμου, urbi et orbi, ὅπως καὶ τώρα ἀκόμη ὁ διακοσιοστὸς ἐξηκοστὸς πέμπτος διάδοχός του εὐλογεῖ τὴν πόλιν καὶ τὸν κόσμον ἀπὸ τὸν ἴδιον τόπον, ὅπου ὁ Πέτρος ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἀνασκολοπισθεῖς.

TRE FONTANE

Ἐορτασμοὶ τῶν Ἀποστόλων εἰς τὴν ἴδιαν ἡμέραν πιθανῶς ἐγέννησαν τὴν παράδοσιν διὰ ἐμαρτύρησιν τὴν ἴδιαν ἡμέραν. Αἱ ἱστορικαὶ πηγαὶ ὅμως δὲν παρέχουν λεπτομερείας οὔτε περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου. Κατ' ἀξιοπιστον παράδοσιν ὁ ἀποκεφαλισμὸς του ἐγίνε πλησίον τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ὀστια, ὅπου τρεῖς πηγαὶ ἀνέβλησαν ἐκεῖ ὅπου ἡ κεφαλὴ του πίπτουσα καὶ ἀναπηδῶσα, ἤπτετο τῆς γῆς. Αὐτὸς ὁ τόπος, «Σάλβια Ἐλη» (Aqua Salviae), ὀνομαζέται σήμερον «Tre fontane» διὰ νὰ φθάσῃ ἐκεῖ μετὴν συνοδείαν τῆς ὁμάδος ραβδούχων, ἔπρεπε νὰ περάσῃ τὴν «Porta Ostiensis», τὴν «τριπλὴν πύ-

Εἰκὼν 6.—'Αποψὶς τῶν «Σάλβα Ἐλη» (Aque Sextine), σήμερον τρεῖς πηγαὶ (tre fontane), πλησίον τῆς Ρώμης ὅπου ὁ Παῦλος ἐμαρτύρησε.

λην» τῆς πόλεως παρὰ τὴν πυραμίδα τοῦ Κεοτίου, ποῦ σώζεται ἀκόμη. Καὶ πῶς ἦσαν αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τῆς ζωῆς τοῦ Παύλου; Δὲν γνωρίζομεν καθόλου τὰ περιστατικά καὶ ἐὰν ὁ Γάλλος ζωγράφος Ἑρρίκος Σιμονὲ μᾶς παριστάνῃ τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ ἀποστόλου εἰς τὴν Ἀππιανὸν ὁδὸν πρὸ ἐνὸς ναοῦ καὶ μὲ θεατὰς πολλοὺς ἱερεῖς κοὶ ἄλλους Ρωμαίους, εἶναι μία φαντασία ὅπου ὁ ρωμαντισμὸς ἐσκέπασε ἐν μέρει τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Πιθανῶς μόνον ὀλίγοι ἦσαν οἱ θεαταὶ τοῦ θανάτου τοῦ Παύλου.

Ἐὰν στρέψωμεν τὸ βλέμμα εἰς ἄλλον τόπον καθιερωμένον ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, θὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ μέρος τῆς περιοχῆς τῆς Ρώμης ὅπου ἡ βαθεῖα κοιλάς ὡς τὸ εἶπομεν πρὶν, ὠνομάσθη «κύμβη» καὶ ἐγέννησε τὴν λέξιν «κατὰ κύμβην» ὡς ὄνομα τῆς τοποθεσίας καὶ ὕστερον γενικῶς καὶ μὲ εὐρυτέραν σημασίαν «κατὰ κύμβαι». Εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος εἶναι σήμερον ἡ κατακόμβη, δηλ. τὸ ὑπόγειον νεκροταφεῖον τοῦ ἀγίου Σεβαστιανοῦ, τοῦ ἐκ Μεδιολάνων τῆς Ἰταλίας μάρτυρος, ὅστις ἦτο ἀξιωματικὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐν Ρώμῃ. Αὐτὴ ἡ κατακόμβη συνδέεται ἀμέσως μὲ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς 29ης Ἰουνίου, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐορτάζουν τοὺς μεγάλους Κή-

ρυκας. Αὐτὴ ἡ ἡμέρα ὅμως δὲν εἶναι ἡ ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου τῶν δύο Ἀποστόλων, ἀλλ' ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν, εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ διωγμοῦ τοῦ Βαλεριανοῦ κατὰ τὸν 3ον μ.Χ. αἰῶνα, οἱ Χριστιανοὶ προλαβόντες τὸν κίνδυνον τῆς ἐπικειμένης λεηλατήσεως καὶ καταστροφῆς τῶν κοιμητηρίων, μετεκόμισαν τὰ λείψανα τῶν δύο Ἀποστόλων εἰς τὴν Κατακόμβην τοῦ ἀγίου Σεβαστιανοῦ. Ἐκεῖ, πλησίον τοῦ προσωρινοῦ τάφου, διαβάζονται ἀκόμη τῶρα τὰ ἰχνογραφήματα, τὰ graffiti τῶν Λατινοφώνων ἢ Ἑλληνοφώνων προσκυνητῶν, ζητούντων τὴν προστασίαν τῶν Ἀποστόλων: Paule et Petre petite pro nobis omnibus («Παῦλε καὶ Πέτρε προσέυχεσθε δι' ἡμᾶς ὅλους).

ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Θὰ ἀπῆται ἰδιαιτέρον ἄρθρον διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν πῶς ἡ τέχνη, καὶ ἰδιαιτέρως ἡ τέχνη τῆς Δύσεως ἠώτισε τὴν μνήμην τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων. Μνημονεύω μετὰξὺ τῶν κτιρίων μόνον τὴν μεγαλοπρεπεστάτην βασιλικὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ρώμης. Ἐκεῖ δύο μίλλια ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως, Χριστιανικὰ χέρια ἔθαψαν τὸν Παῦλον, εἰς τὸ τότε ἀγρόκτημα τῆς Ρωμαίας ματρῶνας Λουκίνης εἰς ἓνα καθαρῶς εἰδωλο-

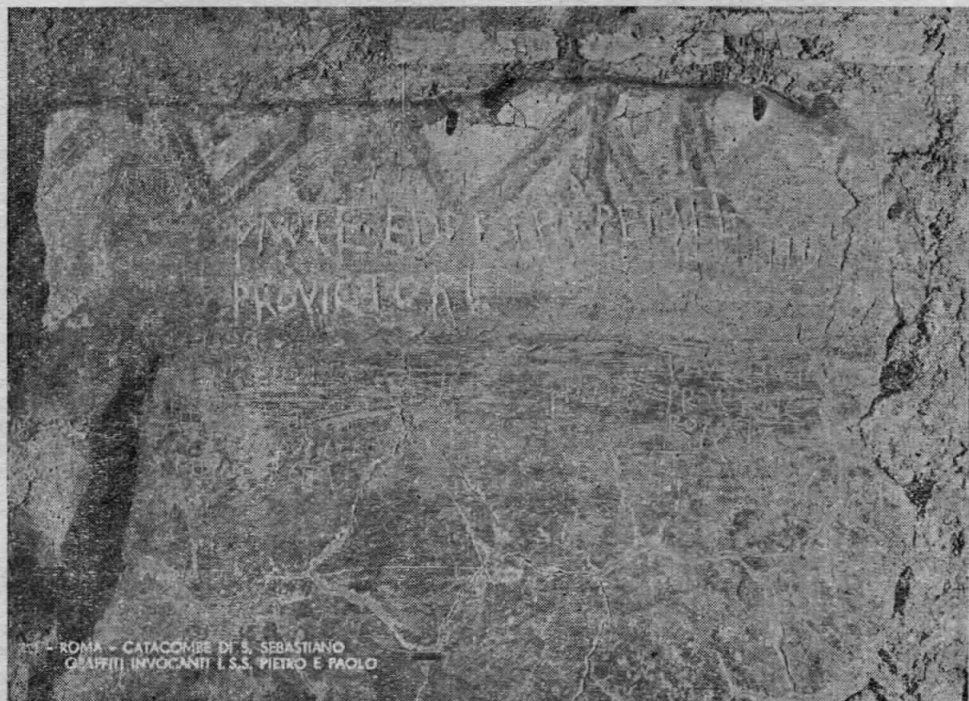
λατρικὸν περιβάλλον τάφων καὶ μνημείων. Οὕτως ἐπραγματοποιήθη μέχρι θανάτου καὶ τάφου ἡ υπόσχεσις τοῦ Παύλου τὴν ὁποίαν ἐπέσχετο εἰς τὴν Κόρινθον τὸ 50, ἀκριβῶς πρὸ 19 αἰῶνων. «Ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύομαι». Μνημονεύω τὸ συγκινητικὸν ξύλινον ἄγαλμα τοῦ Ἀποστόλου, ἔργον τοῦ 15ου αἰῶνος, μνημονεύω τὴν περίφημον ζωγραφίαν τοῦ Ὀλλανδοῦ κορυφαίου Rembrandt, ποῦ παριστάνει τὸν γέροντα εἰς τὴν φυλακὴν, μετὰ τὰ ξίφη ὡς σύμβολον τοῦ μέλλοντος ἀποκεφαλισμοῦ.

Εἰς τὴν τέχνην τῆς Φλάνδρας, τῆς κοιτίδος τῆς Χριστιανικῆς τέχνης καὶ ἀγαπητῆς πατρίδος μου, ἀναρίθμητα ἀριστουργήματα δοξάζουν τὸν Παῦλον καὶ μεταξὺ τῶν εἶμαι δικαιολογημένος νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ὠραιότερον ξύλινον ἄγαλμα, στήριγμα τοῦ ἄμβωνος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς Φλαμανδικῆς κωμοπόλεως Σινάϊ, τῆς γενετήρας μου. Τὸ κήρυγμα τοῦ ξυλίνου ἀγάλματος, ποῦ μ' ἐνέπνευσε ὡς παιδί, εἶμαι εὐτυχέστατος ὅτι καὶ τώρα τὸ ἀκούω ἀπὸ τὸν ἱερὸν βράχον τοῦ Ἀρείου

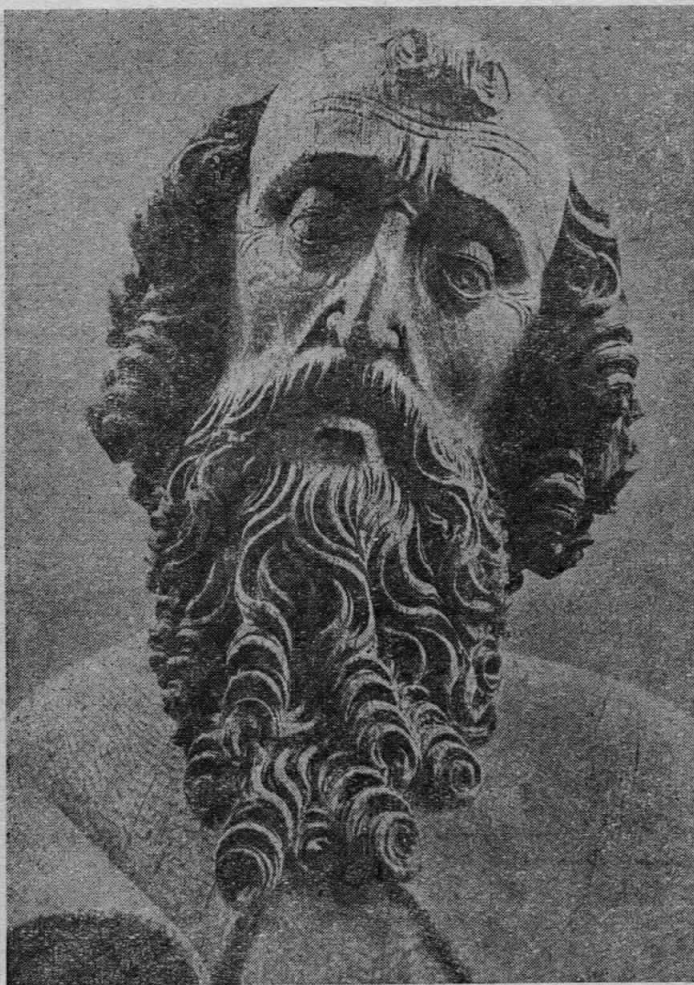
Πάγου καὶ ἐλπίζω ὅτι πολὺ γρήγορα ἕνας Χριστιανὸς εὐεργέτης θὰ στήσῃ τὸ μαρμαρινὸν ἄγαλμα τοῦ Παύλου δεσπόμενον τοῦ λόφου καὶ τῆς ἀγορᾶς, ὅπου ὠμίλησε περὶ τοῦ ἀγνώστου θεοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκήρυξε εἰς τὸν νῦν γυμνὸν βράχον.

Καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους, εἰς τὸ 1950 καὶ 1951, χιλιάδες, ναί, ἑκατομμύρια Χριστιανοὶ πάλιν ἀνεζήτησαν τὰ Ἰχνη τῶν Μεγάλων Κηρύκων, εἴτε ὑπενθυμίζοντες καὶ ἐορτάζοντες τὴν 19ην ἑκατονταετηρίδα τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴτε ὡς προσκυνηταὶ εἰς τὴν Ρώμην τὸ «ιερόν ἔτος». Καὶ πάλιν ἀνεπόλησα τὴν ἀνάμνησιν ἐκείνων τῶν καιρῶν, «quand la vie était jeune, quand la mort

espérait», ἐκείνων τῶν καιρῶν ὅταν ἕνας ἡνωμένος Χριστιανισμὸς κατέκτησε τὸν κόσμον ἐνῶ σήμερον ἕνας, πρὸς μεγάλην χαρὰν τῶν ἐχθρῶν, διεσπασμένος Χριστιανισμὸς μόλις τὸ κατορθῶναι νὰ συγκρατῇ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ. Ἕνα πνευματικὸν ταξεῖδι καὶ προσκύνημα εἰς τὰ Ἰχνη τῶν μεγάλων Κηρύκων Παύλου καὶ Πέτρου,

Εἰκὼν 7.— Μέρος τοῦ τοίχου τοῦ δωματίου εἰς τὴν κατακόμβην τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ εἰς τὴν Ἀπλίαν ὁδὸν τῆς Ρώμης. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἰχνογραφημάτων διαβάζομεν τὴν προσευχὴν ἐνὸς Victor: Paule et Petre petiti (προσεύχσθε) pro Victor. Ὅλιγον κάτω εὐρίσκεται μία ἄσαφης Ἑλληνικὴ προσευχὴ.

Εἰκὼν 8.— Ξύλινον ἄγαλμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (15ου αἰῶνος).

πρέπει νὰ εἶναι, κατὰ τὰς λέξεις τοῦ ἐντίμου συναδέλφου μου, καθηγητοῦ Π. Μπρατσιώτη «πολύτιμος εὐκαιρία νὰ ἐνθυμηθῇ ὁ Χριστιανικὸς κόσμος ὅλος ἐπὶ τῇ μεγάλῃ κοσμοϊστορικῇ ἐπετείῳ τοῦ ἁγ. Παύλου, ὅτι ἀποτελεῖ μίαν οἰκογένειαν καὶ νὰ σκεφθῇ ὅτι διὰ τῆς ζωηρᾶς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος τῆς ἀλληλεγγύης, μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς μεγάλης ταύτης οἰκογενείας θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν τελεσφόρως αἱ ἀντίθετοι καὶ ἀντίχριστοι δυνάμεις δύο θηρίων τῆς Ἀποκαλύψεως (κεφ. 13) ⁴.

1. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ λυπηρὸν γεγονός ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι διηρημένος εἰς τὰ δύο με-

ἄς μᾶς φωτίσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἀνανεώσεως τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς, τῶν πρωτοθρόνων καὶ τῆς Οἰκουμένης διδασκάλων τῷ Δεσπότη τῶν ὅλων πρεσβευόντων, εἰρήνην τῇ Οἰκουμένῃ, καὶ ὄχι ἐλάχιστον, τῇ Ἑλλάδι, δωρήσασθαι.

γάλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, δὲν πρέπει ποτέ νὰ λησμονῶμεν ὅτι μεγλυτέρας ἀξίας ἀπὸ αὐτοῦ ποῦ μᾶς χωρίζει, εἶναι αὐτὸ ποῦ μᾶς ἐνώνει, ἡμᾶς τοὺς μετέχοντας τοῦ ἀμετρήτου θησαυροῦ τῆς ζωῆς καὶ τῶν Παθῶν τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὅποια διαρκῶς ἀνανεώνονται εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν.

Dr FERDINAND JOSEPH DE WAELE
Καθηγητὴς τῆς ἀρχ. ἱστορίας, κλασσικῆς ἀρχαιολογίας καὶ νεοελληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Nymegen (Κάτω Χῶραι).

Εἰκὼν 9.— Ξύλινον ἄγαλμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Φλαμανδικῆς κωμοπόλεως Σιναί (ἔργον τοῦ 18ου αἰῶνος).

ΑΓΑΠΗ

Σὰν τῆς δροσιάς τὸ δάκρυ τὴν αὐγὴ
σὰν τ' ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν τ' Ἀπρίλη
σὰν τοῦ βουνοῦ τὴν κρυσταλλοπηγὴ
εἶν τὰ χρυσάφια πού σκορπᾶ τὸ δεῖλι

Σὰν τ' οὐρανοῦ τὴ γαλανὴ χαρὰ
τὸ φλοῖσβο ἀπὸ τὸ κῦμα στ' ἀκρογυάλι
σὰν ἀηδονιοῦ τραγοῦδι στὴ νυχτιά
σὰν ἀνθισμένα ρόδα στ' ἀνθογυάλι.

Καὶ πιῶμορφη Βασίλισσα μικρὴ
τὴ γνώρισα στῆς γῆς τὰ μονομάτια
τὸ χᾶδι τῆς ν' ἀπλώνη μὲ στοργὴ

τὸ δάκρυ νὰ στεγνώνη ἀπὸ τὰ μάτια.

Τοῦ μπᾶτη ἦταν τὸ χᾶδι αὐτὸ πνοὴ
μᾶς ἀνοιξὴς τὰ λόγια τῆς τραγοῦδια
στὸ βλέμμα τῆς ἐρόδιξε ἡ Αὐγὴ
στὸ διάβα τῆς ἀνθίζανε λουλουδία.

Βασίλισσά μου, ρώτησα δειλά,
μὴ σ' ἔφερε ὁ Ἀπρίλης στὰ ὄνειρά του;
μὴν ἤρθες μὲ τῆς αἴρας τὰ φτερά,
ἀπ' ἄγνωστα παλάτια ἐδῶ κάτω;

«Μ' εὐλόγησε ὁ Θεὸς» μοῦπε γλυκά,
καὶ μοῦῶσε τὸ ἴδιο τ' ὄνομά του.

ΑΛΚΜΗΝΗ ΜΥΓΙΑΚΗ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΛΑΝΗΤΗΣ ΜΑΣ

Τὸ πρόβλημα τῆς γενέσεως τοῦ πλανήτου μας, μὲ ἄλλα λόγια, ἢ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος τῆς καταγωγῆς τῆς Γῆς, εἶναι ἓνα θέμα τὸ ὁποῖον δὲν κινεῖ μόνον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ γεωλόγου, τοῦ ἀστρονόμου ἢ καὶ ἐκείνου πού ἀσχολεῖται γενικώτερον μὲ τὴν κοσμολογίαν. Αὐτούς, τοὺς ἐνδιαφέρει πρωτίστως καὶ κυρίως. Ἄλλα τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει καὶ γενικώτερον ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον σχετίζεται μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὲ τὸ μέλλον του, ἀφοῦ ἀναγκαιῶς ἐκ τῆς μελέτης τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, ζητοῦμεν νὰ συναγάγωμεν συμπεράσματα καὶ νὰ κάμωμεν σκέψεις περὶ τῆς γενικότερας θέσεώς μας ἐν τῷ κόσμῳ. Δικαίως λοιπὸν τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τῆς Γῆς διεγείρει τὴν περιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ διακαῶς νὰ μάθῃ περισσότερα ἐπ' αὐτοῦ.

Ἐδῶ, φυσικά, δὲν πρόκειται νὰ ἀναπτύξωμεν ἐπιστημονικὰς θεωρίας, οὔτε νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας μὲ τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀσχολῆται ὁ ἐιδικὸς ἐρευνητής. Ἐπὶ πλεόν σκοπὸς τοῦ παρόντος, δὲν εἶναι ἡ κριτικὴ τῶν πολλῶν θεωριῶν αἱ ὁποῖαι ἐπροτάθησαν πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ἄπλως μόνον ἀπαρίθμησιν τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν θὰ ἐπιχειρήσωμεν.

Πρώτη ἔρχεται ἡ γνωστὴ εἰς ὅλους μας νεφελικὴ θεωρία τῶν Kant-Laplace. Ἀκολουθεῖ ἡ θεωρία τῶν παλιρροϊῶν, τὴν ὁποίαν ἐπρότεινε ὁ Sir J. Jeans καὶ συνεπλήρωσεν ὁ καθηγητὴς H. Jeffreys διάδοχος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Cambridge, τοῦ Sir A. S. Eddington. Ἐπειτα εἶναι ἡ παραπλησία πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν παλιρροϊῶν, «πλανητικὴ θεωρία» τῶν Chamberlin-Moulton, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγον τὸ 1905. Ἐχομεν ἀκόμη τὴν θεωρίαν τῶν συγκρούσεων. Ἐν συνεχείᾳ ἔρχεται ἡ θεωρία κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος κατ' ἀρχὰς ἦτο διπλοῦς ἀστὴρ καὶ λόγῳ

προσεγγίσεως τρίτου ἀστέρος διεσπάρθη ὁ εἰς καὶ ἐσχηματίσθησαν οἱ πλανῆται. Τὴν ἀποψιν ταύτην ὑπεστήριζαν οἱ H. N. Russell καὶ R. A. Lyttleton (1936). Ἐπὶ πλεόν, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἔχομεν νέντε τουλάχιστον θεωρίας, — τοῦ τεμαχισμοῦ, τὴν ἠλεκτρομαγνητικὴν, τῶν Κηφειδῶν κλπ. — μία δὲ ἐξ αὐτῶν, τοῦ Dr von Weizsäcker, δημοσιεύθησα τὸ 1944, ἐπροξένησεν εἰς τοὺς διεθνεῖς ἐπιστημονικοὺς κύκλους, ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν. Δι' αὐτῆς ἐπανερχόμεθα καὶ πάλιν, μὲ μερικὰς τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις, εἰς τὴν νεφελικὴν ὑπόθεσιν τῶν Kant-Laplace, ἢ ὁποῖα μέχρι πρό ὀλίγων ἐτῶν ἦτο τελείως ἐγκαταλελειμμένη.

* * *

Ἄλλα σκοπὸς τοῦ παρόντος εἶναι νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν εἰς ἓνα ἄλλο σημεῖον, τὸ ὁποῖον θίγει — καὶ ἀναπτύσσει σχετικῶς διὰ πολλῶν — ὁ W. M. Smart, καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γλασκῶβης εἰς πρόσφατον ἔργον του, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον: «Ἡ προέλευσις τῆς γῆς»*. Καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι τὸ ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἰσέρχεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ὅλου θέματος, τὸ ὁποῖον, φυσικά, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ εὐκολώτερα διὰ τὴν ἐπιστήμην. Ζητοῦμεν, γράφει, νὰ μάθωμεν τὴν καταγωγὴν τοῦ πλανήτου μας. Δηλαδή θέλομεν νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς τὰ τρία ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα συνίσταται τὸ ὅλον τοῦτο πρόβλημα: «Πόθεν προῆλθεν ἡ γῆ;» «Πότε διεμορφώθη ἡ Γῆ ὡς πλανήτης;» ἢ μὲ ἄλλα λόγια: «Ποία εἶναι ἡ ἡλικία τῆς Γῆς;». Καὶ τὸ τρίτον ἐρώτημα: «Πῶς ἔγινεν ὁ πλανήτης μας;». Ἡ περισσότερον σαφῶς:

* W. M. Smart: The Origin of the Earth, Cambridge 1951, σ. 239.

«Ἐὰν ἡ ὕλη ἀπὸ τὴν ὁποίαν συνίσταται ἡ Γῆ, συγκεντρωθῆ εἰς ὠρισμένον μέρος, ἀπὸ τὴν πολλὴν ὕλην ἢ ὁποία ἦτο ἐγκατεσπαρμένη εἰς τὸ σύμπαν, ποία εἶναι ἡ κοσμικὴ ἐκείνη διεργασία ἢ ὁποία διεμόρφωσε τὴν παρούσαν κατάστασιν τῆς Γῆς — καὶ τὸ γενικώτερον πρόβλημα — αὐτὸ τοῦτο τὸ ἡλιακὸν σύστημα;».

«Πότεν», «Πότε» καὶ «Πῶς» ἐδημιουργήθη ἡ Γῆ; Ἐρωτήματα κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέροντα, τόσον ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, ὅσον καὶ γενικώτερον ἀπὸ κοσμοθεωριακῆς ἀπόψεως. Καὶ ἀκριβῶς ἐδῶ φαίνονται, ὄχι μόνον ἡ προσωπικότης τοῦ καθηγητοῦ Smart, ἀλλὰ καὶ ὁ ρόλος τὸν ὁποῖον εἰς τοιαῦτα ζητήματα δύναται νὰ παίξῃ ὁ ἀληθινὸς καὶ ἀξιὸς τῆς ἀποστολῆς του ἐπιστήμων, προκειμένου οὗτος νὰ εἶναι ἐν ταῦτῳ βαθὺς ἐρευνητὴς καὶ συγχρόνως καθοδηγητὴς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Οἱ ἀστρονόμοι σπουδάζοντες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Laplace (1749-1827) περισσότερο συστηματικῶς τὸ ἡλιακὸν σύστημα, διεπίστωσαν πλεῖστα γεγονότα τὰ ὁποῖα τοὺς ὠδήγησαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τοῦτο ἔχει κοινὴν καταγωγὴν. Αἱ κινήσεις τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, αἱ κλίσεις τῶν ἐπιπέδων τροχιῶν των, οἱ ὄγκοι των, αἱ ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἥλιον κ.λ.π., παρουσιάζουν ἀρμονίαν ἐξαιρετικὴν καὶ ἀποδεικνύουν τὴν ὑπαρξίν σκοπιμότητος χαρακτηριστικῆς. Ἐξ ἄλλου, ἡ διαπίστωσις ὅτι καὶ αἱ κινήσεις τῶν δορυφόρων περὶ τοὺς οἰκέλους πλανήτας, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπαρξίς καὶ ἄλλων ὁμοιοτήτων εἰς τὴν ὅλην διάταξιν τῶν σωμάτων αὐτῶν, φέρουν πρὸς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἡλιακὸν μας σύστημα ἔχει ἀναμφιβόλως κοινὴν προέλευσιν. Ὅτι δηλαδὴ οἱ μεγάλοι καὶ οἱ μικροὶ πλανῆται προήλθον ἀπὸ τὸν Ἥλιον. Ἡ ἐξέτασις τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος ἀπὸ ἀστρονομικῆς ἀπόψεως καὶ τῆς Γῆς ἀπὸ γεωλογικῆς καὶ φυσικῆς, μᾶς ὠδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ πλανῆτου μας εἶναι ἀνωτέρα τῶν 3.000.000.000 ἐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς στηρίζεται ἀναμφιβόλως εἰς πιθανότητες, πάντως ὅμως ἀποτελεῖ ἐπιστημονικὸν συμπέρασμα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται κανεὶς εὐκόλως νὰ τὸ ἀμφισβη-

τήσῃ. Ἄλλὰ πῶς ἐδημιουργήθη ἡ Γῆ; Εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι δύσκολον νὰ ἀπαντήσωμεν. Καὶ διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα — ἂν μὴ ἐφ' ὅσον ζῆ ὁ ἄνθρωπος — φαίνεται ὅτι θὰ ἰσχύη ἡ δυσκολία αὐτή.

* * *

᾿Ωρίσαμεν τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν 3 δισεκατομμυρίων ἐτῶν ὡς τὴν ἡλικίαν τῆς Γῆς. Ἄλλὰ, φυσικά, διὰ νὰ εἴμεθα ἀκριβέστεροι, εἰς τὴν ἀπάντησίν μας αὐτήν, εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἡ ἡλικία τῆς ἡλιακῆς οἰκογενείας πρέπει νὰ εἶναι μεγαλυτέρα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου κατὰ μερικὰ δισεκατομμύρια ἔτη. «Πέραν τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, γράφει (σ. 188) ὁ Smart, εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πλανητῶν καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ σύμπαντος, ὑπάρχει τὸ μυστήριον, ἀνεξιχνίαστον μὲ τὴν παρούσαν κατάστασιν τῶν γνώσεών μας καὶ ἴσως ἀνεξιχνίαστον δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας διότι εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ προσεγγίζομεν τὴν στιγμὴν τῆς Δημιουργίας, ὄχι ἀλαζονικῶς, λόγῳ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἐν πνεύματι σεβασμοῦ τῆς ἀληθείας διὰ τὴν Δύναμιν ἢ ὁποία ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρωπίνην νόησιν».

Πῶς ὅμως ἐδημιουργήθη ἡ Γῆ; Καὶ γενικώτερον: Πῶς ἐγινε τὸ πλανητικὸν μας σύστημα; Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ δυσκολώτερον, ἐκ τῶν τριῶν. Τὴν σημασίαν του τὴν γνωρίζει πολὺ καλὰ ὁ καθηγητὴς Smart καὶ δι' αὐτὸ ἐξετάζει μὲ λεπτότητα, καὶ μὲ ἰδιάζουσαν προσοχήν. Πρόκειται βεβαίως περὶ θεμελιώδους ζητήματος τὸ ὁποῖον — ἐν πολλοῖς — ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς ἐμπειρίας τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, ὅταν ἐδημιουργεῖτο ἡ Γῆ, — καὶ ἤρχισε περιφερομένη περὶ τὸν Ἥλιον καὶ πολὺ περισσότερον, ὅταν ἐδημιουργεῖτο τὸ ἡλιακὸν σύστημα, κανένας ἄνθρωπος, κανένα ὄν δὲν ὑπῆρχε διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τῆς δημιουργίας καὶ νὰ «ἰδῆ», ἔστω καὶ ἀπὸ μακρᾶν, τὸν τρόπον τῆς γενέσεώς της!

Ἄλλὰ τίθεται καὶ τὸ ἐρώτημα: Οἱ φυσικοὶ νόμοι τοὺς ὁποίους μελετῶμεν εἰς τὰ

ἐργαστήρια, δύνανται νὰ ἐπεκταθοῦν πλήρως καὶ εἰς τὰ οὐράνια σώματα; Καὶ κἀτὶ πλέον αὐτοῦ: Δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἴσχυον, ὅταν ἐδημιουργεῖτο ὁ κόσμος, ὅπως ἀκριβῶς ἰσχύουν καὶ σήμερον; Ὁ Smart ἐκφράζει ἀμφιβολίας ἐπ' αὐτοῦ. «Οἱ νόμοι τῆς Φυσικῆς, γράφει (σ. 228), προσδιορίζονται κυρίως εἰς τὸ Ἔργαστήριον» τὰ πειράματα δύνανται νὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ αἱ συνθήκαι ἐκτελέσεώς των νὰ ἐλεγχθοῦν ἢ μεταβληθοῦν κατὰ βούλησιν. Δυνάμεθα π. χ. νὰ σπουδάσωμεν τὰς ιδιότητας τῶν ἀερίων ὑπὸ συνθήκας σταθερᾶς θερμοκρασίας, ὁπότε ἀπαλείφομεν τὴν δράσιν ἐνὸς μεταβλητοῦ παράγοντος, δηλαδή τῆς θερμοκρασίας. Εἰς τὴν Ἀστρονομίαν ὅμως δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἀκολουθήσωμεν ἀκριβῶς τὴν πορείαν τοῦ φυσικοῦ, διότι αἱ παρατηρήσεις μας περιπλέκονται μὲ πολλοὺς μεταβλητοὺς παράγοντας καὶ μία ἐκ τῶν κυριωτέρων δυσκολιῶν εἶναι νὰ διαχωρίσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τοιούτων παραγόντων. Ἐπὶ πλέον, δὲν δυνάμεθα νὰ μεταφερθῶμεν εἰς τὸ διάστημα μὲ συσκευὰς μετρήσεως καὶ νὰ εὐρωμεν ἐὰν οἱ φυσικοὶ μας νόμοι εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἴδιοι εἰς τὸν νεφελοειδῆ τῆς Ἀνδρομέδας, ὅπως εἶναι καὶ εἰς τὴν ἐπιφανείαν τῆς Γῆς». Καὶ διὰ νὰ προχωρήσῃ ὁ ἀστρονόμος, δέχεται ὅτι ὁ νόμος τῆς βαρύτητος εἶναι παγκόσμιος. «Μὲ ἄλλα λόγια, εἰσαγάγομεν ἀμέσως τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ γῆινος νόμος τῆς βαρύτητος λειτουργεῖ ἀκριβῶς εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σύμπαντος καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας. Εἴμεθα ὅμως βέβαιοι ὅτι ὅλοι οἱ φυσικοὶ νόμοι παραμένουν ἀμετάβλητοι ἐν χώρῳ καὶ ἐν χρόνῳ»;

* *

Ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ δοθῇ. Τὸ θέμα δέχεται πολλὴν συζήτησιν καὶ μάλιστα εἶναι ἀνάγκη πολλῶν καὶ βασικῶν θεωρητικῶν ἀνασκοπήσεων, μαθηματικῶν στοχασμῶν καὶ φιλοσοφικῶν προϋποθέσεων. «Εἶναι συνήθεια τῶν τελευταίων ἐτῶν, γράφει (σ. 213) ὁ Smart, διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐπιστήμης νὰ εἰσέρχονται εἰς τὸ πεδῖον τῆς φιλοσοφίας — ὁ ἀναγνώστης δὲν πρέπει νὰ

παραξενευθῇ ἐνταῦθα — ἐνίοτε πρὸς ὄφελος ἀμφοτέρων, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας».

Τὸ πολὺ κοινόν, οἱ μὴ εἰδικοί ἐπιστήμονες, δέχονται εὐχαρίστως, καὶ συνήθως ἀβυσανίστως, τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἐπιστήμης, ὅπως καὶ τὰς νέας θεωρίας ἢ συζητήσεις, καὶ συχνὰ χωρὶς νὰ ἐννοοῦν πολλὰ ἐπ' αὐτῶν. Δέχονται πολλοὶ τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐπιστήμης. Διαφέρει ὅμως ἡ στάσις τοῦ ἐπιστήμονος.

Ἡ αὐθεντία τοῦ ἐπιστήμονος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περιοχὴν εἶναι ἀδιαφιλονεικητος. Διότι αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ διέπονται ἀπὸ τοὺς καλῶς ἐπιβεβαιωθέντας κανόνας μετρήσεως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ἐρευνητοῦ, κατὰ τὴν διατύπωσιν τῶν θεωριῶν καὶ κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς εὐρέσεως τῆς τάξεως ἐν τῇ φύσει. «Ἄλλ' ὁ κίνδυνος ἔγκειται εἰς τὴν πίστιν ὅτι αὐτὴ ἡ αὐθεντία δύνата νὰ μεταφερθῇ εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς σκέψεως. Καὶ ὡς τοιαύτας ὀνομάζει τοὺς κανόνας τῆς ζωῆς, τὰ προβλήματα τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας. Καὶ προσθέτει τὰ ἀκόλουθα, πολὺ χαρακτηριστικά: «Εὐτυχῶς, οἱ ἐπιστήμονες ἔγιναν περισσότερον προσεκτικοί, πρὸ τοῦ συμφυοῦς κινδύνου μιᾶς τυφλῆς πίστεως ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι τὸ χρυσοῦν κλειδί τὸ ὁποῖον δύνата νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν πάσης γνώσεως καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ δεχθοῦν ὅτι ὑπάρχουν πολὺ μεγαλύτερα, ἢ περισσότερον σοβαρά, προβλήματα εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπειρίας ἀπὸ ἐκεῖνα διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι κατάλληλος ἡ ἐπιστημονικὴ θετικὴ μέθοδος ἐρεῦνης».

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον προκειμένου νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τῆς προελεύσεως τῆς Γῆς, πρὶν ἀκόμη ἐπιχειρήσῃ νὰ παρουσιάσῃ τὰ γεγονότα τῆς παρατηρήσεως διὰ νὰ φθάσῃ κατόπιν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν διαφορῶν θεωριῶν, κάμνει κριτικὴν τῆς μεθόδου ἐρεῦνης τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ ἡ ἐπιστήμη. Καὶ μάλιστα τὴν συγκρίνει μὲ τὴν μέθοδον ἐρεύνης τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ὁ ἱστορικός. Ὡς ἀντικειμενικός δὲ ἐρευνητής, τονίζει, εὐθὺς ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ «ἐκθειάζωμεν οὐτε τὴν κυμαινομένην

ἐπιστημονικὴν μέθοδον ἢ ὁποία εἶναι πολὺ περισσότερον σπουδαία, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ τὸ μόνον μέσον μὲ τὸ ὁποῖον ἐπιχειροῦμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὰ μυστικά τῆς φύσεως». Ἐπὶ πλέον ἐπιστῆ τὴν προσοχὴν τοῦ ἔρευνητοῦ ἐπὶ ἐνὸς κινδύνου τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσέξῃ διὰ νὰ διαφυλάξῃ ἑαυτὸν καὶ διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ ἀνώτερον ἐκείνο ἐπίπεδον εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει αὕτη νὰ ἴσταται. Νὰ προσέξῃ δηλαδὴ τὰ ὄρια εἰς τὰ ὁποία νὰ δύναται ἐλευθέρως καὶ ἀσφαλῶς νὰ κινῆται καὶ νὰ ἐργάζεται, χωρὶς νὰ ἔχη φόβον μήπως συμβοῦν ὑπερβολαὶ καὶ σημειωθοῦν ἀκρότητες αἱ ὁποῖαι, φυσικά, δὲν θὰ περιποιοῦν τιμὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην.

* *

Καὶ τί συνιστᾷ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ διαπρεπὴς ἔρευνητής; Ἐπίγνωσιν τοῦ πεδίου κινήσεως καὶ δράσεως τοῦ ἐπιστήμονος. «Εἶναι εὐκόλον, γράφει (σ. 6), διὰ τὸν ἐπιστήμονα νὰ εἶναι ὕλιστής, ὅταν αὐτὸς βλέπῃ εἰς τὸ σύμπαν τὴν φαινομενικῶς ἀδυσώπητον ἐξέλιξιν τῶν φυσικῶν νόμων καὶ λημονῇ ὅτι ὑπάρχουν περιοχαὶ εἰς τὰς ὁποίας οἱ νόμοι τῆς φυσικῆς δὲν ἔχουν καμμίαν ἐφαρμογὴν. Ἄλλὰ συνεχῶς περισσότερον οἱ ἐπιστήμονες πείθονται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα ὅτι αὐτοὶ ἔρευνοῦν μόνον ἓνα τομέα τοῦ μεγάλου κόσμου τῆς Φύσεως εἰς ὅλην τὴν ποικίλην πολυπλοκότητα. Ὁραιοτής, ἠθικὴ συμπεριφορὰ, πνευματικαὶ ἀξίαι, θρησκευτικὴ πείρα, εἶναι ὅλα ἐκτὸς τοῦ πεδίου δράσεως τοῦ ἐπιστήμονος, μῶλον τοῦτο ὅλα ἀκολουθοῦν ἀναγκαιῶς τὴν ἀνθρώπινην περιέργειαν, ὅταν ὁ ἐπιστήμων ἐπιχειρῇ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ σύμπαν ὡς ὅλον καὶ συμπαθῇ νὰ διακρίνῃ σκοπὸν ἐν αὐτῷ.»

Καὶ ὁ καθηγητὴς Smart τελειώνει τὸ ἔργον του ὡς ἀκολουθῶς: «Ὅταν σπουδάζωμεν τὸ σύμπαν, ἐκτιμῶμεν τὸ μέγεθος καὶ τὴν ρυθμικότητά του καὶ ὀδηγοῦμεθα εἰς τὸ νὰ ἀναγνωρίσωμεν Δημιουργικὴν Δύναμιν καὶ Κοσμικὸν Σκοπὸν ποῦ ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπί-

νης καταλήψεως. Εἰς ἓνα ἐκ τῶν μαθημάτων του ὁ λόρδος Bacon ἐξέφραξε τὴν πίστιν αὐτὴν διὰ τῆς ἀκολουθούσης εἰκόνας: «Πιστεύω περισσότερον ὅλα τὰ παραμύθια τῆς Μυθολογίας, τοῦ Ταλμοῦδ καὶ τοῦ Κορανίου, παρὰ τὸ παραμῦθι ὅτι τὸ Σχέδιον τοῦ Σύμπαντος ἔγινεν ἄνευ Σκέψεως». Σήμερον ἐδιδάχθημεν πολὺν περισσότερον περὶ τοῦ «Σχεδίου Σύμπαντος» παρ' ὅ,τι ἦσαν γνωστά κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Bacon· οὐχ ἦττον ὅμως διὰ πολλοὺς ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπιστήμονας καὶ μὴ ἐπιστήμονας ἀδιάφορον, ἢ πίστις εἰς Θεῖον Δημιουργόν εἶναι περισσότερον ἀναγκαῖα τώρα, παρ' ὅ,τι ἦτο τότε. Τουλίστον δι' ἓνα ἀστρονόμον, ἰσχύει ὅτι: «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν Αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα».

* *

Ἐναντιβόλως, δὲν χρειάζονται μακρὰ σχόλια ὅταν τόσον εὐγλώττως ὁμιλῇ αὐτὴ αὕτη ἢ πραγματικότης. Ὅταν ἡ πραγματικότης θέτῃ κατὰ τόσον σαφῆ, ἀπλοῦν καὶ ἀντικειμενικὸν τρόπον τὰ ζητήματα καὶ δίδῃ τὴν ἀπάντησιν ἐκείνην τὴν ὁποῖαν διατυπώνουν οἱ πραγματικῶς σοφοὶ ἐπιστήμονες καὶ ἔρευνηταί. Καὶ μετὰ τὸν αὐτῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ καθηγητὴς W. N. Smart, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἐτῶν ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς κορυφὰς τῆς Ἀγγλίας. Συγγραφεὺς δέκα καὶ πλέον περισπούδαστων ἀστρονομικῶν καὶ ἀστροφυσικῶν ἔργων, διακεκριμένος ὡς ἔρευνητής ἐπιστήμων, ἀλλὰ καὶ ὡς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος, εἶχε τὸ μέγα εὐτύχημα νὰ χρηματίσῃ μαθητῆς, βοηθός, ἐπιμελητῆς καὶ συνεργάτης τοῦ καθηγητοῦ Sir A. S. Eddington. Τί ὑπῆρξεν ὁ Eddington διὰ τὴν διεθνήν ἐπιστήμην, καὶ τὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα. Διότι τὸ περιοδικὸν αὐτὸ πολλάκις¹ ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ τὰς κοσμοθεωριακὰς ἰδέας τοῦ διακεκριμένου τούτου ἐπιστήμονος ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ ἐπίτιμον μέλος τῆς «Χριστια-

1. Ἰδιαιτέρως βλέπε ἐν ἐκτάσει: «Ἀκτίνες» 1945 σελ. 35-40.

νικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» τῆς Ἑλλάδος σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς.

Ὁ καθηγητῆς Smart συνεχίζει τὴν λαμπρὰν ἐπιστημονικὴν καὶ τὴν πολιτιστικὴν ἐργασίαν τοῦ Eddington ὡς ἀντάξιός μαθητῆς διακεκριμένου διδασκάλου. Αἱ τάξεις τῶν ἐρευνητῶν τῆς φύσεως οἱ ὅποιοι αἰσθάνονται ἐσωτερικῶς τὸν

πόθον νὰ ἐργάζωνται καὶ γενικώτερον ἐπὶ τῆς κοινωνίας βλέπομεν μὲ χαρὰν ὅτι συνεχῶς πυκνοῦνται. Τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἔχομεν πολλὰς ἀπτάς ἀποδείξεις κατὰ τὴν τελευταίαν ἰδίως δεκαετίαν. Ἀναμφιβόλως δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ ἓνα εὐχάριστον σημεῖον τῶν καλῶν καιρῶν ποὺ μᾶς ἐρχονται!

Κ. ΠΕΝΤΕΛΙΚΟΣ

ΔΕΙΛΙΝΟ ΣΤΟΝ ΚΑΜΠΟ

«...Μεμνημένος σου τῶν δακρῶν,
ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ.»

(Β' Τιμοθ. α' 4)

Γέρνει ὁ ἥλιος σὲ κατάχρυσους πόντους σταχυῶν,
τὰ νέφη πυροπολοῦνται, ἐκεῖ, σιῆ δύση:
Εἶν' ὄλα ὠραῖα, ἤρεμα, ἀπαλά·
κι' ἀπὸ χαρὰ
ἔχουν τὰ μάτια μας δακρῶσει.

Στὴν καλωσύνη δάκρυσαν τὰ μάτια μας
καὶ σιῆ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, σένα κι' ἐμένα,
ἔτσι καθὼς ἦτανε ὄλα τόσον ἤρεμα
τόσο γλυκὰ
κι' ἀγαπημένα.

Πόση χαρά!
Πόση ἀγάπη!
Ὁ Θεὸς
εἶχεν ἀποκαλύψει τὴν καρδιά μας.

Παντοῦ ὁ Θεός:
Στὸ μῶβ λουλούδι τοῦ ἀγροῦ,
στὸ θρόν τοῦ γρασιδιοῦ,
στὸ βόμβισμα τῆς μέλισσας,
σιὰ λόγια σου,
σιὰ λόγια μου,
σιὰ δάκρυά μας.

— Δεῖλι στον κάμπο. Ὡρα γλυκειά! —

Ἔδυσ' ὁ ἥλιος· πάει πιά.

Μυριάδες κόσμοι, τώρα, λάμπουν ἐκεῖ πάνω,
σιὸς μακρινὸς ἀστρότοπος
ΕΚΕΙ:
Σιὸς οἴκους τ' οὐρανοῦ
ποὺ ἡ ἀγάπη, ἀδελφέ μου, κατοικεῖ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α'

1. «Γέννημα τῆς λίμνης» ὀνομάζει χαρακτηριστικῶς ὁ Σπ. Λάμπρος τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ συμπληρώνει: «Τὰ Ἰωάννινα δὲν εἶναι φαντασὰ ἄνευ τῆς λίμνης ἐκείνης... Ἄλλὰ καὶ ἡ λίμνη ἐκείνη, ἥς ἄνευ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὰ Ἰωάννινα, εἶναι οἰονεὶ ἀκατανόητος ἄνευ τοῦ ἀναγκαίου αὐτῆς συμπληρώματος, τῆς νήσου»¹. Καὶ πραγματικῶς δὲν ἀπομακρύνεται καεὶς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, εἰάν εἴπῃ ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἐνδόξου αὐτῆς πόλεως τῆς Ἡπείρου, ἡ ἱστορία τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τῆς καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἡρωϊκῶν ἀγῶνων καὶ τῶν θυσιῶν τῆς, εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μετὰ τὴν γραφικὴν λίμνην τῆς καὶ τὴν ἀκόμη γραφικωτέραν νησίδα, πὺν ἀναδύεται καταπράσινη εἰς τὸ κέντρον τῆς περιῖπου. Οἱ πρόποδες τῶν γύρω βουνῶν, λούονται εἰς τὰ κύματά τῆς καὶ τὰ ἀνάστροφα εἶδωλα τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τὴν πλοσίαν βλάστησιν ἀντανაკλῶνται εἰς τὰ νερά τῆς. (Σ. Λάμπρος).

Φαίνεται σχεδὸν ἀπίστευτον πῶς, ἐπάνω εἰς τὴν τόσον μικρὰν ἔκτασιν τῆς νησίδος, ὑπῆρχαν—καὶ τὰ περισσότερα ὑπάρχουν ἀκόμη—ἑπτὰ ὀλόκληρα μοναστηριακὰ συγκροτήματα, πὺν ἦταν κέντρα μεγάλης πνευματικῆς λατρείας κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν. Ἰδιαιτέρως ὁμως κατὰ τὴν μακροαῖωνα τουρκικὴν δουλείαν ἀνεδείχθησαν κέντρα πνευματικῆς κινήσεως μετὰ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν, κέντρα μεγάλου καὶ πρωτοφανοῦς πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σημερινήν, πὺν ἐξέπεμπαν τὸ φῶς τῆς πνευματικῆς παιδείας εἰς ἀκτῖνα πολλῶν ἑκατοντάδων χιλιόμετρων καὶ διεσκέδαζαν τὰ πικρὰ σκότῃ τῆς δουλείας.

Τὰ Ἰωάννινα δὲν ἦσαν μόνον κέντρον

ἐμπορικῆς καὶ πολιτικῆς κινήσεως κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπάναστάσεως χρόνους καὶ σπουδαία οἰκονομικὴ τροφοδοτὶς τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἡ «πνευματικὴ πρωτεύουσα τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ». Τὸ σχετικὸν μετὰ τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς Καπλάνη πατριαρχικὸν ἔγγραφον ἀποκαλεῖ τὰ Ἰωάννινα «Μητρόπολιν πάσης μαθήσεως»². Ὡς «Νέας Ἀθήνας τῶν δύο περασμένων αἰώνων», τὰ χαρακτηρίζει ὁ Γ. Παλιουρίτης³ καὶ ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης W. Leake γράφει χαρακτηριστικῶς: «Ἐνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν Ἰωαννίνων εἶναι τὰ σχολεῖα διὰ τὴν ἀγωγὴν τῆς νεότητος καὶ αἱ βιβλιοθήκαι αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὰς σχολάς»⁴.

2. Ἡ μεγάλη αὐτὴ πνευματικὴ ἀνθησις τῶν Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία κατέστησε τὴν πόλιν διάσημον εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν τότε διανοητικῶς ἀνεπτυγμένον κόσμον, εἶναι στενῶς συνδεδεμένη καὶ πραγματικῶς πηγάζει ἀπὸ τὰ μοναστήρια τῆς μικρᾶς νησίδος τῆς λίμνης, ἡ ὁποία «κατέχει ἰδιόζουσαν θέσιν καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις». Ἡ ἐκπολιτιστικὴ καὶ μορφωτικὴ δράσις τῶν μονῶν ἀρχίζει ἤδη ἀπὸ τὸν 13ον αἰῶνα ὅταν εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην καὶ τὴν πλέον περιφανῆ μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ ἐπονομαζομένου Σπανοῦ, ὁ οἰκονόμος τῶν Ἰωαννίνων Μιχαὴλ ὁ Φιλανθρωπητὸς ἰδρύσει τὸ 1282⁵ τὴν πρώτην σχολὴν τῶν Ἰωαν-

2. Σπάνια Εὐποιίας ἔργα τοῦ Σ. Καπλάνη, Μόσχα 1809, σ. 4.

3. Ἀρχαιολογία Ἑλληνική, 1812, τόμ. Α', σ. ζ'.

4. Travels in Northern Greece, 1845, τ. IV, σ. 180.

5. Τὸ 1282 παραδέχεται ὁ Σ. Λάμπρος. Ὁ Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τ. Β', σ. 275, παραδέχεται ὡς ἔτος κτίσεως

νίων, τότε πού εἰς ὅλας τὰ ἄλλας πόλεις τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀσιατικῆς Τουρκίας δὲν ὑπῆρχε κανένα σχεδὸν σχολεῖον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς (1332), ἡ σχολὴ ἐξηκολούθησε νὰ λειτουργῇ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἄλλων ἀπογόνων τῆς ἰδίας μεγάλης οἰκογενείας τῶν Φιλανθρωπηῶν, οἱ ὁποῖοι ταῦτοχρόνως ἦσαν καὶ οἱ ἡγούμενοι τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Νικολάου. Περισσότερον γνωστοὶ διὰ τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν μόρφωσιν των εἶναι ὁ Νεόφυτος Φιλανθρωπηῶς († 1532), ὁ Ματθαῖος († 1534) καὶ ὁ σακελλάριος τῆς μητροπόλεως Ἰωαννίνων Ἰωάσαφ († 1542)°.

Εἰς τὴν σχολὴν τῶν Φιλανθρωπηῶν οἱ μαθηταὶ δὲν ἐδιδάσκοντο ἀπλῶς τὰ «κολληβογράμματα» ἀπὸ τὸν «δικτῶνχο» καὶ τὸ «ψαλτῆρι», ὅπως θέλουν αὐθαίρετως νὰ ὑποστηρίζουν μερικοί. Ἔχομεν πολλὰς ἐνδείξεις, ἢ μᾶλλον ἀποδείξεις, ὅτι οἱ μοναχοὶ διδάσκαλοι εἶχαν μίαν ἀρκετὰ εὐρείαν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν μετέδιδαν καὶ εἰς τοὺς μαθητάς των καὶ προσεπάθον νὰ ἐφαρμόσουν ἓνα ἀρκετὰ ἐγκυκλοπαιδικὸν σύστημα διδασκαλίας, ὅπου συνεδύαζαν τὸν χριστιανικὸν ἑλληνισμὸν μὲ τὸν ἀρχαῖον. Αἱ ὥραται καὶ περίεργοι τοιχογραφίαι τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς, ἀποτελοῦν μίαν ζωντανὴν ἀπόδειξιν τοῦ συνδέσμου καὶ τῆς ἀρμονικῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ χριστιανικῆς παιδείας καὶ κλονίζουσαν τὴν κακόπιστον ἀποψιν περὶ τοῦ «βαρβάρου» καὶ «τυφλοῦ» φανατισμοῦ τῶν καλογήρων πρὸς κάθε τι τὸ σχετιζόμενον μὲ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Εἰς τὸν νάρθηκα λοιπόν, μεταξὺ τῶν ζωγραφιῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας εἰκονίζονται καὶ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, φιλόσοφοι, ἱστορικοὶ κλπ. Εἰς εἰκονίζομένης μορφᾶς ἀνδρῶν διαβάζομεν ἐπι-

γραφὰς ὅπως αὐταί: Ἕλλην Πλάτων, Ἕλλην Ἀπολλώνιος, Ἕλλην Σόλων, Ἕλλην Ἀριστείδης, Ἕλλην Πλούταρχος, Ἕλλην Θουκυδίδης φιλόσοφος. Κατὰ τὸν Ν. Οἰθωναῖον ἡ τὰ ὀνόματα τῶν παρεμβαλλομένων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὅπως καὶ κάποιου ἄλλου ἀρχαίου φιλοσόφου, εἶναι δυσδιάκριτα. Ὁ δὲ Ν. Τσιγαρᾶς γράφει, ὅτι «δυστυχῶς μέγα μέρος τῶν τοιχογραφιῶν τούτων κατεστράφη, ἐν δὲ τῷ περισωθέντι ὑπάρχουσιν αἱ εἰκόνες Θουκυδίδου καὶ μετ' αὐτὴν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Δημοσθένους καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Πλάτωνος καὶ Βασιλείου τοῦ μεγάλου καὶ οὕτω καθεξῆς πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας»°.

Μέσα εἰς αὐτὸν τὸν νάρθηκα τῆς μονῆς εἰσήρχοντο τόσον τακτικὰ οἱ μαθηταὶ τῆς σχολῆς καὶ καθόλου ἀπίθανον νὰ ἐχρησίμευε καὶ ὡς ἓνας τόπος διδασκαλίας. Εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον ἐπομένως νὰ μὴ ἐδιδάσκοντο διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τῶν φιλοσόφων αὐτῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἐβλεπον καθημερινῶς τὰς προσωπογραφίας καὶ ἐδιάβαζον τὰ ὀνόματα. Καὶ γενικώτερον ὅμως οἱ λόγιοι μοναχοὶ τῆς μονῆς ὑπῆρξαν θεματοφύλακες τῶν παραδόσεων τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς τουρκοκρατουμένης Ἡπείρου καὶ ἀντέγραφον ἢ συνέγραφον μέσα εἰς τὸν τεράστιον ἡπειρωτικὸν κώδικα, τὸν γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Κουβαρᾶς, κάθε τι τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς°. Καὶ οἱ τόσοι ἀξιόλογοι λόγιοι ἱερο-

7. Ἐν Νέφ Ἑλληνομνήμονι. Τόμ. ΙΑ', σ. 7.

8. Ἡπειρωτικά, εἰς τὸ Ἄττικόν Ἡμερολόγιον τοῦ Κ. Ἀσωπίου, 1886, σ. 327 ἔσσημ.

9. Κουβαρᾶς ἄνομασθη διὰ τὸ τεράστιον μέγεθός του καὶ διὰ τὸ πολυσύνθετον τῶν θεμάτων πού περιεῖχε. Λέγεται ὅτι εἶχε τόσον ὕψος, ὥστε ἐχρησίμευεν ὡς ὑποπόδιον τῶν κανδηλαπτῶν, διὰ νὰ ἀνάπτουν τὰς ὑψηλὰ εὐρισκομένας κανδήλας τοῦ τέμπλου τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς. Ἐσώζετο μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἄλλ' πασσᾶ. Ἡ κατόπιν ἐξαφάνισις του ἀποτελεῖ ἀνεπανάρθωτον ζημίαν τῆς ὅλης ἡπειρωτικῆς ἱστορίας. Ἴδε καὶ Σ. Λάμπρου, Ν. Ἑλληνομνήμων, τ. ΙΓ', σ. 281.—Τὰ Ἡπειρωτικά ἱστορήματα ἐξεδόθησαν ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Rouqueville, Voyage dans la Grèce, Paris 1821, τ. Ε' σ. 200 κ. ἑ. καὶ κατόπιν εἰς

τῆς μονῆς καὶ ἰδρύσεως τοῦ «φοιτητηρίου» τὸ 1292. Τὸ ἴδιον ἔτος διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς σχολῆς δέχεται καὶ ὁ Φ. Μιχαλόπουλος «Γὰ Γιάννενα καὶ ἡ νοελληνικὴ Ἀναγέννησις 1648-1820», σ. 13.

6. Μ. Παράνικα, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σ. 62.

μόναχοι καὶ ἱεράρχαι, οἱ ὅποιοι ἀπεφοίτησαν ἀπὸ τὴν σχολὴν τῶν Φιλανθρωπητῶν μαρτυροῦν διὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς μορφώσεως πὺν ἐλάμβανον οἱ μαθηταὶ κατὰ τὰ ἔτη τῆς σπουδῆς των. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται καὶ οἱ «Πρόκλος (1410), Νήφων ὁ Μεταξᾶς (1500) μητροπολίτης Ἰωαννίνων, Παρθένιος ὁ μικρὸς ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, Ἀδριανούπολεως ἀναρχηθεὶς, καὶ ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ἰωάσαφ, πατριάρχης (1549) ἀναδειχθεὶς»¹⁰.

Εἰς αὐτοὺς προσθέτει ὁ Σ. Λάμπρος καὶ τὸν Κομνηνόν, τὸν μαζῆ μὲ τὸν Πρόκλον συγγραφεὰ τοῦ περιφήμου χρονικοῦ τῆς Ἡπείρου καὶ τὸν Μακάριον Φιλανθρωπητῶν (1426). Ὁ Β Μυστακίδης γράφει ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου φαίνεται ὅτι ἐδίδαξεν ἐκεῖ καὶ ὁ πολὺς Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος¹¹.

3. Τὸ 1642 διελύθη ἡ σχολὴ τῶν Φιλανθρωπητῶν ἐπὶ τῆς νηϊδος, ἀφοῦ ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας συνέβαλε τὸσον ἀποδοτικῶς καὶ καρποφόρος εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὴν μόρφωσιν τὸσον γενεῶν ὑποδούλων Ἑλληνοπαίδων. Ἀπὸ τὰς πρώτας ἢ σχολὴ αὐτῆ τῆς μονῆς ἁγίου Νικολάου, ὑπὸ τὴν φωτισμένην διεύθυνσιν τοῦ οἴκου τῶν Φιλανθρωπητῶν, ἔχυσεν ἀρκετὸν φῶς εἰς τὸ σκότος τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς θεμέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστηρίχθη ἡ θαναμαστὴ καὶ πρωτοφανῆς πνευματικὴ ἀναγέννησις τῶν Ἰωαννίνων περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἦδη πρὶν διαλυθῆ ἡ σχολὴ τῶν Φιλανθρωπητῶν, ὑπῆρχε παραλλήλως καὶ ἄλλη σχολή, ἐξ ἴσου σπουδαία μὲ τὴν πρώτην, ἢ γνωστὴ ὡς σχολὴ τῶν Δεσποτῶν. Δυστυχῶς μόνον δύο ἐκ τῶν ἱερομονάχων διευθυντῶν τῆς γνωρίζομεν τὸν Μακάριον Τσεχούλην ἕως τὸ 1543 καὶ τὸν Μανασσῆν Πλέσ-

σαν μέχρι τοῦ 1555. Ἡ σχολὴ εὗρίσκειτο εἰς τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Τούρκους τὸ 1431 δὲν κατελήφθη κατὰ τὴν σχετικὴν σύμβασιν, ἀλλ' ἔμεινε ἐλεύθερον καὶ ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία τῶν χριστιανῶν¹². Μετὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς φοβερᾶς ἐπαναστάσεως τοῦ 1612, μὲ ἀρχηγὸν τὸν περιφύμον πρῶτον ἐπίσκοπον Τρίκκης Διονύσιον Σκυλλόσοφον, ἐδιώχθησαν οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ δὲν γνωρίζομεν ἐὰν διελύθη τότε καὶ ἡ σχολὴ ἢ ἐξηκολούθησε τὴν λειτουργίαν της εἰς τὴν πόλιν. Ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεῖς μαθητὰς τῆς γνωρίζομεν τὸν Σωφρόνιον, τὸν κατόπιν ἐπίσκοπον Χιμάρας (1500), Ἐπιφάνιον τὸν Ἠγούμενον, τὸν διαπερητῆ λόγιον καὶ μεγάλον πατριώτην (1600), Νικόλαον τὸν Γλυκὺν (1610) κ. ἄ.¹³.

4. Τὸ ἔτος 1648 μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς περιφήμου σχολῆς τοῦ Ἐπιφανίου τοῦ Ἠγουμένου σημειώνει ἓνα μέγαλον σταθμὸν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Νέοι ὀρίζοντες καὶ καινούργιοι δρόμοι ἀνοίγονται εἰς τὴν παιδείαν. Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ καὶ μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς σχολῆς τοῦ Ἐπιφανίου, ἀρχίζει μία συστηματικὴ, φωτισμένη καὶ σύμφωνος μὲ τὴν παιδαγωγίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων. Ἀπὸ τότε ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος διὰ μίαν καλὴν, ἀνωτέραν μόρφωσιν. Εἶναι ὁμως ἐντελῶς ὑπερβολικὰ ἐκεῖνα πὺν ἐγράφησαν ἀπὸ παλαιότερους καὶ συγχρόνους συγγραφεῖς περὶ τῆς ἀφορητοῦ δῆθεν καταστάσεως τῆς παιδείας, πὺν ἐπεκράτει προηγουμένου μέσα εἰς τὰ σχολεῖα τῶν μοναστηρίων¹⁴.

Καὶ ὅτι δὲν ἦσαν μορφωμένοι μὲ τὴν εὐρεῖαν ἔνοιαν, ὅτι δὲν εἶχαν ἐγκύψει εἰς ἐιδικάς καὶ ἐπιστημονικάς παιδαγωγικάς μελέτας οὐδεὶς τὸ ἀρνεῖται. Τίθεται

τὴν Βυζαντιδα τῆς Βόννης, 1849 ὑπὸ τοῦ Immanuel Bekker, Historia politica Constantinopoleos. Epirotica.

10. Ι. Λαμπρίδου, περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων, ἐν Ἀθήναις, 1880. Μέρος Α', σ. 45.—Ὁ Λάμπρος προσθέτει ὅτι ἀκριβέστερον ὁ Ἰωάσαφ ἐπατριάρχευσε 1551-69.

11. Παρνασσός, τ. 10ος, 1886, σ. 185 κ.έ.

12. Κ. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 233.—G. Chassiotis, L'instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours. Paris 1881, σελ. 47.

13. Παρὰνικα, Σχεδίασμα, σ. 62.

14. Φ. Μιχαλοπούλου, ἐ. ἄ. σελ. 25.

ὅμως τὸ ἐρώτημα: Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς δουλείας εἰς τοὺς Τούρκους, ὅταν τὰ σχολεῖα καὶ κάθε ἄλλη πνευματικὴ κίνησις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα εὐρίσκοντο ὑπὸ σκληρὸν διωγμὸν καὶ ὅλοι οἱ μορφωμένοι εἶχον «λιποτακτικεῖς» εἰς τὸ ἐξωτερικόν, (Παπαρηγόπουλος), ποῖα ἄλλα σχολεῖα, ἔστω στοιχειώδη, μὴ μοναχῶν, ἐλειτούργουν καὶ πόσους ἄνδρας μὲ εὐρεῖαν μόρφωσιν καὶ μὲ φωτισμένα παιδαγωγικὰ συστήματα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ ὑπόδουλος τότε Ἑλληνισμὸς πλὴν ἐλαχίστων, ἂν μὴ μοναδικῶν ἐξαιρέσεων, καὶ αὐτῶν κατὰ κανόνα ἐκ τοῦ κλήρου; Καὶ ἡ στατιστικὴ, ὅπως εὐκόλως ἠμπορεῖ νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς μέσα ἀπὸ τὴν Bibliographie Hellénique τοῦ Legrand, τοῦ Παπαδοπούλου - Βρετοῦ, Πολίτου κ. ἄ., δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ πλειονότης τῶν τότε μορφωμένων καὶ λογίων καὶ συγγραφέων, ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱερωμένων; Ἐπειτα, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αὐτοὶ οἱ κατασκευαστικὸν καὶ περιφρονημένοι καλόγηροι τῶν μονῶν, πὺ ἠγωνίζοντο μὲ τὴν πνοὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν νὰ διαλύσουν κάπως τὸ σκότος τῆς ἀγραμματοσύνης καὶ νὰ ἡμερώνουν τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων «ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῆς ἐθνότητος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους, ἡ ἡμιαγρία σχεδὸν ψυχικὴ καὶ διανοητικὴ τῆς σύνθεσιν» δὲν θὰ ἦταν ἄραγε ἀκόμη χειρότερα καὶ τραγικώτερα; Καὶ ποῖος ἠμπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι αἱ καλύτεραι καὶ ἀνώτεραι σχολαὶ πὺ ἀνεφάνησαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος δὲν ὄφειλον τὴν γέννησίν των εἰς τὰς ἀπλᾶς καὶ ἀσυστηματοποιήτους ἔστω, προγενεστέρας σχολὰς τῶν μονῶν; Οἱ ἰδρυταὶ καὶ διευθύνται τῶν μεταγενεστέρων σχολῶν δὲν ἦσαν οἱ ἀναδειχθέντες μαθηταὶ τῶν παλαιότερων; Αὐτὸς ὁ Ἐπιφάνιος ὁ Ἡγούμενος δὲν ἐμαθήτευσεν καὶ δὲν ἀνεδείχθη ἀπὸ τὴν σχολὴν τῶν Δεσποτῶν, ἡ ὁποία ἐλειτούργει μὲ τὸ τόσον περιφρονημένον σύστημα, μὲ τὸ ὁποῖον, ὅπως γράφουν, «περισσότερον ἐσκοτίζετο παρὰ ἐφωτίζετο τὸ πνεῦμα τῆς νεολαίας»;

Τὸ εὐτύχημα εἶναι ὅτι κατὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἀμερόληπτος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα

ἤρχισε ν' ἀναγνωρίζῃ καὶ νὰ ἀξιολογῇ τὴν τεραστίαν σημασίαν καὶ τὴν ἀνυπολόγιστον συμβολὴν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑθνους μας, τῶν ἀπλῶν αὐτῶν σχολείων τῶν μονῶν, ὅπου τὰ σκλαβωμένα Ἑλληνοπούλα ἐδιδάσκοντο τὰ «κολυβογράμματα» ἀπὸ τὸ ψαλτῆρι καὶ τὴν ὀκτάηχον. Ὑπῆρξαν τὸ θερμοκήπιον πὺ διεφύλαξε τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰ σκληρότερα χρόνια τῆς σκλαβιάς καὶ τὸ ὁποῖον ἐγιγαντώθη ἔπειτα μέσα εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολὰς, πὺ προῆλθαν ἀπὸ τὰ στοιχειώδη σχολεῖα τῶν μονῶν, μὲ τὴν συμβολὴν καὶ ἄλλων γενικωτέρων παραγόντων.

5. Ὁ Ἐπιφάνιος, διατρίβων ὡς ἔμπορος εἰς τὴν Βενετίαν, νοῦς φωτεινὸς καὶ νεωτεριστικὸς, εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ παρακολουθήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς προσπαθείας πὺ κατεβάλλοντο τότε εἰς τὴν Εὐρώπῃν διὰ τὴν καλύτερευσιν τοῦ παιδαγωγικοῦ συστήματος. Φλεγόμενος ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ τὸν πόθον νὰ βοηθήσῃ τὸ ὑπόδουλον Γένος του, πὺ «εὐρίσκειται ἐστερημένον ἀπὸ τὸν μέγαν θησαυρὸν τῆς σοφίας καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καταφρονημένον¹⁵» ὡς ἐπιστέγασμα πολλῶν ἄλλων ἐνεργειῶν του, πὺ ἀπέβλεπαν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, ἔκτισεν εἰς τὴν γενέτειράν του τὴν ὁμώνυμον σχολὴν τὸ 1648 καὶ τὴν ἐπροίκισε μὲ πλούσιον κληροδότημα. Εἰς τὸ Καταστατικὸν τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς, ὁ ἴδιος ὀρίζει τὰ μαθήματα πὺ θὰ ἐδιδάσκοντο καὶ εἰς ἓνα ἐκ τῶν ἀρθρῶν ὠρίζεν χαρακτηριστικῶς «ὅπως ἐκτὸς τῆς Γραμματικῆς καὶ τῶν σχολαστικῶν μαθημάτων παραδίδεται καὶ ἡ φιλοσοφία καθὺς καὶ αἱ Ἐπιστήμαι¹⁶». Μὲ τὸν ὅρον «ἐπιστήμαι» ἀσφαλῶς ἠννοεῖ τὰς Φυσικὰς ἐπιστήμας¹⁷.

Καθηγηταὶ κατάλληλοι ὅμως διὰ νὰ ἀναλάβουν τὴν διευθύνσιν τῆς σχολῆς δὲν ὑπῆρχον. Δι' αὐτὸ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ κληροδοτήματος τοῦ

15. Φ. Μιχαλοπούλου, ἔ. ἄ. σελ. 30.

16. Ι. Βελοῦδου, Ἡ ἐν Βενετίᾳ ἐλληνικὴ κοινότης τῶν Ὀρθοδόξων, σ. 126.

17. Φ. Μιχαλοπούλου, ἔ. ἄ. σ. 30.

Ἐπιφανίου, ἐσπούδαζον Ἰωαννίται νέοι εἰς τὴν Βενετιαν κυρίως μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἀναλάβουν διδασκαλίαν εἰς τὴν σχολήν. Τοὺς νέους αὐτοὺς ἐδίδασκεν εἰς τὴν Βενετιαν μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Μιχαὴλ Μήτρος, ὁ περίφημος κατόπιν μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῆς τριτοῦμου Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ τῆς τετρατοῦμου Γεωγραφίας, ὁ ὁποῖος μεταξὺ τῶν ἄλλων «προτρέχων τῶν χρόνων αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἐπιμελής συλλογεὺς καὶ ἐκδότης ἀρχαίων ἐπιγραφῶν καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐπιγραφικὴ μόλις πού εἶχε προαχθῆ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἐσπερίᾳ¹⁸».

Ἡ σχολὴ τοῦ Ἐπιφανίου εἰς τὰ Ἰωάννινα ἤρχισε τὸ καθ' αὐτὸ διδασκαλικὸν της ἔργον μόλις τὸ 1658, μὲ πρῶτον διευθυντὴν τὸν Σπυρίδωνα Τρανταφύλλου, Κερκυραῖον λόγιον, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι γνωστὸν ἕως πότε διηύθυνε τὴν σχολὴν τοῦ Ἐπιφανίου. Μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν μαθητῶν του καταλέγονται καὶ Βησσαρίων ὁ Μακροῆς, ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος Μελισσηνὸς ὁ ἐκ Κρήτης, ὁ ἀρχιδιάκονος Ἰωαννίνων Σίλβεστρος, ὁ ἱερεὺς Ἐμμανουὴλ Δέκαρχος, ὁ Γ. Σουγδουρῆς, ὁ Μεθ. Ἀνθρακίτης, ὁ Παρθένιος Κατζιούλης, ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοί¹⁹.

Μετὰ τὸν Τραντάφυλλον ἐδίδαξεν εἰς τὴν σχολὴν ὁ Λέων Γλυκὺς καὶ ἔπειτα ὁ σοφὸς Μιχαὴλ Μήτρος ἀπὸ τὸ 1686 μέχρι τοῦ 1692, ὁπότε καὶ ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ναυπάκτου. Δὲν ἔχομεν σα-

φεῖς πληροφορίας διὰ τὴν μέθοδον διδασκαλίας πού ἐφήρμοσεν ὁ Μιχαὴλ Μήτρος. Ἐὰν κρίνωμεν ὁμῶς ἀπὸ τὴν σοφίαν, τὴν εὐρύτητα ἀντιλήψεως, τὸν τρόπον διατυπώσεως καὶ τὴν πολυμέρειαν τῶν συγγραμμάτων του, αἱ ὁποῖαι τὸν ἀναδεικνύουν ὡς ἀληθινὸν πανεπιστήμονα, ἡμποροῦμεν μετὰ βεβαιότητος νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ διδασκαλία του θὰ ἐσημείωσεν ἕνα μεγάλον σταθμὸν εἰς τὴν ἕως τότε παιδείαν καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἐξαιρετικῶς καρποφόρος. Ὁ Μελέτιος εἶχε σπουδάσει κυρίως ἱατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ ὑπῆρξε κατὰ τὸν Ἀνθιμον Γαζῆν «οὐ μόνον φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς, ἀλλὰ καὶ ρήτωρ ἀριστος καὶ ἀστρονόμος». Ἡ «αὐστηρὰ ἐπιστημονικὴ μέθοδος» διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ τῶν λεπτομερειῶν ἀκόμη, ὁ μεθοδικὸς καὶ σαφὴς τρόπος διατυπώσεως τῶν νοημάτων του, ἡ εὐρύτης τοῦ πνεύματος καὶ ἡ φωτεινότης τῆς κρίσεως χαρακτηρίζουν τὸ ὅλον συγγραφικὸν του ἔργον. Τὰ συγγράμματά του καὶ σήμερον ἀκόμη ἔχουν ἀξίαν καὶ ἡ Γεωγραφία του ἰδίως εἶναι πολὺ χρήσιμος καὶ εἰς τὸν σημερινὸν γεωγράφον ἐπιστήμονα καὶ ἔρευνητήν. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν μεταγενεστέρων λογίων, συγγραφέων καὶ νεωτεριστῶν παιδαγωγῶν καὶ διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι διηύθυναν τὰς τόσας μεγάλας σχολὰς τῶν Ἰωαννίνων πού ἰδρύθησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἔδρασαν μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασεως κατὰ τὸν πλέον πρωτοφανῆ τρόπον, ὑπῆρξαν μαθηταὶ τοῦ Μελετίου.

Τὰ Ἰωάννινα τὸν 18ον αἰῶνα ἔφθασαν εἰς μίαν θαυμαστὴν πνευματικὴν ἀνθησιν, ἔγιναν μία πραγματικὴ «φωτεινὴ ἑστία», πού ἐξέπεμπε τὸ φῶς της εἰς ὅλον τὸν ὑπόδουλον τότε Ἑλληνισμὸν καὶ τὸ προμήνυμα τῆς ἑλευθερίας.

(Συνεχίζεται)

ΑΓΓΕΛΙΝΑ ΛΕΚΑΠΗΝΟΥ

18. Σ. Λάμπρου, «Ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν ὡς ἀρχαιοδίφης καὶ στηλοκόπος». Ν. Ἑλληνομνήμων, τ. Γ', 1906, σ. 59 κ. ἑ.

19. Ἰδὲ Σ. Λάμπρου, Ν. Ἑλληνομνήμων, τ. ΙΓ', σ. 286-287.

ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ

Είναι μόνον δέκα χρόνια από τότε που κάποιος έργοστάσιος, στην Γεωργία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, ήθελε να χρησιμοποιήσει την πνευματική δύναμη της εκκλησίας μέσα στα εργοστάσια και έδημιούργησε την μοναδική τότε θέσι του «Βιομηχανικού Έφημερίου» κάνοντας έτσι ένα επαναστατικό και ριζοσπαστικό βήμα όχι μόνο στο διοικητικό σύστημα της βιομηχανίας, αλλά και στο σοβαρότατο θέμα της συνεννόησης εργατών με τη διεύθυνση.

Από τότε μέχρι σήμερα πάνω από 40 Αμερικανικές επιχειρήσεις καθιέρωσαν την θέσι αυτή. Παρά ταύτα, όμως, ο θεσμός αυτός εξακολουθεί να είναι πάντοτε κάτι το ασυνήθιστο και το πρωτότυπο στην βιομηχανία.

* * *

Για όσους και εδώ στην Ελλάδα μελετούν τα τεράστια θέματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη πλευρά των σχέσεων που δημιουργούνται μέσα στην πορεία της παραγωγής και διαθέσεως των αγαθών, θα θέλαμε να περιγράψουμε, άρα και σύντομα, τι είναι αυτός ο θεσμός και τι απέδωσε μέχρι σήμερα.

Θα πλησιάσωμε έναν τέτοιο Βιομηχανικό Έφημεριο που ύπηρετεί σ' ένα εργοστάσιο ύφαντουργίας. Πρόκειται για έναν ιερέα με βαθειά φλόγα αγάπης και με πλούσια πείρα μεταξύ των νέων, αφού δούλεψε 30 χρόνια στην Αμερικανική Χ.Α.Ν. Χωρίς να εγκαταλείψει την ενόρια του δουλεία έθελοντικά και στο εργοστάσιο, και έχει κατορθώσει να δώσει στην δουλειά του τέτοιο περιεχόμενο, που οι υπηρέσιες του έχουν γίνει αντανικάστατες. Όλοι οι εργάτες συμφωνούν πως ο έφημεριός αποτελεί γι' αυτούς κάτι τι πάρα πάνω από πολύτιμο — ένα πραγματικό και ειλικρινή φίλο. Είναι συνδετικός κρίκος που ενώνει γερά την διεύθυνση του εργοστασίου με το προσωπικό και ακόμη τους εργάτες με τον προσαπάρχον, με τους άρχιεργάτες και τμηματάρχες. Και ο ρόλος του γίνεται ιδιαίτερα αισθητός, όταν κάποιος μέσα στο εργοστάσιο χρειασθή μιὰ βοήθεια.

Κάποιος που είχε χάσει πρό όλιγου τη γυναίκα του σε τραγικό δυστύχημα, μιλούσε για τότε έφημεριο αυτό με δάκρυα στα μάτια. «Είχα χάσει το ήθικό μου από το κακό που με είχε βρή — έλεγε — αλλά ο έφημεριός μας δεν μ' άφισε. Ανάλαβε όλες τις φροντίδες για την κηδεία και για όλες τις ατέλειωτες λεπτομέρειες του να ειδοποιηθί ο τμηματάρχης μου και ο προσαπάρχης για την άπουσία μου απ' τη

δουλειά, να γίνη αίτησις στην Έταιρία των Ασφαλειών, να επισκεφθί συγγενείς που κατοικούσαν μακριά, να ειδοποιηθί τους φίλους και τους γείτονές μου για το δυστύχημα. Έτσι με ξεκούρασα από μιὰ πολύ κουραστική φροντίδα. Γιατί όταν πάθης τέτοια μεγάλη ζημιά, να χάσης τον άνθρωπό σου, δεν μπορείς να κάτσης να παζαρεύης με τα γραφεία κηδειών, και να δίνης λόγο στον καθένα γιατί τούτο δεν έγινε έτσι και τάλλο δεν έγινε άλλωιως.

Εύτυχώς που βρέθηκε ο έφημεριός να φροντίση για όλα αυτά.

* * *

Κάποια άλλη εργάτρια λέγει :

«Ο Έφημεριός επισκέπτεται τις αϊθουσες του εργοστασίου μας κάθε μέρα. Μιλάει και με τους άρχιεργάτες και τους εργοδηγούς αλλά και με τους άπλους εργάτες. Είναι καταπληκτικό πως μās καταλαβαίνει όταν είμαστε στενωχωρημένοι. Κάποτε έμενα μ' έσασε που κινδύνευα να χάσω τη δουλειά μου. Τότε άνησυχούσα τόσο πολύ για τους γονείς μου, που ήσαν άρρωστοι, ώστε δεν μπορούσα με κανένα τρόπο να έχω το νού μου στη δουλειά μου. Έτσι όλα πήγαιναν στραβά. Και όσο έπεφτε η παραγωγή των άργαλειών μου, τόσο περισσότερο άνησυχούσα. Και όσο περισσότερο άνησυχούσα, τόσο έπεφτε ακόμη πιο κάτω η παραγωγή μου. Πήγαινα να τρελλαθώ.

Έτσι, χωρίς καλά-καλά να το καταλάβω, είπα μιὰ μέρα τα βάσανά μου στον Έφημεριο. Του είπα πως η μητέρα μου ήταν κατάκοιτη χρόνια τώρα, και ότι ο πατέρας μου ήταν τόσο άδύνατος που δεν είχε την δύναμη να την γυρίση μέσα στο κρεβάτι. Του είπα πως είχα κι' έγω την οίκογένεια μου και δεν είχα τη δυνατότητα να φέρω νοσοκόμα να την περιποιηθί όλη μέρα. Κι' έτσι κοίτονταν η μητέρα μου μέσα στους πόνους, γιατί δεν μπορούσε να γυρίση κάπου-κάπου στη μιὰ και στην άλλη πλευρά της.

Το ίδιο βράδυ, προτού κ'ν φάγη, ο Έφημεριός μας ήταν στο σπίτι των γονέων μου, και είχε μαζί του άρκετες κουβέρτες από αυτές που ύφαινομε εδώ στο εργοστάσιό μας, στους άργαλειούς που δουλεύω κι' εγώ. Έδειξε, λοιπόν, του πατέρα, πως θα μπορού ή να γυρίση έναν άνάπηρο στο κρεβάτι του με την βοήθεια μιās κουβέρτας ή ενός στερεού σεντονιού. Θά μου πητε, τώρα : «Σπουδαία δουλειά που βρήκε να κάνει ο Έφημεριός σου!» Βέβαια, ίσως δεν ήταν η σπουδαιότερη δουλειά της ήμέρας του, αλλά για μās ήταν κά-

τι πολύ μεγάλο, γιατί ἡ μητέρα μου δὲν πο-
νοῦσε πιά. Καὶ ἀκόμη πιὸ μεγάλο εἶναι ὅτι
εἶμαστε ἡσυχὸι γιατί στὸ ἐργαστάσιο ἔχομε
ἕναν ἄνθρωπο ποὺ μᾶς πονεῖ καὶ εἶναι πάν-
τοτε πρόθυμος νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ἀπὸ τότε ἡ
παραγωγή μου δὲν ἔπεσε ξανά καὶ δὲν φο-
βοῦμαι μήπως μὲ ἀπολύσουν.»

Μιά τρίτη περίπτωση — καὶ τελευταία —
ποὺ θ' ἀναφέρωμε ἀπὸ τίς πολλές, εἶναι ἡ
περίπτωσης μιᾶς νέας ἐργατριάς ποὺ εἶχε πά-
ρει τὸν κατήφορο στὸν δρόμο τῆς εὐκολῆς
ζωῆς καὶ τοῦ γλεντιοῦ. Σιγά-σιγά ὁ ἐφημέ-
ριος ξύπνησε μέσα της νέα, ἀγνά ἐνδιαφέρον-
τα καὶ τὴν ἐνεθάρρυνε νὰ ζήσει μιὰ πιὸ υπεύ-
θυνα ζωή. Σήμερα αὐτὴ ἔχει γίνῃ ἡ ψυχὴ
μιᾶς ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν «ἀγνὴ ψυχαγωγία
τοῦ ἀρρώστου» καὶ εἶναι τόσο εὐτυχῆς μὲ τὴν
νέα καὶ πολυμορφὴ αὐτὴ ἐργασία της, ποὺ
δὲν ἔχει πιά καιρὸ νὰ σκεφθῇ κἄν τίς πρῶ-
τες τρελλές της.

Μὲ λίγα λόγια ἡ δουλειὰ τοῦ «Βιομηχανι-
κοῦ Ἐφημερίου» εἶναι δουλειὰ ἐνός «εἰδικοῦ
τῆς ἀγάπης» ποὺ φέρνει αὐτὴν τὴν Καινὴ
Ἐντολὴ μέσα στὰ ἅλτα μέχρι σήμερα προ-
βλήματα τῶν σχέσεων ἐργάτου καὶ ἐργοδότη.
Ἐνθαρρύνει ὅταν ἐπικρατοῦν φόβοι καὶ ἀνη-
συχίες, παρηγορεῖ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ εἰδικούς
ὄρους ἐργασίας ἔχουν εἰδικὴ ἀνάγκη νὰ στη-
ριχθοῦν, φροντίζει γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ
γιὰ νὰ δώσῃ χαρὰ στοὺς δυστυχισμένους, μέ-
σα στὸ ἴδιο τους τὸ περιβάλλον, στὸ ἐργο-
στάσιο, δίπλα ἀπὸ τίς μηχανές, στὸ σπῆτι, στὴ
γειτονιά.

Εἶναι, πραγματικά, μιὰ περίπτωση ἐμπρά-
κτου χριστιανισμοῦ, ποὺ ἔχει ριχθῆ στὴ δου-
λειά.

Δὲν θὰ μπορούσαμε, ἄραγε, νὰ κάμωμε
καὶ μεῖς τίποτε παρόμοιο στὴ χώρα μας;

Ν. ΦΙΝΤΕΛΗΣ

«ΓΛΥΚΕ ΙΗΣΟΥ»

*Γλυκὲ Ἰησοῦ... τὸ δάκρυ τοῦτο ποὺ βλέπεις τώρα...
δάκρυ ποὺ χάθηκε σ' ἀγῶνα ἱερό,
μέσα σὴν ἔρμη τῆς καρδιάς μου χώρα
κάνε νὰ γίνῃ ἕνα τραγούδι τρυφερό...*

*Ἔνα ποτάμι ἀγνό... λευκὸ νὰ γίνῃ
σὴν ἔρμη χώρα ποὺ ἐντός μου καρτερεῖ
ν' ἀνθίσουν σὶς ὀχτιές γιούλια, καὶ κρίνοι
μὲ τῆς ἀγάπης σου τὴν τόση θαλπωρή.*

*Εἶδες Ἐσύ,... μονάχα Ἐσὺ ξέρεις
πόσους νεκρούς... πόσες ἀπώλειες εἶχα γὰ
προτοῦ τὸ φῶς μὲ τ' ἅγιο χέρι Σου μοῦ φέρεις
προτοῦ μὲ τ' ἅγιο αἷμα σου σωθῶ.*

*Γλυκὲ Ἰησοῦ τὸ δάκρυ τοῦτο ποὺ βλέπεις τώρα
δάκρυ ποὺ χύθηκε σ' ἀγῶνα ἱερό
μέσα σὴν ἔρμη τῆς καρδιάς μου χώρα
κάνε νὰ γίνῃ ἕνα τραγούδι τρυφερό.*

ΝΙΚΟΣ ΚΑΜΒΥΣΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΝ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΜΑΣ

Δὲν βλέπομεν νὰ ἀπασχολῆται καὶ πολὺ ἡ κοινὴ γνώμη μὲ τὸ θέμα ποὺ λέγεται τὸ κατεστραμμένο ἑλληνικὸ χωριό. Καὶ δὲν γνωρίζομεν ἂν εἶναι καὶ τόσοσιν δευτερευούσης σπουδαιότητος τὸ ζήτημα, πῶς πηγαίνει τὸ ἔργον διὰ τὴν ἀνοικοδομήσιν τῶν χωριῶν μας. Τί γίνεται τέλος πάντων διὰ τὴν εὐρεσιν κάποιας στέγης εἰς τοὺς 700 περίπου χιλιάδας ἀδελφούς μας, ποὺ μένουσιν ἀκόμη ἄστεγοι μὲ τὴν ἐγκληματικὴν ἐρήμωσιν τῆς ὑπαίθρου, τὴν ὁποῖαν οἱ τόσοι ἐχθροὶ τῆς χώρας αὐτῆς μᾶς ἀφῆσαν; Ἐπειδὴ πάντως ἡμεῖς δὲν τὸ θεωροῦμεν καλὸν τόσοσιν ἀσήμντον τὸ ζήτημα, ὁ ἀναγνώστης τῶν «Ἀκτίνων» εἶχεν ἐπανειλημμένως τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ ἐκθέσεις περὶ τοῦ σχετικῦ ἔργου, τῶν προσπαθειῶν αἱ ὁποῖαι καταβάλλονται καὶ τῶν δυσχερειῶν ποὺ παρεμβάλλονται διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς ἀνοικοδομήσεως ποὺ χρειάζεταιται.

Ἦδη, εὐδρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ φέρωμεν ἐνώπιον τῶν ἀναγνωστῶν μας καὶ ἄλλο σημαντικὸν βῆμα προόδου εἰς τὸ ἱερὸν αὐτὸ ἔργον. Προθυμώτατος καὶ ἐδῶ καὶ ἐμπνευσμένος ἐνισχυτῆς τῆς ὄλης προσπαθείας ἔρχεται, ἄλλην μίαν φοράν, ὁ πολύτιμός μας φίλος κ. Ernest T. Williams. Ἄφ' ἧς ὁ ἀκάματος αὐτὸς οἰκοδόμος τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, μᾶς ἔφερε τὸ μήνυμα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ φύλλον τοῦ Ἀπριλίου 1951, κάθε ἄλλο παρὰ ἀργὸς ἔμεινεν. Ἐδημιούργησε μίαν ἀληθινὴν ἐκστρατεῖαν διὰ φωτισέως τῆς ξένης κοινῆς γνώμης, συνεκίνησε καὶ τοὺς «Times» τοῦ Λονδίνου καὶ τοὺς ἐπισήμους κύκλους τῆς πατρίδος του, τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἄλλων χωρῶν. Ἰδιαιτέρως δέ, ὅπως ἦτο καὶ φυσικόν, προσεκάλεσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν χριστιανικῶν ὁργανώσεων τοῦ κόσμου ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν χωριῶν μας, μὲ εἰδικὸν φυλλάδιον (περὶ τοῦ ὁποῖου ἔχομεν ἤδη γρά-

ψει) μὲ ἐπισκέψεις εἰς τοὺς ἀρμοδίους διαφόρων χωρῶν, μὲ ταξείδια, μὲ ἀληθινὴν σταυροφορίαν.

Καὶ τώρα ὁ κ. Williams εὐρίσκεται πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατόπιν τῆς προηγουμένης πλέον ἐργασίας καὶ ἐν συνεργασίᾳ τόσοσιν μὲ τὰς διαφόρους συναφεῖς ὁργανώσεις, ἰδιαιτέρως τὸ Ἐθνικὸν Ἰδρυμα, ὅσων καὶ μὲ τοὺς ἐπισήμους κύκλους, μὲ τὴν κυβέρνησιν καὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐτοιμάζει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μίαν ἐργασίαν διὰ νὰ τονωθῇ ἡ υλοθέτησις χωριῶν καὶ νὰ προχωρήσῃ, νὰ ἐπισπευσθῇ καὶ συστηματοποιηθῇ τὸ ἔργον, διὰ νὰ ξαναδοῦν ἐπὶ τέλους στέγην τὰ ἀδέλφια μας.

Ἵποσχέσεις μεγάλας δὲν ἔμπορεῖ βέβαια εἶτε ὁ κ. Williams, εἶτε οἱ συνεργάται του νὰ δώσουν, εἶτε ἐπομένως καὶ ἡμεῖς. Ἀλλὰ διαπιστοῦμεν πόσον εἰς τὰ σκεδρά, πόσον κατάκαρδα διεξάγεται ἡ ἐργασία αὐτή. Δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ φέρῃ καρπούς. Καὶ οἱ καρποὶ αὐτοὶ πάντως θὰ εἶναι πολὺ σημαντικώτεροι καὶ πολὺ περισσότεροι ἀξιοὶ προσοχῆς ἀπὸ τὰ διάφορα κημώματα μὲ τὰ ὁποῖα ταλαιπωροῦμεθα καὶ τόσοσιν ἀπορροφῶσιν τὴν προσοχὴν μας!

ΕΝΑ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ

Ἐπειδὴ ἐπανειλημμένως ἐγράψαμεν περὶ τοῦ ὄλιου ἀνεπαρκούς τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐωρτάσθη ἡ χιλιεστὴ ἐξακοσιοστὴ ἐπέτειος τῆς ἐλευσέως τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔχομεν χρέος — καὶ χρέος εὐχάριστον — νὰ διαπιστώσωμεν μίαν συμβολὴν εἰς τὸν ἐορτασμὸν αὐτὸν, ἡ ὁποῖα πράγματι εἶναι ἐπιτυχῆς καὶ ἀξία ἐξάρσεως. Πρόκειται περὶ ἑνὸς τόμου πανηγυρικοῦ, ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη ἀπὸ καθαρῶς ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν κ. Π. Ι. Μπρασιώτου. Ὁ «Χριστιανικὸς Ὀμιλος Φοιτητῶν» Ἑλλάδος ἐξέδωκεν ἕνα πανηγυρικὸν τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον Paulus - Hellas - Oikumene

(An Ecumenical Symposium). Είς τὰς 203 σελίδας προσφέρεται, ὅπως καὶ ὁ τίτλος γράφει, ἓνα συμπόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον συμβάλλουν ἐκπρόσωποι τῆς χριστιανικῆς σκέψεως ἔλων τῶν δογμάτων καὶ ἔλων τῶν χωρῶν, ὡς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ἀναλυτικώτερον εἰς τὴν οἰκίαν στήλην τῆς κριτικῆς τοῦ βιβλίου.

Τὴν ἀπαρχὴν κάμνει ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν μὲ ἓνα διάγγελμά του πρὸς τὴν χριστιανικὴν νεολαίαν. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ εἰσαγωγῆν τοῦ κ. Μπρατσίωτου ἔρχονται καθηγγηταὶ καὶ γενικῶς διανοούμενοι τῶν διαφόρων χωρῶν ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον νὰ πραγματευθοῦν θέματα σχετικὰ μὲ τὸν ἀπόστολον Παῦλον. Μὲ χαρὰν βλέπομεν καὶ συμβολὰς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ἡ συμμετοχὴ αὐτῆ θὰ τονωθῇ διὰ συνεργασίῶν ἔστω καὶ μεταγενεστέρως.

Τὸ τεῦχος αὐτὸ ἀποτελεῖ κάτι ποῦ θὰ μεῖνῃ ὡς μία συμβολὴ αὐθόρμητος καὶ ὁμοῦ καὶ αὐθεντικῆς συγχρόνως, ἡ ὁποία δείχνει τί ἡμπορεῖ νὰ κάμῃ ἡ ἀπλῆ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ὅταν ἔχη ζῆλον καὶ ἐμπνευσιν καὶ ἐπιμονήν. Χαίρομεν πάρα πολὺ ποῦ ἡμποροῦμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὸ τεῦχος αὐτὸ καὶ συγαίρομεν μὲ δὴν μας τὴν καρδίαν ἐκείνους ποῦ τὸ ἠτοίμασαν.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἠθέλαμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας καὶ διὰ μίαν ἄλλην ἐκδοσιν, αὐτὴν ἐκ μέρους τοῦ Χριστιανικοῦ Κύκλου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα καὶ ὁ Χριστιανισμός». Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν πάλιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Π. Μπρατσίωτου ἔ ἐν λόγῳ κύκλος ἐργάζεται πρὸς μελέτην τῶν κοινωνικῶν θεμάτων μὲ τὴν χριστιανικὴν βῆσιν καὶ ἐπὶ θεμελιωδῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι καθορίζονται εἰς σχετικὸν ἔγγραφο, τὸ ὁποῖον καὶ δημοσιεύεται εἰς τὸ ἐν λόγῳ τεῦχος. Ὑπάρχει σειρὰ δλόκληρος θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται εἰς τὰς δημοσιευομένας εἰσηγήσεις καὶ βλέπει κανεὶς εἰς αὐτάς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀξιέπαινον προσπάθειαν καὶ τὴν ἀντικειμενικότητα, ἡ ὁποία πρέπει νὰ χαρακτηρίζῃ πᾶσαν ἐ-

πιστημονικὴν ἐργασίαν, ἰδίᾳ ὅταν αὐτὴ πρόκειται νὰ τεύῃ εἰς τὴν ὀνηρεσίαν τῆς ἐπικρατήσεως τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ κοινωσίᾳ μας.

Βεβαίως, θέματα τόσον πολύπλοκα, ὅπως τὰ συζητηθέντα καὶ συζητούμενα, δίδουν ἀφορμὰς εἰς ἀμφισβητήσεις καὶ εἰς ἐναντιολογίαν δημιουργικὴν. Καὶ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐκ τοιούτων συζητήσεων μᾶλλον αἴσθημα ἀνάγκης ἐφεκτικότητος παρὰ ὄησις καὶ παρόρμησις πρὸς ἄμεσον δρᾶσιν προκύπτει. Ἄλλ' ἄς ὁμολογηθῇ, ὅτι ἀκριβῶς αὐτῇ ἡ ἐφεκτικότης ἔλειψεν ἀπὸ χριστιανικοῦ κύκλου μὲ ἀρίστας προθέσεις εἰς τὰς διαφόρους χώρας καὶ χριστιανικὰς ὁμολογίας καὶ δι' αὐτὸ εἶχαμεν ἀποτελέσματα πᾶν ἄλλο ἢ ἐνθαρρυντικά. Ἐφ' ἡ μὲ τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐφεκτικότητά ἡμπορεῖ μὲν νὰ χαθῇ ὀλίγος χρόνος, τὸ ἀποτέλεσμα ὁμοῦ θὰ εἶναι ἀσφάλεια πολῦτιμος καὶ κύρος τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαραίτητον.

Ἄνεξαρτήτως λοιπὸν συμφωνίας ἢ μὴ ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους, ἀποτελοῦν πράγματι πολῦτιμον συμβολὴν καὶ αἱ διεξαχθεῖσαι συζητήσεις καὶ τὸ τεῦχος, τὸ ὁποῖον μᾶς δίδει τὰ πορίσματά των.

ΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΙ

Θὰ ἔπρεπε νὰ σημειώσωμεν τὴν μεγάλην στροφὴν ποῦ παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν ἀποφοίτων τῶν Γυμνασίων μας πρὸς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίαις, δεῖγμα εὐγλωττον ὡς πρὸς τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ διδασκάλου.

Ὅταν μάλιστα, παραλλήλως πρὸς αὐτὸ, λάβωμεν ὅπ' ἔψιν καὶ τὴν πολὺ ἱκανοποιητικὴν προσπάθειαν ποῦ παρατηρεῖται εἰς πολλὰς ἀπὸ τὰς Παιδαγωγικὰς ἀκαδημίας μας διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν νέων διδασκάλων μας, θὰ δικαιολογηθῇ βῆσιμος ἔλπίς, ὅτι πολὺ σύντομα ἢ Ἐλλάς θὰ χαρῆ ἡμέρας ἀληθινῆς προόδου καὶ πολιτισμοῦ καὶ πνευματικῆς θέρμης.

Ἐν τῷ μεταξὺ πρέπει αἱ Παιδαγωγικαὶ ἀκαδημίαι νὰ περιβάλλωνται ἀπὸ τὴν στοργὴν ἔλων μας. Οἱ ἀρμόδιοι πρέπει νὰ παρέχουν τὴν ἐμπρακτὸν ἐνίσχυσιν. Καὶ ἡ κοινωσία δλόκληρος νὰ δείχνῃ εἰς τὰς ἀκαδημίας αὐτάς τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ θερ-

μαίνει και ένθαρρύνει και δίδει τὴν τόνωσιν πού τόσο χρειάζεται.

ΑΘΩΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Δὲν ἤμπορεῖ βέβαια νὰ κατηγορηθῆ ἐπὶ φανατισμῷ ἢ παροῦσα στῆλη, ἐὰν καὶ αὐτὴ ἀσχοληθῆ μὲ τὸ ζήτημα περὶ ἐδημιουργήθη γύρω ἀπὸ τὴν περιφημον δίκην διὰ τὰ μπαλλέτα καὶ τὰς ἐπιθεωρήσεις, διὰ τὰς ὁποίας δὲν χρειάζεται καμμία, κανενὸς εἵδους, σεμνοτυφία διὰ νὰ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι ὄχι μόνον τὴν δημοσίαν αἰδῶ ἀλλὰ καὶ τὴν στοιχειώδη ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν προσβάλλουν.

Δὲν πρόκειται τώρα εἰδικῶς διὰ τὴν ἀθωωτικὴν ἀπόφασιν, εὔτε θὰ ἐκφέρωμεν κρίσιν περὶ τῆς ὀρθότητος ἢ μὴ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς. Δὲν ἔχομεν ὅπ' ὄψιν τὸ κείμενόν της καὶ—ἐμολογοῦμεν τὴν ἀμαρτίαν μας— δὲν παρακολουθοῦμεν τὰ θεάματα περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται. Δὲν ἀποκλείεται, οἱ ἀπαλλαγέντες νὰ ἦσαν ὄντως ἀθῶοι ἄνθρωποι, ὅπως φυσικὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ νὰ εἶναι ἢ δικαστικὴ ἀπόφασιν λανθασμένη. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμῶς κάμνει ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἶναι τοῦτο· ὅτι μὲ τὸν κάπως πανηγυρικὸν χαρακτηρισμὸν πού προσέλαβεν ἢ ὑπέθεσις, ἐπῆραν ἀέρα μερικοὶ ἐπιχειρηματίαι τῶν τοιούτου εἶδους καταντημάτων, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν εἶδον—τόσον καταλαβαίνουσι οἱ ἄνθρωποι— ὄχι τὴν ἀπαλλαγὴν ἐνὸς κατηγορουμένου, ἀλλὰ... ἕνα συμβόλαιον μὲ τὴν Θέμιδα, μὲ τὸ κράτος, μὲ τὴν κοινωνίαν, μὲ τὴν ἐκκλησίαν, μὲ τὴν διοίκησιν, μὲ τὸ πᾶν, ἕνα συμβόλαιον, ὅτι πλέον ἢ Ἑλλάς ἀέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν, ἀψηφῶσα καὶ διεθνεῖς ἀκόμη ὑποχρεώσεις της, νὰ παρέχῃ πλήρη ἀσυδοσίαν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ταπεινοτέρων ἐνστίκτων τοῦ ἀνθρώπου.

ΩΣ ΠΟΥ ΕΦΘΑΣΑΜΕΝ

Ἄλλ' αἱ συνέπειαι προχωροῦν. Τὸ πρᾶγμα ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ βλέπωμεν τοιοῦτους ἐπιχειρηματίας νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν ἀθωωτικὴν ἀπόφασιν ὡς... ἐγγυητικὴν ἐπιστολὴν διὰ τὸ ἄζημιον τῶν ἐπιχειρήσεών των, ἰδίως ἐκεῖνοι πού ἀνέλαβαν νὰ εἰσάγουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν τὰ ἐκθέματά

των. Καὶ ἔτσι νὰ προκαλοῦν μὲ καταπλήθουςαν καὶ πρωτοφανῆ ὄντως ἰταμότητα, δημοσίᾳ καθένα ὁ ὁποῖος θὰ ἐτόλμα νὰ φέρῃ οἰονδήποτε φραγμὸν εἰς τὸν κατήφορον πού ἐπῆραν τὰ θεάματά των, διὰ νὰ δώσουν ἀνήφορον εἰς τὰς εἰσπράξεις των. Καὶ χωρὶς περιστροφὰς νὰ καταφέρωνται καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τῶν δημοσίων θεαμάτων, μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι, τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς, τάχα... διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὸν μισθὸν πού παίρνουν (ἂς σημειωθῆ ὅτι ἐργάζονται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς, τοῦλάχιστον οἱ ἐξ αὐτῶν δημόσιοι ὑπάλληλοι), θὰ ἐμποδίσουν τὴν πρόδον τοῦ ἐμπορίου τῆς γυμνάτης, πρὸς βλάβην τῆς... Τέχνης! Ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ ἐπιχειρηματίαι τῶν «ὑπερκαταλλήλων», ὁρμώμενοι βεβαίως ἀπὸ ἀνώτερα ἰδεώδη (!) ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἐπικαλοῦνται... κεκτημένα δικαιώματα! «Καὶ τὰ λεπτά μου, πού ἐξώδευσα ἐγὼ ἐν τῷ μεταξὺ διὰ νὰ φέρω τὸ μπαλλέτο, ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ποιὸς θὰ μοῦ τὰ πληρώσῃ;» ἐρωτᾷ μὲ ἀπίστευτον ἀφέλειαν ἐπιχειρηματίας, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι προεξόφλησεν ἤδη καὶ τὰ κέρδη ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν μιᾶς ἀθωωτικῆς ἀποφάσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ, βροχὴ μᾶς ἔρχονται αἱ ἐπιστολαὶ πού ὑποδεικνύουν εἰς τὴν πρώτην ἀνάγκην, κυρίως δὲ φάρμακα ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γάλα τῶν βρεφῶν, πού δὲν ἔρχονται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, διὰ νὰ οἰκονομηθῶνται συνάλλαγμα, ὥστε νὰ ἤμποροῦμεν δι' αὐτοῦ νὰ μετακαλοῦμεν τίς μπαλλαρίνες τῶν κ. κ. ἐπιχειρηματιῶν!

Ἄν ὅλα αὐτὰ λέγωνται θεραπεία τῆς Τέχνης...

150 ΧΡΟΝΙΑ

Συμπληροῦνται 150 χρόνια ἀπὸ τότε πού ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Herder εἰς τὴν Γερμανίαν ἤρχισε (τὸ 1801) τὸ ἐκδοτικὸν του ἔργον μὲ ἱδρυτὴν τὸν Bartholomaeus Herder. Τὰ 150 αὐτὰ χρόνια ἦσαν χρόνια ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ πατρός εἰς υἱὸν καὶ μὲ ἄλλους ἔπειτα συνεχιστάς, σειρά δλόκληρος ἐργατῶν πνευματικῶν ἀφιέρωσαν τὰς δυνάμεις των.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ γίνεται μὲν μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας,

ἀνάγεται ὅμως γενικώτερον εἰς τὴν καλλιέργειαν ἔλων τῶν ἐκφάνσεων τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἔλων τῶν δογμάτων ἔχουν πολὺ ὠφελήθη ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Ἄς ὑπομνησθῆ, ὅτι ὁ οἶκος Herder ἐξέδωκε τὸν «Παῦλον» τοῦ Holzner, ὁ ὁποῖος τόσον εἶναι γνωστὸς πλέον καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐκδοσιν τῆς «Δαμασκου», (μετάφρασις Ἱερ. Ι. Κοτσῶνη). Περίφημον ἀκόμη εἶναι τὸ δωδεκάτομον ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν τοῦ χριστιανικοῦ αὐτοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου.

Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο πρέπει νὰ σημειωθῆ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου

Herder. Εἶναι γνωστὸν πόσα πλήγματα ὑπέστη ὁ ἐκδοτικὸς αὐτὸς οἶκος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ. Ἰπῆρξε στόχος τῶν χειροτέρων ἐπιθέσεων, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς σθεναρᾶς ἀντιστάσεως, τὴν ὁποίαν παρέδωκε.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ ἀναγνωρίζεται παγκοσμίως ἡ ἕξις τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρεχόμενης συμβολῆς, μετὰ τὰς εὐχὰς καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ συνεχισθῆ αὐτὴ εἰς τὰ πλαίσια τοῦ ὁμοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος μέσα εἰς τὸ ὁποῖον τόση ἐργασία δύναται νὰ γίνῃ διὰ τὸν καλὸν ἀγῶνα, καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀρνήσεως καὶ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἐμπράκτου Χριστιανισμοῦ.

Z. M.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Γίνονται συζήτηση γιὰ τὸ κατάλληλο ἐπίγραμμα, πὸς πρέπει νὰ χαραχθῆ στὸ μνημεῖο τοῦ Παπαδιαμαντῆ. Στὸ μνημεῖο αὐτὸ εἶναι κίβλας γραμμένη — παρμένη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέως — ἡ φράσις: «Σὰν νὰ ἴχαν ποτὲ τελειωμὸ τὰ πάθια κι' οἱ καθῆμοι τοῦ κόσμου.» Ὁ Νομάρχης ὅμως, πὸς εἶναι πνευματικὸς ἄνθρωπος, θεωρεῖ — πολὺ σωτᾶ — ὅτι τὸ ἐπίγραμμα αὐτὸ εἶναι ἀνεπαρκές. Καὶ σκέπτεται νὰ προσθέσῃ καὶ μιὰν ἄλλην φράση, πάλι ἀπὸ τὸ ἔργο του, τῆ φράση: «Ἐπλευσα καὶ ἀπέκαμα καὶ ἀνυκτόθην,» μετὰ τὴν αἰτιολογίαν, ὅτι ἡ φράση αὕτη ἀνεπαρκῆται παραστατικὰ στὴ ζωὴ τοῦ Παπαδιαμαντῆ.

Νομίζουμε ὅμως ὅτι σ' ἓνα τέτοιο μνημεῖο, εἰκεῖνο πὸς πρέπει ν' ἀποδοθῆ μετὰ κατάλληλο ἐπίγραμμα, δὲν εἶναι τόση ἡ φυσικὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου μας διηγηματογράφου, ὅσο ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ζωὴ του. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο ἐπίγραμμα ἀπεικονίζουσι αὕτη τὴ ζωὴ του. Τὸ ἐκφραστικώτερον ἐπίγραμμα πὸς τὸ πραγματικῶς αὐτὸ καὶ πὸς τὸ θέτικόν ἔδῃ τῶν ἀρμολιών, μᾶς τὸ ἔδωκε πάλι ὁ ἴδιος, χαρακτηρίζοντα θαυμάσια τὴν τέχνην του καὶ τὴν ψυχὴν του. Εἶναι τὸ ἐπίγραμμα: «Ἐνόσω ζωὴ καὶ ἀναπνεῖα καὶ σφραγισθῶ, δὲν θὰ πύσω νὰ θυνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράφω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ σπογγῆς τὰ γνήσια Ἑλληνικὰ ἥθη.» Αὐτὸς εἶναι ἀνεμφισβήτητα ὁ ἀληθινὸς Παπαδιαμαντῆς.

ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΩΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

Μολοντί, προκειμένου περὶ λογοτεχνῶν, δὲν

ἔχουμε καὶ πολλὴν ἐμπιστοσύνη στὴ... φιλομάθειά τους, δὲν θὰ κουρασθῶμε νὰ τοῦς συστήσομε νὰ μελετοῦν, τουλάχιστον τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τοῦ ἀεθλοῦ. Τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι ἡ πιὸ βραχὺ καὶ πιὸ ἀπαραίτητη προσέθεσις γιὰ τὴν κατανόησιν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, πὸς ἀποτελεῖ τὸν κεντρικώτερον στόχον τῶν ἀναζητήσεων καὶ τῶν προπαθειῶν τῆς Δοκτοσχῆς καὶ γενικώτερῃ τῆ; Τέχνης. Γι' αὐτό, ὅπως τοῦς εἴχαμε συστήσει ἄλλοτε νὰ διαβάσουν τὴν πρώτη ἐκδοσὴ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑργασίας «Ἡ ἀριστεία καὶ ἡ ψυχή», τοῦς συστήσομε σήμερον, μετὰ προσέθεσιν τὴν ἀκόμη ἔντασιν, νὰ διαβάσουν τὸ διῆρο βιβλίον τοῦ ἴδιου Ἰνστιτούτου, τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἔργον τοῦ ψυχιάτρου κ. Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη «Ἡ κρίσις τῆς ἐριδικῆς ἡλικίας».

Τὸ ἔργον αὐτό, πὸς εἶναι τὸ πρῶτον ἀπὸ μιὰ σειρά μελετῶν γύρω ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τοῦ ἐφήβου, γραμμένον μετὰ βεβαιότητα παρατηρήσεως, σαφῆς ἐκφράσεως καὶ πνευματικῆς ἀγάπης καὶ συμπαροῦς ἀσπασίας πρὸς τὴν δοκιμαζόμενον ἔθρον, ἀποτελεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, πρῶτον βιβλίον καὶ ἔργον ἡλικίας ἐποῦς εἰς ἀφῆρονται νὰ ἰδοῦν στὸ βάθος τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς, νὰ μελετήσουν καὶ νὰ κατανοήσουν τὴν ἐνηλικίαν καὶ τὴν ἀσπασίαν, τὴν ὁραματικὴν τῆς συγκρούσεως καὶ τὴν ὁρινητικὴν τῆς ἀναζητήσεως, τὴν ἀγωνιώδη κρίσιν τῆς καὶ τοῦς λυτρωτικοῦς τῆς ἐνθουσιασμοῦ. Καὶ εἶναι βέβαιον αὐτόνοητον ὅτι, μετὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, τοῦς γονεῖς καὶ τοῦς ἰδίους τοῦς νέους, εἰ λογοτέχνες καὶ γενικώτερα οἱ πνευματικὸι ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῶσιν καὶ νὰ κατανοήσῃσιν γιὰ τὰ μεγάλα καὶ ζωτικώτατα ἐκτὸς θέματα, πὸς εἶναι θέματα ὅχι ἀπλῶς ψυχολογίας, ἀλλὰ καὶ Παιδείας.

ΨΥΧΙΚΗ ΓΥΜΝΟΤΗΣ

Δέν επιθυσοῦμε νά σχολιάζουμε τήν ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου, πού ἀθώωσε τόν ἐπιχειρηματία τῶν γυμνῶν χορευτριῶν. Ἄλλὰ τὸ κοινωνικό γεγονός μέ-ει, γιατί μιὰ μεγάλη μερίς τῆς κοινωνίας δέν φαίνεται νά ἐπίσθη ἀπὸ τὴς μαρτυρίας περὶ... ὀφθάλμους τέχνης, ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου. Ὅστε λοιπὸν ὁ τρεπὸς μὲ τὸν ὁποῖον παρουσιάζονται οἱ χορεύτριες εἶναι ἀνήθικος, εἶς ἡ... γυμνική ἐπίδειξις τῶν χορευτριῶν, ὅττι ἡ μόνιμη ἐγκατάστασις τῶν φωτογραφιῶν τους σὲ διάφορες... καλλιτεχνικές στάσεις ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον, εἶτε ἡ ἐντατικώτατη διαφήμιση τῆς γυμνότητος τους στὸν ὄχι καὶ σ' ἄλλα προγράμματα κρύβουν καμμίαν ἀήθικη πρόθεση, ἀλλὰ εἶναι ὅλα... ἀνώτερες αἰσθητικῆς ἐκδηλώσεις τῆς ὀφθάλμους Τέχνης!

Πῶς τῶρα νὰ ἐξηγήσομε τὸ φαινόμενο ἐξ ὑπογράφων, κριτικῶν καὶ καλλιτεχνῶν, πού, ὑποχρεωμένοι νά κρῖνουν ὄχι σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴς ἀγραφῆς ἐπιταγῆς τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ ἠθικῆς συνειδήσεως, πῆγαν στὸ Δικαστήριον καὶ ἐδικαιολόγησαν ὅταν αὐτὴν τὴν καλλιτεχνικήν καὶ ἠθικήν κατάπτωσιν μὲ ἀνόητες θεωρίας περὶ... «ἐλευθερίας ἐκδηλώσεως τοῦ... Πνεύματος»;

Θιθερῶτατη διαπίστωση, πού ἀποκαλύπτει ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν σωματικὴν γυμνότητα ἔπαρχει καὶ μιὰ ἄλλη βαθύτερη καὶ χειρότερη, γι' αὐτὸ καὶ πῶς ἐπικίνδυνη: ἡ ψυχικὴ γυμνότης.

Η ΟΙΚΙΑ ΜΑΞΙΜΟΥ

Θιθερῶτατη διαπίστωση, πού ἀποκαλύπτει ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν σωματικὴν γυμνότητα ἔπαρχει καὶ μιὰ ἄλλη βαθύτερη καὶ χειρότερη, γι' αὐτὸ καὶ πῶς ἐπικίνδυνη: ἡ ψυχικὴ γυμνότης.

Θιθερῶτατη διαπίστωση, πού ἀποκαλύπτει ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν σωματικὴν γυμνότητα ἔπαρχει καὶ μιὰ ἄλλη βαθύτερη καὶ χειρότερη, γι' αὐτὸ καὶ πῶς ἐπικίνδυνη: ἡ ψυχικὴ γυμνότης.

Θιθερῶτατη διαπίστωση, πού ἀποκαλύπτει ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν σωματικὴν γυμνότητα ἔπαρχει καὶ μιὰ ἄλλη βαθύτερη καὶ χειρότερη, γι' αὐτὸ καὶ πῶς ἐπικίνδυνη: ἡ ψυχικὴ γυμνότης.

Θιθερῶτατη διαπίστωση, πού ἀποκαλύπτει ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν σωματικὴν γυμνότητα ἔπαρχει καὶ μιὰ ἄλλη βαθύτερη καὶ χειρότερη, γι' αὐτὸ καὶ πῶς ἐπικίνδυνη: ἡ ψυχικὴ γυμνότης.

Ο ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΕΥΕΙ

Θιθερῶτατη διαπίστωση, πού ἀποκαλύπτει ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν σωματικὴν γυμνότητα ἔπαρχει καὶ μιὰ ἄλλη βαθύτερη καὶ χειρότερη, γι' αὐτὸ καὶ πῶς ἐπικίνδυνη: ἡ ψυχικὴ γυμνότης.

τοχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Μὰ ὁ φτωχὸς καὶ ἀνάπηρος φρονιμῆς, γματός ἀπὸ θέληση καὶ θάρρος, εἶναι ἐύχιστος, ἀλλὰ ὁ ἀντιθετός, ὡς ἴσως νὰ στοματῆται τὴς σπουδῆς του, κάθεται κάθως μέρα, τὴς ὥρας ποὺ τὸ ἀφήνει ἡ μελέτη του, σ' ἔννευ κεντρικὸ δρόμῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ κάνει τὸν λοῦστρο! Καὶ διὰν ἕνας δημοσιογράφος, πού τὸν ἀνεκάλυψε, τοῦ ἐξέφρασε τὴ συμπίνα καὶ τὸν ἔθαυμασέ του, ὁ Χρῆστος, γυαλιζοντας τὰ παπούτσια τοῦ δημοσιογράφου, τοῦ εἶπε: «Ἐχει ὁ Θεός. Ἐλαίωσέ νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ δῶ κι' ἄλλο καλύτερες μέρες» Ναι, παιδί μου Χρῆστο. Θὰ δῆς. Καὶ ὄχι ἀπλῶς νὰ ἐλπίζης. Νὰ εἶσαι βέβαιος. Ὁ Θεός θὰ σὲ βοηθήσῃ, γιατί Τὸν πιστεύεις.

ΜΙΑ ΑΝΑΡΜΟΣΤΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

Ἄγαποῦμε καὶ τιμοῦμε ὅλοι οἱ Ἕλληνες τοὺς φίλους καὶ τοὺς συμμάχους μας Ἀμερικανοὺς καὶ ἐπιδρομίζοντας ἀπελυσία τὴς ἐγκάρδιος ἐκδηλώσεως πρὸς τὰ πληρώματα τοῦ Ἀμερικανικοῦ στόλου. Κάθως φορὰ πού ἐπισκέπτονται τὴ χώρα μας ὅταν ὅμως οἱ ἐκδηλώσεις αὐτῆς ἐσφύγον ἀπὸ τὰ ὅρια καὶ τῆς πρὸ φιλικῆς φιλοφρονίας καὶ παίρνουν μωρῆς ἀνάρμοστας, ταπεινῆς καὶ δουλικῆς, οἱ μορφῆς αὐτῆς — πρέπει νὰ τὸ ξεκαθαρίσομε καὶ νὰ τὸ τόνίσωμε ἀπερίφραστα — κάθως ἄλλο παρὰ Ἕλληνικὰ ἐπισημεῖα ἐκφράζουσι, ἀλλ' εἶναι ἀπαναντίας φανεράματα ξένα καὶ ἀγνωστα στὴν Ἕλληνικὴ παράδοσιν.

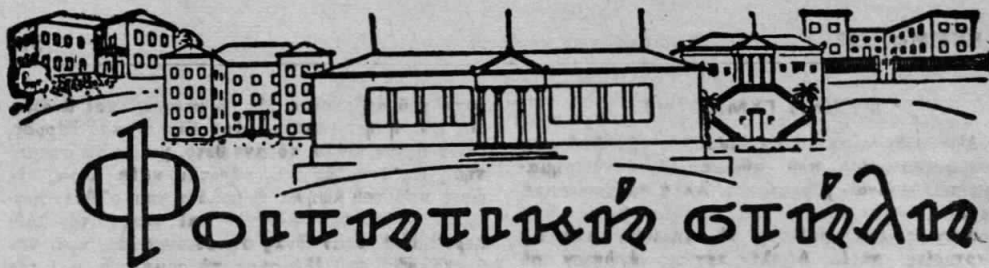
Μιὰ τέτοια ἐκδήλωση εἶναι ἡ ἐξέργασα τοῦ «Συλλόγου Ἕλληνων Ἰταλλῶνων τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς» κατὰ τὴν πρόσφατη ἐπισκεψὴ τοῦ ὅρου Ἀμερικανικοῦ Στόλου. «Παρακαλοῦμε ὅλους τὰς Κυρίας καὶ Ἀσπονδίστας συναδέλφους — ἔγραψε ἡ ἐκδ.θεῖσα μ' αὐτὴ τὴν ἐνκαιρία ἐγκύκλιος τοῦ Συλλόγου — ὅπως: τιμῆσον καὶ λαμπρῶνουν διὰ τῆς παρουσίας των τὰς ὥρας ἐτελεσθῶσι, οἱ ὁποῖαι θὰ λάβουν χώραν εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν καντίνα. Ἡ ἐπιστρεφὴ οἰκάς των Κυριῶν καὶ Ἀσπονδίστων θὰ γίνῃ δι' αὐτοκινήτων τῆς Ἀποστολῆς».

Ὅπως εἶναι φανερόν, οἱ «τελετῆς» αὐτῆς, πού ἀπέδλεσαν ἐπὶν ψυχαιωγία τῶν Ἀμερικανῶν ναυτικῶν, προσοκαλοῦντο μόνον οἱ Κυρίες καὶ Ἀσπονδίστες, χωρὶς τὴ συνοδεία τῶν συζύγων τους οἱ πρῶτες, τῶν πατέρων ἢ ἀδελφῶν τους οἱ δευτέραι, διότι ἐκρίνοντο προσωρῶς... περιττοὶ καὶ ἐνοητικοί! Καὶ τὸ μόνον πού ἐξηγητάριζε ὁ Σύλλογος ἦτο ἡ, ἐπιστρεφὴ «εἰκάς!»

Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι βεβῶως ἡθῆ Ἕλληνικὰ καὶ δὲν ἀναποκρίνονται οἱς Ἕλληνικῆς οἰκογενειακῆς παραδόσεως, ὅσον καὶ ἂν ἔχη ὁ Σύλλογος σὸν τίτλον του τὴς λέξεως «Ἕλληνων ἐκπαλλῶνων». Γι' αὐτὸ καὶ τ' ἀπεκρινόμενοι καὶ τὰ καταδικάζομε.

ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Μιὰ εὐχάριστη ἐκπλήξις: Ἀνάμμοσα σ' ἐκαίνο, πού τιμῆσι ἡ Βασιλοῖσα γιὰ τὴς ἔκρη-

ΜΙΑ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΙΣ

Χριστιανοί φοιτηταί δεκάδων Ἐθνῶν ἤλθαν στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῶν ἑορτῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Οἱ καλοκαιρινῆς «διακοπῆς» τῆς Σιέλλης ἔκαναν ὥστε νὰ μὴ μπερῶμε νὰ παρουσιάσωμε τὶς σχετικὰς ἀντυπώσεις. Ὡστόσο ἔστω καὶ ἀργὰ δὲν μποροῦμε νὰ μὴ διατυπώσωμε μερικὰς γενικὰς σκέψεις.

Γνωρίζομε νέους ἀνθρώπους κάθε χώρας: ἀπὸ τὴν Ἰαπωνίαν ὡς τὴν Οὐραγουάη κι' ἀπὸ τὴν Φιλανδία ὡς τὴν Αἰθιοπία. Ἀκούσαμε γιὰ ἠρωϊκὰς προσπάθειαις ποὺ μέσα σὲ λίγα χρόνια εὐλογήθησαν κι' ἔδωσαν πλούσιους καρπούς, μάθαμε γιὰ σκληροῦς ἀγῶνας. Καὶ πέρασαν μπροστὰ μας χαρούμενα πρόσωπα, εἰδήσεις καὶ τραγούδια φερμένα ἀπὸ τὴν Ἰσλανδία, τὴν Σκανδιναυία, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀμερικὴν, τὴν Μέσην καὶ Ἄνω Ἀνατολή. Κι' ἐκείνοι πάλι ἔβλεπαν πῶς ἡ Ἑλλάδα δὲν κλείνει μόνο τὶς ἀρχαῖες πύρες δευ ἀντήχησαν τὰ βήματα τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλὰ ἐντονη, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν καινούργια ζωὴ ποὺ κλείνει τὸ μὴν-μά του. Κι' εἶναι χαρακτηριστικὰς οἱ ἐντυπώσεις ἑλων τους καὶ οὐ συγκινητικὰς τρέπος μὲ τὸν ὅποιο οἱ ὀρθόδοξοι νέοι Ρῶσοι, Σῆροι κλπ. ζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν τους τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὶς ἀφθονὰς εὐ-

καιρίας κοινῆς ζωῆς νέου τόπων χωρῶν αἰσθάνθηκαν ὅτι πάνω ἀπὸ σύνορα καὶ γλώσσας, πάνω ἀπὸ ἀνθρώπινους διαχωρισμοὺς «πάντες ἔν ἑομέν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Ἔτσι μὲ τὴν 1900ην ἐπέτειο τῆς ἀρχῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, διαπιστώνομε τὴν ρωμαλεὰ παρουσίαν μ' ἃς παγκοσμίου νόσητος ποὺ ἐμπνέεται ἀπ' τὴν Ἰδια Πίστι. Μέσα σὸ χάος τοῦ σημερινοῦ κόσμου τὴν βλέπομε νὰ ἀρχίζῃ μὲ ἀποφασιστικότηταν τὸν ἀγῶνα. Ὁ Πάβλος τῶν Λύτρων, τῶν Φιλιππῶν, τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Ρώμης ὁ Παῦλος, ὁ ἀπόστολος τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν θριάμβων, ὁ ἀγιος, μὲ φωνὴν σάλπιγγος προσκαλεῖ: «μνηταί μου γίνεσθε...».

ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ

Ἀντιγράφομε ἀπὸ ἓνα σημειωματάριο: Πρόκειται γιὰ ἐντυπώσεις ἀπ' τὸ χωριὸ Ἀ ποὺ βρίσκεται στοὺς πρόποδας μιᾶς ὄρειου ῥαξ, λίγες ἑκατοντάδες μέτρα ἀπ' τὰ σύνορα.

«Καινούργια σπίντια καὶ μαῦρα χαλάσματα εἶναι ἀνακαταμμένα. Ἡ ἐκκλησιὰ ἀρεπισωμένη, χωρὶς ἱερέα. Ὅσο γιὰ σχολεῖα καλλιτέρα νὰ μὴ μιλάμε. Τὰ παιδιὰ γυρίζουν μέσ' τ' ἀδάκια. Οἱ μεγάλοι δουλεύουν στὰ χωράφια κοντὰ στὸ ποταμὰκι ποῦναι καὶ τὸ σύνορο. Αὐλακω-

οὶς τους πρὸς τὴ Φινλέλλαν τοῦ Στρατιώτου, ἦσαν καὶ ἀρκετοὶ λογοτέχνες, κλλιτέχνες καὶ δημοσιογράφοι. Ἡ χαρὰ μας εἶναι εἰλικρινῆς καὶ μεγάλη. γιὰτὶ — τὸ ὁμολογοῦμε — δὲν εἶμασθε καὶ πολὺ συνηθισμένοι σὰ τέτοιαις διαπιστώσεις γιὰ τὸν πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ μᾶς κόσμο...

— Οἱ «Νεφέλες» τοῦ Ἀριστοφάνους, ποὺ παρουσίασε ἔπειτα ἀπὸ μακροχρόνιον μόχθο τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο, διαλύθησαν κυριολεκτικὰ καὶ μεταφορικὰ κάτω ἀπὸ τὴν γενικὴν ἀδιαφορίαν, ἀν ὅτι καὶ τὴν ἀγανάκτηση. Τὸ Κοινόν, ἀντὶ τὰ γελάει, αἰσθάνοταν ἀηθία γιὰ τὴν βωμολοχίαν, πλήξη γιὰ τὴν κρύα κι' ἀνάρμοστη σάτυρα καὶ θλίψη γιὰ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο. Καὶ θὲ ἔκανε μόνο γοστό μὲ τίς... μάσκες τῶν ἠθοποιῶν, ἀν δὲν ἐνοιθεθὲ πῶς οἱ μάσκες αὐτὰς μαζκάρευαν καὶ γλοιοποιούσαν ὅχι τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου, ἀλλὰ τὸν αὐτοχὸ Ἀριστοφάνη!

— Μία καταπληκτικὴ πληροφορία μᾶς ἤλθε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη: ἔλοι οἱ πνευματικοὶ παράγοντες τῆς πόλεως θὰ συνενωθῶν σὲ μιὰν ἑνιαία ὀργάνωση! Μὰ εἶναι λοιπὸν κατορθωτὰ τέτοια

θεύματα καὶ στὴν Ἑλλάδῃ, τὴν στιγμὴν ποὺ στὴν πρωτεύουσα ἔχομε ὡς τώρα ἐξῆ λογοτεχνικὰ σωματεῖα καὶ δπάρχουν βίος μετ' ἐνδείξεις ὅτι θ' ἀξήθησὺν καὶ θὰ πληθυνθῶν περισσότερο;

— Σ' ἔβην κινηματογράφου ἓνας νέος ἔκλεψε τὰ χρήματα τοῦ ταμείου. Καὶ τὴν Ἰδια στιγμὴν μῆσα στὴν αἴθουσα ἐπρεβάλλετο ἡ ταινία «Ἡ ὁμορφιὰ τοῦ Διαβόλου». Νὰ εἶδῃ ε ἄρα γε ὁ νέος ἀπὸ τὴν αἴθουσα καὶ νὰ φήρημος ἐμπράκτως τὰ διδάγματα τῆς «ὁμορφιᾶς τοῦ Διαβόλου» ὅπως ἤθελε ὁ τίτλος τοῦ περὶ ἡμῶν τοῦ ἔργου; Ἐν πάσῃ περιπτώσει πῶς χαρακτηριστικὴ πραγματικὰ εἶναι ἡ συμβολικὴ σύμπτωση τοῦ τίτλου τῆς ταινίας μὲ τὴν πράξη τοῦ νέου!

— Μιὰ «ποιήτρια» ποὺ ἐγκυτέλειψε τὸ νησί τῆς καὶ τὸν ἄνδρα τῆς, γιὰ νὰ ζῆση εἰδῶ, ποιητικῆ ἀδελφὰ βέβια, μιὰν ἐλευθέρην ζωὴν, κατέληξε φυσικῶτατα καί... ποιητικῶτατα στὴν αὐτοκτονίαν. Λυπηρὸν εθαλεῖ, ἀλλὰ πάντως καλὸτερὰ ποὺ αὐτοκτόνησε αὐτὴ παρά οἱ... ἀναγνώστες τῆς.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

μένα πρόσωπα, μαύρες καρδιές. Κάτι έχει σπάσει μέσα στην ψυχή του Ξημού αυτού κι από μακριά χωριού. Τόση φωτιά, τόσο αίμα δεν είναι μικρό πράγμα!

Τό καλαμπόκι και τὰ καπνὰ πρόκοψαν πολύ φέτος. Και πάνω στὰ παρθέρα κρήματα σὲ σπάγγου, οἱ κόκκινες πιπεριές, σοδιά γιὰ τὸ χερμῶνα. Ποιὸς δὴμος θὰ μπορέσῃ νὰ καλλιεργήσῃ τίς ψυχές; Νὰ φέρῃ πίσω τὸ ρυθμὸ τῆς εἰρημικῆς ζωῆς; Νὰ μαζέψῃ προπάντων ἐσοῦσα τὰ παιδάκια;» Καὶ παρακάτω: «...Τὸ χωριὸ μένει, νομίζεις, γῶρια ἀπ' τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μπόροδος νὰ βρεθῆ ἕνας ἄνθρωπος πιὸ ἀκρίτας ἀπ' τοὺς ἀκρίτας;...»

Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τώρα, τί αισθάνθηκε ὁ ἐπισκέπτης ἄκνους, δταν καταβαίνοντας στὴν Ἀθήνα πράξιμος ἔνανι νέο δόκιμο πὸν τοῦτε μὲ πολὺ κέφι «γεια σου, διωρίστηκα σὸ Α, φεύγω μεθαύριο!» Καὶ ἐγνώριζε καλά τί σημαίνει Α. Ἐίχε πάει στρατιωτικὴ ἔκλει πρὶν λίγο καιρό. Ἀκριθῆς γι' αὐτὸ φαίνεται πρόσθετος: «Ἐξήχη πολλὴ δουλειά, ὁ Θεὸς μόνο νὰ βοηθήσῃ»...

Καὶ δὲν ἦταν ὁ μόνος. «Ἐνας μεγάλος ἀριθμὸς δόκκων καὶ δασκάλων — ἐργάτες τῆς χριστιανικῆς κινήσεως ἀπ' τὰ σπουδαστικὰ τους χρόνια — ἔξικίνισαν κι' ἐργάζονται σ' αὐτὰς τὲς μαρτυρικῆς περιόδους. Γιὰ κείνους πὸν γινώσκουν πρόσωπα καὶ πράγματα εἶναι μιὰ μεγάλη ἐλπίδα. Κι' ἄς μὴν σταθοῦμε μόνο σὸν ὅτι τὰ χωριά μας βρῆσκουν ἐπὶ τέλους μιὰ θερμὴ συμπράτασι. Ἐκείνο τὸ ἄλλο, τὸ ὅτι τόσοἱ ἴσοι ἀρχίζουν ἔτσι τὴν σταδιοδρομίαν τους, τὸ ὅτι δέχονται ἐπὶ τέλους μὲ χαρὰ καὶ τόση κατανόησι ἕνα τέτοιο διορισμὸ χωρὶς νὰ προστρέχουν σὲ «μέσα» καὶ «μεταθέσεις», τί λέτε, δὲν εἶναι μεγάλο ἐσκούρασμα γιὰ κείνον πὸν τοῦ σφίγγεται ἡ καρδιά, μπροστὰ τὴν σημερινὴν μας κατάστασι;

ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΕΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Προθῆς ἦταν ἡ αὐτοκτονία ἐνὸς φοιτητοῦ τῆς Νομικῆς. Πιὸ πρὶν κάποιος φοιτητριάς. Εἶναι ἀρκετὰς φορές πὸν διπλα σὸν ὄνομα πὸν ἀναφέρει τὸ ἀτυτυμικὸ δελτίο μπαίνει καὶ ὁ τίτλος «φοιτητῆς». Ὁμολογοῦμε δὲν δύσκολα μποροῦμε νὰ καταλάβωμε καὶ τί τοῦτο. Φυσικὰ τὰ προβλήματα τῶν νέων δὲν εἶναι μικρὰ σῆμαρα. Ὁ καθένας ἔχει καὶ τὴν Ὀδυσσεάν του. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριθῆς δὲν εἶναι αὐτὰ ἡ αἰτία, γιατί τότε θ' αὐτοκτονόσαν οἱ περισσότεροι.

Ἐχουμε ἐπ' ἑφ' ἡμερῶν συγχρονικῆς ἱστορίας συναδέλφων. Εἶναι ὁ σπουδαστῆς τῆς Μαρσαλίου Παιδαγωγικῆς Ἀκοδημίας πὸν γιὰ νὰ τελειώσῃ ἔπειτα ἀπὸ ὄλες τίς ἄλλες δουλειάς, κουβάλλωσ καὶ λάσπη, σὸν Ἐθαγγελισμὸ, πὸν χιτίζοταν τίς.

Εἶναι ἄλλος φοιτητῆς πὸν μὲ ἀρρωστος γονεὲς κι' ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόλυσι του ἀπὸ τὸν στρατὸ ἐργάζεται, σπουδάζει καὶ προσφέρει καὶ τίς δηρησεις του σὲ μιὰ πνευματικὴ προσπάθεια.

Ἀρρωστος 3 χρόνια σηκώθηκε ἀπὸ τὸ κρε-

βάτι μιλῶντας δύο ξένες γλώσσες καὶ συνέχισε τίς σπουδές του. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ περίπλοκη «μοντέρνα» ζωὴ πὸν τὸν ἔφερε σὸν χεῖλος τοῦ γκρεμῆ ἕνας τέτοιος, ἀναγ ὠρίζεται τὰ λάθη καὶ «ξυπνάει» σὲ μιὰ τραγικὴ πραγματικότητα. Καὶ ὅμως νῆς θυάμεις ὀργάνωσι: ξανά τὴν ζωὴ του κι' ἀρχίζει ἀργὰ ἀλλὰ σταθερὰ τὴν ἀνόρθωσι.

Τέσους διαφορετικὰ παραδείγματα μὲ ἀπειρες ὁμοσ ἐπαναλήψεις. Μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια πραγματικότητα τί μπορεῖ νὰ αἰτιολογήσῃ τίς αὐτοκτονίες αὐτῆς; Δίχως ἀμχιβολίες πρέπει νὰ μιλήσωμε γιὰ ἕνα ἐσωτερικὸ κενὸ, γιὰ κείνο τὸ κενὴν τίς ὁμοσ χιμαίρων πὸν ἀργὰ ἡ γρήγορα θὰ σβόσῃ μπροστὰ σὲ μιὰ σκληρὴ πραγματικότητα γιὰ νὰ μεταβάλῃ ἕνα ζωντανὸ ἄνθρωπο σὲ μέλλοθάνατο. Καὶ πὸν γρήγορα σὲ πτώμα... «Ὀλὴ ἡ πλάσι σὲ προσμένει γιὰ νὰ σῶσῃ [τὸν χερὸ μὴ ζητᾶς νὰ μ' ἀναστήσῃ, δὲν ἔχω μπόρω».

ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΟΧΙ "ΝΟΜΟΥΣ»

Οἱ φοιτηταὶ πὸν ἀποστρατεύονται ὕστερα ἀπὸ 3 καὶ 4 φοβερὰ χρόνια (πὸν μόνο ἔκκειναι ἔβρου πῶς πέρασαν) πίστεψαν ὅτι κίως ἐδικαιοῦντο κάποιες στοργῆς. Καὶ εἶναι γεγονός ὅτι αὐτὴ ἡ στοργὴ ἐκδηλώθηκε ἀπὸ πολλὰς ἔδρες. Ἀλλὰ θὰ χρεισθῆ ἀκόμη πῶς ἡ βοήθεια καὶ συμπράτασι τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ τοὺς φοιτητᾶς, πὸν προσπαθοῦν νὰ τακτοποιηθοῦν μὲ τίς προθεσμίες ἐξετάσεων, τὰ ἐργαστήρια κλπ. Πολλὰς φορές τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλό: Ζητεῖται ἡ ἐκδήλωσις λίγης ἀγάπης. Τῆς ἀγάπης πὸν δὲν ἰδῆγεται σίς «ἐπείκειται» οὐτε σὸν «δωριάν» πτυχιο. Ἀλλὰ δίνει καινούργια φτερά σὸν ταλαιπωρημένον φοιτητῆ Ὁ γαρυστικὸ νόμος μπορεῖ νὰ δημευροῦν ἡ ἡμεθεῖς. Ἡ στοργικὴ ὁμοσ συμπράτασι τοῦ Πανεπιστημίου ἀ ἀζωπυρᾶναι τὸν ἐθνοσασμὸ καὶ τὸ νέων τὴν ὄρεσι γιὰ ἐργασία.

ΑΠΟ Ο,ΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ

Ἔστω καὶ ἀργὰ, πρέπει νὰ ἀναφέρωμε τὸ Πανκόσμιο Φοιτητικὸ Συνέδριο, πὸν ἔγινε σὸν Ἐφρ σὸν ὀργανωμένον ἀπὸ τὸν Χ.Ο.Φ.Ο.Χ.Ε. Ἐλαβον μέρος 50 περισσότεροι φοιτηταὶ ἀντιπροσώπων 18 διαφόρων χωρῶν, ἐπίσημη ἀντιπροσώπεια τῆς Παγκοσμίου Φοιτητικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ οἱ καθηγηταὶ Van Unnik καὶ Α. Dronkers τῆς Ὀλλανδίας, Ε. Hoyis τοῦ Παν. Βρυξέλλων, Η. Clavier τοῦ Παν. Στρασβούργου καὶ Παρυσέθρον ἐπίσης ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ὁ Ἐπίσκοπος Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος καὶ ἀρκετοὶ καθηγηταὶ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν μας. Θέμα: «Τί ἔχει νὰ πῆ ὁ ἀπόστολος Πέτρος σὸν σημερινὸν φοιτητᾶς». Μέσα σὸν πλαίσιο τῶν ἐργασιῶν, ἦταν ὁμιλίαι ἀπὸ τοὺς παρυσιοκόμενους καθηγητᾶς καὶ συζήτησις τῶν θεμάτων κατὰ κύκλους. Γενικὸ χαρακτηριστικὸν σὲ κάθε ἐκδήλωσι, δὴρξε

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Paulus—Hellas—Oikumene» (Παύλος—Ἑλλάς—Οἰκουμένη), An Ecumenical Symposium, published by the Student Christian Association of Greece, Athens 1961 Πρωτοβουλία τοῦ Χριστιανικοῦ Φοιτητικοῦ Ὁμίλου, ἐκυκλοφόρησε τελευταίως ἕνα πολὺ φιλολογικὸν τόμος, περιέχων 30 περίπου ἐργασίας ἡμετέρων καὶ ξένων ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων. Ὁ τόμος αὐτὸς ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς τοὺς νέους, καὶ εἴη μόον τῆς χώρας μας, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ τονίσωμεν ὅτι καὶ ἡ ἰδέα καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἦτο ποὺ ἔπιτυχε, διότι ἦθε νὰ συμπληρώσῃ ὁλολοουμένως ἕνα κενόν. Ἄτυχτος, εἰς τὸν ἐπισημον ἐρτασμόν τῆς 1900ῆς ἐπέστειλε ἀπὸ τῆς ελεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ νέοι, χωρὶς ὑπερβολῆς, ἡ νοήσαν πανταλῶς. Δι' αὐτὸ, ἡ πρωτοβουλία τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Χριστιανικὸς Φοιτητικὸς Ὁμιλος, ἔπως διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συμποσίου αὐτοῦ ἀπευθυνθῆ καὶ πρὸς τοὺς νέους, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια μιᾶς ἐκδοτικῆς προσπάθειας καὶ προσλαμβάνει ἕνα βαθύτερον νόημα. Εἶναι τὸ νόημα τὸ ὁποῖον ἀναμφιδέτως ὑπάρχει εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅτι δηλαδὴ, ἰδιαιτέρως, τὸν λόγον εἰς τὸ Ἰσραηλιτικόν ἔργον ἔχουν οἱ νέοι. Δίαν ἐπιτυχῆς εἶναι ἐπίσης τὸ σύνθημα, τὸ ὁποῖον ρίπτει ὁ Μακαριώτατος Ἀργιεσιώτικος Ἀθηνῶν, ἐγκαινιάζων τὸν τόμον αὐτὸν διὰ τοῦ μνημῆτός του, τοῦ «μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρονεῖτω».

Μετὰ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πίσσης Ἑλλάδος κ. Στυριανοῦ πρὸς τὴν χριστιανικὴν νεότητα ὅλου τοῦ κόσμου, ἀ-

κολουθεῖ ὁ πρόλογος τοῦ καθηγητοῦ κ. Μπρατσιώτου, περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐκτιθεμένου ἔργου. Κατεστίν ἐπονταὶ αἱ 30 ἐργασίαι τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων καθηγητῶν, κατατεταγμέναι κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν τῶ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως. Ἀνάλοισι βεβαίως τοῦ περιεχομένου τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν δὲν εἶναι ἀσυνῆς δυνατόν νὰ γίνῃ ἀπὸ τῆς στήλης ταύτης. Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἀναγκαῆ τῶν τίτλων τῶν δημοσιευμένων ἐργασιῶν, ἀρκεῖ διὰ νὰ ἀντιληφθῆ τις καὶ τὸν πλοῦτον τῶν θεμάτων καὶ τὴν πληρότητα τοῦ συνόλου.

Σημειωσομεν μερικoὺς ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν δημοσιευμένων ἐργασιῶν: «Ὁ νεαρὸς Παύλος», «Ἡ προσωπικότης τοῦ Παύλου», «Γὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου πρὸς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα», «Ὁ Παύλος καὶ αἱ γυναῖκες», «Ἡ σημασία τοῦ Παύλου διὰ τὸν ἑλληνοσυντηρικὸν πολιτισμόν», «Παύλος καὶ Νόμος», «Ὁ Παύλος ὡς σύμβολον εἰς τὸν σημερινὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ ὀλισμοῦ», κ.ά.

Ἄν ἀντίχει ὁμως νὰ μὴ σημειώσῃ κανεὶς μερικὰ ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων. Ἀποσιωπῶντες τὰ ὀνόματα τῶν ἡμετέρων ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων, στυματῶμεν εἰς τὸν Karl Adam, τὸν Emill Brunner, τὸν Jean Danielou, τὸν Ferdinand de Waele κλπ. Μεταξὺ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, θὰ πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ προσέξωμεν μερικὰ, ὅτι μόνον αὐτὰ κατ' ἐπιτά, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἑκκλησίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν. Διότι κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῆ καί, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν ἐπίσημον ἐρτασμόν, παρὰ τῆς καταδληθῆσας προσπαθείας, δὲν καταρῥώθη διὰ δηλαδὴ μετέγχε καὶ ἡ Ρωμικὴ Ἐκκλησία δι' ἀντιπροσώπων τῆς, καὶ μάλιστα ἐκλεκτῶν. Ἐκτὸς τοῦ ἡῆ' μην

ἡ ἐνόησις ποὺ ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσα σὲ ἀνθρώπους π.ὺ γιὰ πρώτη φορά γινώσκοντο.

—Ἐπὶ τῶν καταφάραμα τῶ δόξῃ καὶ στήν Ἑλλάδα ὁ ποταμοφίσις γιὰ τῆς ἀνώτατες Σχολές. Ἔτσι ἀρκετὲς δεκάδες φοιτητῶν θὰ μὴ μὴροῦσιν καὶ σπουδάσουν με κάποιον μεγαλύτερη ἄνεσι. Ἐξέξῃς νὺ σημειώσῃ κανεὶς τὴν ἐπιτυχημένη ἀριθμητικὴ ἀναλογία ἀνάμεσα σὲ τὰ ἀφορῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ ἐξίρη τὴν προτίμησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Ἐνας φῶς ἐ μονάχα μένει. Θὰ βρεθῆ ἀλάγε δὺ ἀσφαλῆς τρόποσ ὄντι νὰ ἀμείβωται οἱ πραγματικὰ κατὰλληλοι σπουδασταί; Ἐκείνοι ποὺ θὰ δουλεύουν γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνοσ; Εἶναι ἕας φῶδος ποὺ ἄβηλα δημιουργεῖται ἀπ' τὴν σημερινὴν κατάσταση...

—Στὴν Θεσσαλονικὴ κίτταται ἕνα θαυμάσιο Νοσοκομεῖο ἀπ' τὴν ἈΕΗΑ γιὰ πανεπιστημιακῆς κλινικῆς. Τὸ καμαρωνεὶ ὁ ἐπι-

σκέπη; βλέποντάς το. Καὶ πὺ πολὺ φυσικὰ τὸ καμαρωνοῦν οἱ συνάβελφοί μα, τῆς Ἰατρικῆς ποὺ ἀσκονταὶ σὲ ἀκατάλληλους δυστυχῆς χώρους τόσα χρόνια. Νὰ ὁμως, πὺ γιὰ διαφόρους λόγους ἀνετάλη ἡ ἀποπράττωσις του. Ἄν νομίζον οἱ δευτέθιοι διὰ ἀπὸ πρόκειται γιὰ ἔργο μὲ μιά τέτοια διπλῆ καὶ ἐκτεταμένη ἀποστολή πρέπει νὰ τελειώσῃ καὶ μάλιστα τὸ συντομώτερο;

—Οἱ συνάβελφοί ὁμως τῆς Γεωπονικῆς Σχολῆς Θεσσαλονικῆς ἦσαν πὺ τυχεροί. Ἐγιναν ἀπ' τὸ καλοκίτρι καὶ ὄλας τὰ ἐγκαινία τῶν νέων κτιρίων σὺ ἀγρόκτημα τοῦ Πανεπιστημίου Ἐργαστήρια, τεχνικῆς ἐγκαταστάσεις καὶ αἰθούσας γιὰ τὴν παραίση τῶν φοιτητῶν δίνουν ἕνα ἀριτο σύνολο. Ἄς τοὺς ἐχρηθῶμε λοιπὸν κάθι προκοπῆ καὶ κάθι ἐπιτυχία.

μονουθέντος διακόμιου καθηγητοῦ τῆς θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυδίνης Karl Adam καὶ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὰς στήλας τῶν «Ἀκτίνων» διακεκρυμμένου καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Nijmegen τῆς Ὀλλανδίας καὶ ἐξέχοντος φίλου τῆς χώρας κ. Ferdinand de Waele, θὰ πρέπη νὰ σημειωθῶν καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς θεολογίας εἰς τὸ «Ἀθήναι» τῆς Αἰτίας κ. Ἐδουάρδος Baudouin, καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης κ. Giuseppe Ricciotti.

Ἐντέθεν ὁ τομος αὐτῆς ἀποτελεῖ καὶ ἐν τούτῳ μὲν ἐπὶ πλέον συμβολὴν εἰς τὸν οἰκουμηνικώτερον καὶ καθολικώτερον ἑορτασμόν τῆς 1900ῆς ἐπετηρίδος τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν. Εἶναι δὲ ἀληθινὸν ἐντροπήμα δι' ἐκεῖνον ὁ ὀπίστος καὶ μόνον θὰ τὸν φυλλομετρήσῃ, πολὺ δὲ περισσώτερον δι' ἐκεῖνον ὁ ὀπίστος θὰ τὸν μελετήσῃ καὶ θὰ θιλήσῃ νὰ συναγάγῃ διδάγματα καὶ διὰ τὴν ἡμεμερινὴν κατάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον θὰ ἐπιτυχηθῇ ἡ ἐξοδος αὐτοῦ τὸν ἡμεμερινὸν κυκλῶνα, μὲ πολυτίμους ὁδηγὸν τὸν μέγαν Ἀπόστολον τῶν Ἑθνῶν, τὸν καὶ θεμελιωτὴν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

I. I. K.

★

Ἄρ. Α. Ἀσπιώτη, Ψυχιάτρου: «Ὁ ἐπαγγελματικὸς προανατολισμὸς». Ἐκδόσεις ἑπ' ἀριθ. 3. τῆς σειρᾶς «Ψυχολογία καὶ Ζωή» τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς.

Μετὰ τὴν «Κρίσιν τῆς Ἐφηβικῆς ἡλικίας» τὸ Ἰνστιτούτον Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς μᾶς προσφέρει ἡ 2ῃ εἰς τὴν σειρᾶν «Ψυχολογία καὶ Ζωή» τὴν τρίτην ἔκδοσιν τοῦ ὑπο τὸν τίτλον: «Ὁ ἐπαγγελματικὸς προανατολισμὸς».

Πρόβλημα κοινωνικὸν καὶ ψυχολογικὸν ὁ ἐπαγγελματικὸς προανατολισμὸς τῶν νέων εἰς κάθε ἐποχὴν, ἀπέβη τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόβλημα εἰς τὴν ἰδικήν μας ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ κληρονομία καὶ ἡ πέτρα δύο παγκοσμίως πολέμιον ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ταραχὰ ἀνάπτυξις τῆς τεχνικῆς ἀφ' ἑτέρου, ἐνημιούρησαν ἐκτάκτως δυσχερεῖς συνθήκας, αἱ δὲ τρεῖς ἐπιβάλλον τὴν συστηματικὴν μελέτην τοῦ θέματος τῆς ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως τῶν νέων μας.

Τὸ τόσον, λοιπόν, ἐνδιαφέρον θέμα εἰρήσκει εἰς τὰς οὐλίδας τοῦ νέου β. β. τοῦ κ. Ἀσπιώτη μίαν καθοδηγητικὴν δυνάμιν ἀνάπτυξιν, ἡ ὅποια συνδυάζει τὸσον τὴν θεωρητικὴν, ἐπιστημονικὴν ἀντιμετώπισιν ὅσον καὶ τὴν πρακτικὴν καὶ περλιτιστικὴν ἔρυσιν τῶν προβλημάτων, ποῦ ἐμφανίζεται ὁ προανατολισμὸς τοῦ ἡμερινοῦ νέου.

Πῶς θὰ κτευθῶνμεν τὸν ἐφηγόν δ' ὀπίστος ἐτοιμάζεται ἡ ἀντιμετώπισιν τῶν ἀνῶνα τῆς ζωῆς; Τί θὰ προβάλωμεν εἰς αὐτὸν ὡς ἰδεώδη καὶ ὡς κριτήρια μιᾶς ἐπιτυχοῦς ἐκλογῆς ἐπισηγμάτων; Πῶς θὰ ἀντιμετωπιθῇ ἡ ἑλλειψὶς ἐπαγγελματικῶν προανατολισμῶν ὡς ὄργανωμένης προσπάθειας; Ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα

δύσκολα καὶ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα εὐρίσκουν τὴν ἀπάντησιν τῶν εἰς τὰ κεφάλαια τοῦ β. β. τοῦ.

Ἡ πλοῦς ἐκ τῶν ἀναγνωσθῶν τῶν «Ἀκτίνων» οἱ ἴπιοι εἶτε ὡς γονεῖς εἶτε ὡς ἐκπαιδευτικοὶ εἶτε ἄλλως πῶς ἀντιμετωπίζουν τὸ θέμα, ἐλπίζομεν διὰ βοήθειαν τοῦ β. β. τοῦ αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐκείνοι οἱ ὅποιοι θὰ ἀσφαλῶς θὰ εὐρηγηθῶν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ β. β. εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ νέοι. Εἰς τὰς δυσκόλους σιγὰς τῶν ἡμερινῶν ἀντιροσότητων, θὰ ἡμετέρωσον νὰ διακρίνομεν ἀρκετὸν φῶς, τὸ ὅποιον θὰ φωτίσῃ καὶ θὰ ἐνεναμώσῃ τὴν νεανικὴν ψυχὴν τῶν καὶ τὰ εὐγενῆ σέβειά τῶν διὰ μιᾶν ἐπιτυχημένην καὶ δημιουργικὴν σταδιοδρομίαν.

Μετὰ ἐπιμελημένην ἐμφάνισιν, εἰς τὴν γνωστὴν ἡ 7ῃ μορφήν τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰνστιτούτου, «Ὁ ἐπαγγελματικὸς προανατολισμὸς» ἔρχεται νὰ ἀνισύσῃ τὴν πεποθησιν διὰ αἱ ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου συμπληρῶν ἕνα μεγάλο κενόν. Ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ παροῦσα στήλη εἰσχεταὶ ἀλεφύργου τὴν συνέχισιν καὶ τὴν ολοκλήρωσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

K. I.

★

Ἄνδρου Κεραμίδα, Καθηγητοῦ τῆς Βαρβακίσου Προῦπου Σχολῆς, «Ἡ μόρφωσις τοῦ κλήρου». Ἐκδόσεις «Ἐνορίας», Ἀθήναι 1951.

Ἐνα μικρὸ τεῦχος 46 σελίδων, τὸ ὅποιον ἀκυκλοφόρητον ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμίδα διὰ τὸ στουαίωτότατον αὐτοῦ θέμα, βίβει ἀφορμὴν εἰς πολλὰς ἀλλὰ καὶ θλιβεράς σκέψεις διὰ τὴν βασικωτάτην αὐτὴν ἀνάγκην τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ κλήρου τῆς.

Ἀνερχόμενος κανεὶς τὸν περιεχόμενον τοῦ, εὐθὺς μετὰ τὰς εἰσαγωγικὰς σκέψεις καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν τοῦ θέματος, βίβει τι κακὸν ἔχει συντελεσθῆ μὲ τὴν παραμείλησιν τοῦ ζωτικωτάτου αὐτοῦ προβλήματος, τόσον ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον καὶ ἀπὸ μέρους τῆς Πολιτείας. Ἡ σύντομος ἀπισκόπησις τῶν, κατὰ τὴν ὑπόφωσιν τοῦ κλήρου ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1850, γυνεῖ πολλὰς θλιβεράς διαπιστώσεις, τὰς ὁποίας ἔρχονται νὰ ἐπιτείνωσιν αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ σκέψεις τοῦ συγγραφέως ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ κλήρου παρ' ἡμῖν.

Βίβει κανεὶς ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν προχειρότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐλπιφίαν πάντες οὐσὴν οὐσὴν καὶ συνέπειας εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ θέματος τῆς μορφώσεως τοῦ κλήρου μας. Ἐνφ ὄλοι συμφωνοῦμεν, διὰ πρέπει νὰ ἔχωμεν μορφωμένον κλήρον, ἐν τούτοις δὲν ἔχομεν καθωρισμένους ἀρχὰς τὰς ἑποίας νὰ ἀκολουθῶμεν διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ. Τὸ χειρότερον ἔμωσιν πρᾶγμα τὸ ποῖον καὶ διαπιστεβαί εἰς τὸ φυλλάδιον αὐτοῦ, εἶναι διὰ τὴν ἐλγ προστάθεια, ἡ ὅποια κητεβλήθη ἐκαστοτὸς διὰ τὴν μέρωσιν τοῦ κλήρου, συνίσταται εἰς τὴν παροχὴν ὄρισμένων γνώσεων. Ἐπικρατεῖ ἡ ἀντιλήψις διὰ, ἐρ' ὅσον τὸ πρόγραμμα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν θὰ

εἶναι φορτωμένοι ἀπὸ παικίλια μαθήματα, ἀναγκαστικῶς θὰ ἔχωμεν καὶ κλήρον μορφωμένον. Τοῦτο ὅμως ἔχει ἀποδειχθῆ ἔν τῃ προξεί τῷ ἔσφαλμένον. Καὶ ἀπὸ ἔχει διαπιστωθῆ ἴσσοι πανηγυρικῶς ἢ ἀποτυχία τῆς μεθόδου αὐτῆς, οὐδὲς ἀκόμη ἔσκαφθῆ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλειθῆ.

Ὁ σ, ἐν συνεχείᾳ, κάμνει ὠρισμένας ὑποδείξεις, αἱ ὅποια ἐν τῷ συνόφῳ των εἶναι πολὺ πρακτικά. Ἐκείνο ὅμως τὸ ὅποιον πρῶπει ἐντελῶς ἰδιαιτέρως νὰ ὑπογραμμιοθῆ, εἶναι ἡ ποιότης τοῦ διδακτικοῦ καὶ τοῦ διοικητικοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἰσρατικῶν Σχολῶν, καὶ ἰδιαιτέρως ἡ προσωπικότης τοῦ διδουμένου αὐθῶν, διότι χερὶς κατάλληλον προσωπικόν καὶ χωρὶς τὸν ἐσθαινομένην διουθεντήν, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποκτήθῃμεν κληρικῶς ἀνταξίους τῆς θέσεως των καὶ τῆς ἀποστολῆς των.

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐὰν ὄχι τρεῖς Ἐκκλησιαστικαὶ Σχολαί, ὅπως προτείναι ὁ σ., ἰδρυθῶν, ἀλλὰ μόνον μία, διότι φεβὸς ὅτι ἐν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ νὰ λαχθῆ ὀι ἢ ἐπάνδρωσις διὰ τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ καὶ αὐτῆς ἀκόμη εἶναι πραγματικῆ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρότασιν τοῦ σ. διὰ τὴν μετειακμάσειον τῶν ἡῖν κειροτονημένων ἱερέων καὶ τῆς ἄης λεγομένης κατηγορίας, δηλαδὴ τῶν μὴ ἐχόντων ἀνώτερα μορφωτικά προσόντα, ὁ προτείνόμενος τρόπος τῆς μορφώσεως των εἶναι ἀμφίβολον ἐὰν ἴα ἀποβῶση ἐλαθίποτε ἀποτελέσματα καὶ ἐὰν θὰ ἀνταποκριθῆ καὶ εἰς τὰς θυσίας τῶν ἰθῶν καὶ τοὺς κόπους καὶ τὰ ἔξοδα τὰ ὅποια θὰ καταβληθῶν.

Ἡ μετειακμάσειος τῶν ὑπαρχόντων ἱερέων, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν ἐπίσκοποι εὐρισκόμενοι εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των, δύναται νὰ γίνῃ ἐντελῶς φυσικογινικῶς, καὶ μάλιστα ἀνεξαρτήτως τῶν οἰκονομικῶν συνεισθῶν διὰ τὴν περαιτέρω προαγωγὴν των. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ σ. εἶναι ἄξιος συγχρητηρίων διότι ἐπελήθη τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ τὸ ἐφήταος με τὴσιν ἀγάπην καὶ με τὴσιν ζήλον, εἰς τρόπον ὅτι ἐν μελετηθῶν ἀπὸ τὴν συσταθῆσαν τὸ παρελθὸν θέρος ἐπιτηρήν τὰ συμπροσάματα εἰς τὰ ὅποια καταλήγει ὁ σ., ἀναμφίβολως πολλὰ θὰ ἔχῃ νὰ ὠρληθῆ ἢ ἐκκλησιαστικῆ μας ἐκπαιδευσις καὶ δι' αὐτῆς καὶ ὀλη ἢ ἐθνικῆ καὶ πολιτιστικῆ μας κατάσταση. Ε. Ο.

★

Δημήτρη Γιάκου: «Κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ», μυθιστόρημα. Ἐκδόσεις λογοτεχνικοῦ περιδικίου Νέου Νομαῆς. Ἀθήνα 1950.

Μῖνεται ἡ τρικυμία μέσα στὸ βῆλο αὐτὸ: τρικυμία ζωῆς καὶ τρικυμία ψυχῶν. Καὶ γύρω ἀπ' αὐτὲς ἡ θέλλα τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς. Πάνο ὅμως ἀπ' αὐτὲς γεμάτο στοργὴ καὶ γαλήνη, λάμπει τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ καὶ ρίχνει στὴ γῆ καὶ στ' ἄνεθρποους τῆς ἀκίνας τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ θάρρους. Καὶ στὸ τέλος ἡ ματοβαμμένη κι' ἐρειπωμένη γῆ ξεπταῖ ἀνοικτατικὲς παπαροῦνες κι' οἱ ἀνεμοδαρμένες ψυχῆς

τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πιστεύουν ἢ ποὺ ἀναζητῶσαν καὶ βρῆκαν τὸν Θεοῦ, γαληνεῦσιν ἐξαγίζωνται κι' ὁμορφαινούν.

Ὁ ὅμος με τὴν ἀθῶα καρδιά καὶ τὴν παιδικὴ σκέψη εἶχε νοιόσαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ θαλπωρὴ τοῦ Θεοῦ βλέματα. Ἄντιθετα ὁ ἀδελφὸς του Βάζος, ποὺ τὸν βασανίζει μὴ σκληρῆ καὶ κρῦχ λογικὴ καὶ τοῦ καταπνίγει τὸ αἰσθημα, δὲν μπρῶει νὰ μιλήσῃ με τὸ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ, ὅταν μὴ ἀγρία μπῆρα χωρίζει τὰ δύο ἀδέρφια, ὁ ὅθος, ὁ ἀδικημένος, ὁ πληγωμένος, βρῖσκει κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμη νὰ ἡρεμήσῃ καὶ νὰ συγχωρήσῃ. ἐνθὸς ἄλλοις, με τὴν ἀνιστατοκαμένη συνείδηση καὶ τὴ θαλῆ σκέψη, παλεύει ἀπελπισμένῃ καὶ περῶ ἀπὸ σκληρότατη θεοικμοκί, γιὰ νὰ μορῶσῃ στὸ τέλος νὰ ξεκαθαρίσῃ μετὰ τοῦ τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ βλέματος καὶ ν' ἀράξῃ με μῆτια δακρυομένα σὲν ἀγκαλιά τοῦ ἀδελφοῦ του.

Οἱ ἄλλοι, πὺ δὲν μπόρσαν νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ ὀγγηθοῦν ἀπ' αὐτὸ τὸ βλέμμα, ἔπως ὁ ἀπαίστος Κομετάτος, κρημνίζονται κατοραμένοι στὸ αἰθῖνο βῆραρο.

Γύρω ἀπὸ αὐτὸ κεντρικὸ νόημα πλέκεται τὸ μυθιστόρημα τοῦ νέου συγγραφέως κ. Δημήτρη Γιάκου Μπρῶει μέσα στὸ σχετικὰ σύντομο αὐτὸ ἔργο νὰ στριμγνῶνται: πολλὰ ἀναφομοίωτα ἀκόμη καὶ ἀνυπότακτα στοιχεῖα (στὰ δευτερευόντα θέματα του, στὸ κᾶπως μονότονα ρυθμικὸ, κάποτε καὶ «λόγιος» ὕρος του, σὲν ἀσαφῆ διαγραφὴ μερικῶν χαρακτήρων του), ἀλλὰ καταλαβαίνεις ὅτι ὀλα αὐτὰ ξεπτιοῦνται ἄτακτα κι' ὀρημτικὰ ἀπὸ μὴν εἰασητη εὐενική καὶ ἐκρηκτικὴ ψυχῆ, ποὺ τὴν εἰπνεῖ ἔα γνήσιο καὶ δυνατὸ ταλέντο. Καὶ ἐκφράζεται τὸσο ζωντανὰ αὐτὴ ἢ ψυχῆ, καὶ ἔραει τὸσο καλὰ νὰ δίνῃ τῆς δονήσεως καὶ τοὺς κραδασμοὺς τῆς, ποὺ δὲν προφταίνει νὰ σταθῆς ἐς λεπτομερειακὲς παρατηρήσεις, γιὰτὶ νοιόθεις νῖ μεταγγίζεται καὶ μέσα σου ὁ δυνατὸς παλμὸς καὶ νὰ σὲ πνίγῃ πολλές φορὲς ἢ συγκίνηση. Μ. Ν.

★

Ἄνάμεσα στοὺς λεπρούς. Τὸ ὅμμα τῆς ἀγάπης (Ὁ πατήρ Δαμιανός). Κατὰ μετάφρασιν Κ. Βογιατζῆ, Α. Βαρβακάρη. Ἀθήνα 1951.

Ὁ πατήρ Δαμιανός, ὁ φίλος τῶν λεπρῶν, εἶναι γνωστὸς εἰς τὸς πλοιοτέρους ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων», ἀπὸ ἄρθρα τὰ ὅποια εἶχον δημοσιεῦθῆ εἰς αὐτὰς. Εἶναι ἐκεῖνος ὁ κληρικὸς, ὁ ὀπίτος ἀφιέρωσις τὴν ζωὴν του εἰς τὴν βοηθειαν τῶν θρομῶτων τῆς τρομαρῆς ἀοθενείας τῆς λέπρας, καὶ ὁ ὀπιτος προσεβλήθη ἐν τέλει καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ αὐτῶν καὶ ἀπέθανε λεπρῶς.

Εἰ.αι ἔνα βῆλιον τὸ ὀποιον βοηθεῖ τὸν ἀναγνώστη του νὰ κατανοήσῃ ὅτι ἢ χριστιανικὴ ἀγάπη δὲν εἶναι κενὴ λέξῃ. ἀλλὰ εἶα ἀκατάβλητος πραγματικότης, τῆς ὀποίας τῆσπο ἄλλο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ.

1. «Ἀκτίνες» τόμ. Η' (1945) «Τὸ κοινωνικὸ ἔργο τῶν ἱεραποστολῶν», σελ. 93. Ὄμοιος «Ἀκτίνες» τόμ. Ζ' (1944) «Στὸ βωμὸ τῆς Ἀγάπης» σελ. 72.

R. A. Torey, Δυσκολίες εις τὴν Βίβλο. Μετάφραση Γ. Κ., Ἀθήναι 1951.

Ἐνα μικρὸ βιβλιαράκι μὲ μεγάλη ἀξία, ἰδίως γιὰ κείνους πρὸ πρωτογνωρίζονταί μὲ τὴν Βίβλο καὶ σκοντάφτον σὲ ὄρισμένες δυσκολίες. Τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ μᾶς βοηθεῖ νὰ ἀντιμετωπίζωμε τίς δυσκολίας αὐτάς, χωρὶς νὰ τὰ χίνωμε καὶ χωρὶς νὰ νομιζώμε, ὅτι ἡ Β.βλος περιέχει ἀντιφάσεις ἢ λάθη, καὶ ὅτι θῆθεν εἰς αἱ ἓνα βιβλίον πού δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἐμπιστευθῶμε.

Μὲ τὴν μελέτη τοῦ βουθήματος αὐτοῦ, ὅλες αὐτὲς οἱ δυσκολίες παραμερίζονται καὶ μάλιστα ὅχι μὲ συλλογισμοὺς, ἀλλὰ ἀπὸ πληροφορίας πού προέρχονται πάλι μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἁγία Γραφή. Ὁ τρόπος αὐτός πού ἀντιμετωπίζονται οἱ δυσκολίες εἶναι, νομίζω, ὁ καλύτερος γιὰτὶ δὲν στηρίζεται σὲ συλλογισμοὺς, ἀλλὰ σὲ γεγονότα.

★

S. L. Bethell: The Cultural Revolution of The 17th Century. (Ἡ πολιτιστικὴ ἐπανάσταση τοῦ 17ου αἰῶνος). Ἐδῶ συζητεῖται ὅχι μόνον τὸ παρὸν ἀλλὰ καὶ τὸ παρελθόν. Τότε πού ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη καὶ ὁ πολιτισμὸς γενικὰ ἀρχισοὺ νὰ προχωρήσῃ στὰ νέα του ἀνάρια. Ὁ ἐπιστημονικὸς ρασιοναλισμὸς, κατὰ τὸν συγγραφέα, δὲν ὑπῆρξε προνόμιον μόνον ἐκείνων πού τὸν ἐκτελοποιήθηκαν. Ἀλλὰ γιὰ ἄλλους, πού ἐξ ἴσου πιστεύου, στὸν ἐπιστημονικὸ ρασιοναλισμὸ, ἢ «λογικὴ» («Reason») περιλαμβάνει καὶ τὴν «Πίστη, τὴν διαθεσίαν, τὸ ἀίσθημα». Γιὰ τοὺς ἐπιστήμονας τοῦ 17ου αἰῶνος τὸ Σόμπαν ἦταν «τὸ μεγάλο σχέδιον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπον». Ἦταν γνωστικὸ, «γεμᾶτο ἀπὸ σημασίαν καὶ σκοπὸ» Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴν ποίησιν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ποιητοῦ μᾶς δίνει τὸ παράδειγμα τοῦ περιφήμου Henry Vaughan ἦταν ἡ καθολογήσῃ καὶ συγχρόνως ἡ συγκίνησῃ. Ἡ φαντασία του περνοῦσε στὴ μέση ἐνδὸς «ὀργανικοῦ» Σώματος, ἐξερρουνώντας ἀναλόγως, βρῖσκοντας συνέπειαι, ὅπὸ τὸ φῶς ἐνδὸς θεϊκοῦ, ὑπερκόσμου σκοποῦ, ἐνῶ ἀργότερα ἡ γλώσσα κατήντησε τὸ ἐνδυματικὸ σκοτεινῆς καὶ ἀκαθόριστης σκέψεως—πού αἰετὶς ἡμέρας καὶ παίρνει τὴν μορφή καθαρῆς παραρροῦσης, καθὼς τὴν βλέπομε στὴν ποίησιν, τὴν γλυπτικὴ καὶ τὴν ζωγραφικὴ.

Γ. Η. Φ.

★

D. G. Peck, «Καθολικὸ διαγράμμα τῆς κοινωνίας» Catholic Design for Society. Πιρνοντας κανεῖς τὸ βιβλίον αὐτὸ στὰ χέρια του, ἀμέσως νοιώθεις ἓνα ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ περιεχόμενό του γιὰτὶ, ἀπὸ τὰ πρῶτα λόγια, φαίνεται ὁ ἀντικειμενικὸς κριτικὸς μῆς πραγματικότητος, πού φάχνει μὲ ἐκσυμβεδήσῃ, γιὰ νὰ βρῇ κάποια λύσι στὴν κρίσι τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ σ., ἀφοῦ ρίχνει μιὰ γενικὴ ματιὰ στὴν κοινωνία, ὡς συνειδητὸς χρι-

στιανός, προσπαθεῖ νὰ ἐντάξῃ τοὺς χριστιανούς καὶ τὸν Χριστιανισμὸ στὴν ὑπεύθυνον θέσι, πού πρέπει νὰ παίρνῃ ἀπέναντι στὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Χωρὶς εἰσαγμοὺς, ὁμολογεῖ ὅτι χριστιανικὴ κοινωνιολογία καὶ κοινωνικὸ εὐαγγέλιο, ἀσχετὰ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξῃ Χριστιανικὴ κοινωνιολογία, λέει, εἶναι, ἡ ἐμπρακτικὴ μέσα στὴν κοινωνία ἐφαρμογὴ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, πού περιεπιθέτει τὴν κατανόησιν τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι ἡ τελειοποίησῃ του, μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ νὰ δοξάζεται ὁ Δημιουργὸς του.

Καὶ ἀφοῦ ὁ σ. πεθεῖ τὸν ἀναγνώστη νὰ ὁμολογήσῃ μαζὺ του τὴν ὑπαρξὶ κάποιαι μεγάλης κοινωνικῆς ἀνωμαλίας, τὸν βοηθεῖ νὰ ἰδῇ καὶ τὴν αἰτία. Καὶ ἡ διαίγνωσις τῆς αἰτίας δημιουργεῖ βαθεῖα τὴ συναίσθησι τῆς «ἀμαρτίας». Τῆς ἀμαρτίας μὲ τὴ γενικὴ καὶ εἰδικὴ ἐννοια τῆς λέξεως, πού βγάξει ἀπὸ τὴ σωστὴ τροχιά τῆς τὴν κοινωνία. Μὲ ζωντανῆς εἰκόνας, προσπαθεῖ νὰ δεῖξῃ, πόσο «κοινωνικὸς» ἔχει δημιουργηθῇ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ ἄνθρωπος. Θέλει νὰ κἀν ὑπεύθυνον καθὲ ἄνθρωπον γιὰ τὴν καλλιτέρευσι τῆς κοινωνίας, δεῖχοντας συγχρόνως ὅτι οἱ γίνεις καὶ ὀλίκες ἀξίαι μόνον ἀμετάβλητες καὶ παίρνον τὸν χρωματισμὸ τους ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον γιὰ νὰ γίνον καταστρεπτικῆς ἢ ὀφέλιμες. Δύο μεγάλα προβλήματα προσβάλλουν ἀμέσως καὶ ἀπασχολοῦν τὴ σκέψῃ τοῦ σ. Πῶς θὰ ζῆσῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ πῶς θὰ συνεργασθῇ μὲ τοὺς ἄλλους: Καὶ ναὶ μὲν προσφέρει τὸ κλειδί πού δίνει τὴ λύσι, λέγοντας ὅτι «ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι τὸ κλειδί τῆς κοινωνικῆς εὐθυμίας», ἀλλὰ καὶ μὲ ὑπομονὴν βρῆσθαι τὸν ἀναγνώστη νὰ βγάλῃ μόνος του τὸ συμπέρασμα αὐτό.

Ἔτσι ὁ σ. ἐνῶ στὰ πρῶτα δύο κεφάλαια τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ πιστὸς χριστιανός, πού ἀντιμετωπίζει τὴ σύγχρονον πραγματικότητα, στὰ ἄλλα τὰ εἰδικά μέρη, μεταβάλλεται στὸν ψυχρό, ἀλλὰ μελετημένο καὶ πεπειραμένο κοινωνιολόγο. Ἐξετάζοντας εἰδικὰ πρῶτα τὴν οἰκογενεῖα βοθεῖ τὸν ἀναγνώστη νὰ μὴ βλέπῃ ἄλλη διέξοδο ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἀξιολόγησι τῆς οἰκογενεῖας γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς. Τὴν δεῖχνει τὴν οἰκ. γένεια μὲ ὅλη τῆς τὴν μεγαλοπρέπειαν οἶον τὸ ζυμᾶρι πού θὰ ζυμῶσῃ τὴν ὅλη κοινωνία. Ἀλλὰ καὶ μὲ εἰλικρίνεια προβλεπει τὰ οικονομικὰ προβλήματα πού τόσο τὴν στενοχωροῦν γιὰ νὰ τὰ κἀν πολλὸ ἐλαφρότερα, φωτίζοντας τα μὲ τὴν ἰδέαν τῆς χριστιανικῆς οἰκογενεῖας καὶ τοῦ χριστιανικοῦ γάμου. Μὲ τὴ σειρὰ μῆς κατόπιν ἐρχεται ἡ κοινότης, τὸ κράτος, ἡ ἐργασία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ χρέμα, γιὰ νὰ φανῶν ὅλα αὐτὰ οἶον ἀξίαι μαρμαμένες καὶ ἀποτυχημένες πού, ἀντὶ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὸ σκοπὸ πού ἔχουν ταχθεῖ νὰ ἐπιτελοῦν, γίνονται ἐμπόδια καὶ αἰτίαι καταστρεφῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀναγνώστης, καὶ μὲ τὴν ψυχρὴ λογικὴ, παρακαλοῦσθαι τὴν ὀρθότητα τῆς σκέψεως τοῦ σ. καὶ ἔχοντας δι' ἑψιν του τὸ ὄλο πνεῦμα τοῦ

βιβλίου, βγάζει τὸ συμπέρασμα τῶν, ὅτι ἀξιολογικῆ ρύθμις τῶν τρόπων τῆς ζωῆς μὲ ρυθμισμόν ἢ τὸν θεῖο προορισμὸν τοῦ ἀ-θροῦπου εἶναι ἡ μὲν ἡ λύσις γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ τῆς δυστυχίας. Ἡ, γιὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰ λόγια τοῦ συγγραφέως, βγάζει τὸ συμπέρασμα ὅτι «ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι τὸ κλειδί τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας».

Δ. Σ.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

— Τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα καὶ ὁ χριστιανισμός. (Εἰσηγήσεις καὶ πορ'άματα τοῦ χριστιανικοῦ κοινωνικοῦ κύκλου Σειρὰς πρώτης).

— Πρὸς β. Νικολάου Ἡλία: Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου. Lancaster 1946.

— J. Jargensen: Ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσίζης (Πρ'λόγος· μετάφραση Ν. Καζαντζάκη). Ἀθήναι 1951.

— Γιώργου Δωρικού: Τρεῖς ἄτυχοι. Ἀθήναι 1951.

— Ἀρχιμ. Τιμοθέου Παπαμιχαήλ Σ. Χ.: Πιστὸς στὴν κλῆσιν τοῦ. (Διήγημα ἀπὸ τοῦς χρόνους τοῦ σμυρνοτισμοῦ).

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Δ. Κ. Πετρο Πειραιᾶ. Εδῶ ἔσονται νὰ ἀσπλησθε μὲ τὰ «ράματα» ἀλλὰ μὴν βιάζεσθε. Τὸ ποίημα σας ὡς ἄρχη ἐπιτυχῆς.—κ. Γάκ. Ν. Θάν. Σάμου. Ἐχετε δυνατότητα καλῆς ἐξέλιξης ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν νὰ συστηματοποιήσετε τὴν ἐργασίαν σας. Ἡ μελέτη καὶ ἡ γενικότερα καλλιέργεια εἶναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν ἀξιοποίησιν σας.—κ. Φώτ. Λύχων. Βοστώνη. Δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ πηλοῦν εἰς τὴν ποιήσιν. Ἡ ἐπέδουσις τῆς πηγαίας ἐμπνεύσεως εἶναι τὸ πρόβλημα. Εἰς τὴν ἰδικήν σας πεοίπτωσιν κάποια βία εἶναι ὡς ἀποτέλεσμα τὸ ὑπολείπεται τὸ ποίημά σας εἰς οὐλοθτικὴν πληρότητα.—κ. Δημ. Ἀδάμ. Ἀμαλία δ. Ἡ ἐπίδοσις σας εἰς τὴν ποιήσιν ἐξιδιόλογος. Ἀρχίζετε πολὺ καλά. Τὸ «Ἄν ἦταν νὰ γόριζα» πολὺ καλὸ. Τὸ «Γυρθεὺντας τὴ Γαλήνη» ὀλίγον ἀβάνον, παρ' ὅλον ὅτι ἔχετε προσεῖτε τὴν τεχνικὴν του.—κ. Β. Γ. Τ. Ἐν τῷ ὄθῳ. Τὸ ποίημα σας ἔχει δὴ ἀριστοτεχνικὰ ὁστις, τὸ πρῶτον—αὐτὸ τελευταῖον. Τα ὀλοοποια δῶς ὑστεροῦν. Νομίζομεν ὅτι ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἐπεξεργασθῆτε ὄσον τὸ ποίημα ἐκ νέου.—κ. Γ. Διαμ. Πάτιμον. Εὐχαρίστως ἐπαναβλέπομεν συνεργασίαν σας. Τὸ

νέον ποίημα σας δῶς παρ' ὄλην τὴν προσπάθειαν σας ὑστερῆ—δ. Παυλ. Ρωμανοῦ. Ἐν τῷ ὄθῳ. Τὸ «Χωρικοί» ἐπιτυχῆς καὶ τὸ «Δασκάλος» φράζον εἰς ἐμπνευσιν.—κ. Γεώργ. Ξηλ. Μαρμαρα. Τὸ ποίημα ὄρατον εἰς ἐμπνευσιν ὕστερῃ δῶς πολὺ εἰς τεχνικὴν. Διαβάστε ποιήσιν—δ. Δημ. Χατζ. Πειραιᾶ. Τὸ ἀποσταλὲν πολὺ ἀβάνον.—κ. Κλ. Δόξων. Ἐν τῷ ὄθῳ. Ἡ φωνὴ εἶναι ἀβάνον νὰ ἐφάνη ὕστερῃ καὶ ἡ λολία μὲ ὄλην τὴν καλὴν ποιητικὴν διάδουσαν δὲν ἦμπορεῖ νὰ εἶναι «ἰστοροφίτηρ». Τὸ «ἀλόσους» δὲν ὀμοιοκαταληκτεῖ εὐκόλα μὲ τὸ «παρὰβείσους».—κ. Γεώργ. Βλ. Καβάλλων. Τὰ ἀποσταλῆντα ὕστεροῦν προηγουμένων. Διαστῆ; Τεχνικὸς ὕπερτερο τὸ «Πότε θάρω»;—κ. Μύρτον Μυρτιώτην. Ἐν τῷ ὄθῳ. Ἐπιμεληθῆτε τῆς καταρτίσεως σας εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Διαβάστε νεοῦ ἑλλήνων ποιητῶν διὰ νὰ γνωρίσετε καλύτερον τὰς τεχνικὰς ἐλλείψεις σας. Ἀπὸ τὰ ἀποσταλῆντα ἀξιοπρόσεκτα τὸ «Γαυκοχάραμα», τὸ «φθινόπωρ» καὶ ἡ «Ὀρα τοῦ γωρισμοῦ».—κ. Ἀθάν. Σμουκ. Σέρρας. Ἡ ἀποσταλῆσα συνεργασία σας ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν παρουσιάζει μεγάλην πρόοδον.—κ. Γεώργ. Μαυροκ. Κώμαν τοῦ Γαλιόβ. Ὁ συνεργάτης μας, πὸ ἐδιόβασε τὸ γράμμα σας, ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ παρατήρησις σας εἶναι ὀρθή. Ἀλλὰ κοίμει ἰδικὴν μας παρατήρησις. Ἀφοῦ παρακολουθεῖτε τὰ γραφόμενα τοῦ συνεργάτου μας, δὲν νυμίζετε ὅτι ἀσυνκρίτως μεγαλυτέραν δέξαν ἔχει τὸ βῆθῶτερον πνεῦμα, πὸ ἐμπνέει καὶ διακοτίζει ὄλα τὰ γραφόμενά του, παρὰ μὴ τυχαία καὶ λεπτομερικῶς παραλείψις;—κ. Κ. Παπαπαν. Κηφισιά. Ἡ συνεργασία σας, δῶς πάντοτε, εἶναι πολὺ καλή. Κατὰ τὴν γνώμην μας ἀπὸ τὰ ἀποσταλῆντα θὰ ἦσαν δημοσιεύσιμα τὰ ἐξῆς τετράστιχα: τὸ Ἰον, Ζον, ὄον, ὄον, Ζον, ὄον, ὄον.—κ. Ξηλ. Ψησασαλονίκη. Τὰ περιοδικὰ πὸς ζητήσιν εἶναι οἱ Ὀρθόδοξοι Παρατηρητῆς 10 East 79th Str. New York 21 N.Y. β) Lumen Vitae, 27 Rue de Spa, Bruxelles, Belgique.—κ. Ξηλ. Β. Ἐν τῷ ὄθῳ. Ὅπως θὰ ἴδῃτε εἰς τὸ παρὸν τεῦχος γίνεται λόγος περὶ τῆς κοινωνικῆς μάστιγος τοῦ ἀσέμου θανάτου.—κ. Ἀφροδ. Ροῦμ. Πάτρας. Πολὺ καλὴ καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ θεματός καὶ ἡ μετάφρασις, ἡ ὀποία ὕπεβλήθη εἰς τὴν ἐπιτροπὴν πρὸς ἔγκρισιν. Θὰ χρειοσθῆ δῶς νὰ ἐπιλάτε περισσότερα στοιχεῖα περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τίτλου, τόπου ἐκδόσεως, χρονολογίας κ.λπ.

Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. συνδρομηταὶ τῶν Ἀκτίνων, οἱ ὀποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ λαμβάνουν τὸ τεῦχος καὶ κατὰ τὸ ἀρχόμενον νέον ἔτος 1952, ὀπως ἀποστείλουν τὴν συνδρομὴν ταν τοῦ 1952 ἐκ δεξ. 25.000 ὄσον τὸ δυνατόν ταχύ-τερον, εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ (Καρύση 14, Ἀθήναι).

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες. Γραφεῖα: ὄδὸς Καρύση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023 — Θεσσαλονίκη: Ἄγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Τεραζιδῶ καὶ Κολοκοτρῶν 67. — Ἱπυθύβουος: Ἀ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Ποικιλῆς 5, Ἀθήναι. — Ἐπιτοια συνδρομῆς ὄρχ. 25.000, ἐξωτερικῶς ὄολλ. 3. — Πρῶτος τυπογραφεῖου: Δ Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176. — Χειρὸγραφη, δημοσιεύσιμα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τυπ. «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐπιτοιας» Α. Ε. Παπαδιαμαντοπούλου 44.
Ἐμμετάλλευσις: Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΕΚΑΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

1951

ΑΡΘΡΑ ΓΡΑΜΜΗΣ: Π. Μελλίτη: Πικραμένος λαός, σελ. 1 6—Γιά να γίνει πραγματικότητα, σελ. 49 52.—Ι. Ι. Κοτοώνη: Στά μέσα του αίθους, σελ. 97 102.—Π. Μελλίτη: 'Η ἀρρώστια μας, σελ. 145 9—Τό χρέος, σελ. 243 6.—Τό παραλθόν, σελ. 385 90.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Δ. Ε. Χαροκόπου: Το IV Διεθνές Ίατρικόν Συνέδριον τοῦ Bossey, σελ. 29 31.—Δ. Κωτσάκη: 'Η πορεία τῶν μαθηματικῶν καί ἡ σύγχρονος ἐκέφις, 103 7.—'Αρ. Α. 'Ασπιώτη: 'Η ἀρρώστια καί ὁ ψυχικός κόσμος, σελ. 118 14.—Π. Ι. Μπρατιώτου: 'Η κοινωνική διδασκαλία τοῦ 'Αποστόλου Παύλου, σελ. 247 51.—Π. Ν. Τραμπέλα: 'Ο Παῦλος καί τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα, σελ. 252 7.—Π. Ι. Ζέπου: 'Ο Παῦλος ὡς ἀργάτης τοῦ δικαίου, σελ. 258 63.—Μαρ. Γερουλάνου: 'Εμφύχος Ίατρικῶν, σελ. 337 43.—F. J. De Waele: 'Ο 'Απόστολος Παῦλος εἰς τὴν Κόρινθον, σελ. 344 53, 395 406.—'Αρ. Α. 'Ασπιώτη: 'Από τὰ ψυχολογικά προβλήματα τοῦ ἐρήδου, σελ. 359 63—Συμπράγματα ἀπὸ τὸ Διεθνές Ίατρικόν Συνέδριον τοῦ Montpellier (17 22 Ἰουλίου 1951) σελ. 380 2—Ι. Οἰκονομίδη: 'Η ἔνοια τῆς ζωῆς, σελ. 404 9, 456 62.—Α. Jores: Τὸ νόημα τῆς ἀρρώστιας, σελ. 434 40.—Α. Ν. Τσιριντάνη: Παῦλος καί Νόμος, σελ. 481 7.—F. J. De Waele: Εἰς τὰ ἔχνη τῶν Μεγάλων Κηρύκων, σελ. 489 99.—Κ. Πενταλιόβ: 'Η σύγχρονος ἀστρονομία καί ὁ πλανήτης μας, σελ. 501 5.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Daniel Rops: Τί διδάσκει ἡ ἱστορία, σελ. 150 2.—Ernest T. Williams: 'Η 'Ελλάς καί ἡ ἀποστολή τῆς, σελ. 186 7.—Γεωργ. Σ. Μαριδάκη: 'Η 'Ελληνική 'Επανάστασις ὡς ἐκφρασις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, σελ. 193 206.—'Εμμ. Ι. Πρωτοψάλτη: 'Ιστορικός δολιτισμός, σελ. 289 97.—'Αγγ. Δεκαπληνοῦ: 'Η πνευματικὴ κίνησις τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, σελ. 506 10.

ΜΟΡΦΑΙ: Κ. Πενταλιόβ: 'Απὸ τὴν ζωνὴν τοῦ Milne, σελ. 163 4.—Δ. Πυργιώτη: André Gide, σελ. 195 6.—Σεργ. Παύλου: 'Ο Lavoisier καί ὁ δολιτισμός, σελ. 213 5. Lloyd C. Douglas, σελ. 315 6.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Μαρ. Γερουλάνου: 'Η ἔρσις καί τὸ ἔργον τοῦ 'Ελλ. 'Ερευθοῦ Σταυροῦ, σελ. 14 20.—Ι. Π. Πασιῶ: Τὸ ζήτημα τῶν συντάσεων, σελ. 21 5.—Μαρ. Γερουλάνου: Τὸ ἔργον τοῦ 'Ελλ. 'Ερευθοῦ Σταυροῦ κατὰ τὸν κλέμον καί τὴν κατοχήν,

σελ. 53 5.—'Ιω. Οἰκονομίδη: 'Η θάλασσα, ὁ ἐθνικός μας πλοῦτος, σελ. 61 3.—Φαίδης Στεφανῆ: 'Η γυναικεία φιλανθρωπία στὸ Βυζάντιον, σελ. 64 9.—Dr R. G. Quatiz: 'Η Εὐαγγελικὴ 'Εκκλησία εἰς τὴν Γερμανίαν, σελ. 70 2.—Τὸ ζήτημα τῶν συντάσεων, σελ. 76 7.—Β. 'Εραστοῦ: 'Αφροεὶς ἠρωδῆς, σελ. 115 9.—Ν. Φιντέλη: Πηγὴ δυνάμεως, σελ. 120 1.—'Αριστ. Δίπλα: Οἱ πολυτελεῖς καί τὰ προβλήματα τῶν, σελ. 159 162.—Γ. Διαμαντίκου: 'Η πορεία τῶν οἰκονομικῶν μας, σελ. 167 9, 307 10, 391 4.—Ν. Φιντέλη: Γόρως ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, σελ. 209 12.—Μακαριωτάτου 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν κ. Σπυρίδωνος: Τὸ 'Εθνος εἰς τὸν ἐρευτισμὸν τοῦ 'Αποστόλου Παύλου, σελ. 241 2.—Γ. Α. Περῆ: Πρόγραμμα ἀνοικοδομήσεως δι' ἐθελοντικῆς ἐργασίας, σελ. 298 302.—Ν. Φιντέλη: Σαράντα χρόνια, σελ. 303 6.—Μελή Νικολαΐδη: Μία διεθνὴς πνευματικὴ συγκέντρωσις στὴν 'Ελλάδα, σελ. 371 2.—'Υγεία καί κοινωνία, σελ. 380 2.—Howard Whitman: Μία δημοσιογραφικὴ ἔρσις: Στὴν ἀναζήτησι τοῦ Θεοῦ, σελ. 410 6.—'Αθ. Τσαλίκη: 'Ο θσαμός τῶν γεωργικῶν ἐφαρμογῶν, σελ. 451 5.—Ν. Φιντέλη: Μέσα σὶ ἐργοστάσια, σελ. 511 2.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Α. J. Cronin: Γεντὶ πιστεύω, σελ. 10 3.—'Ιω. Πάρβου: 'Ο Goethe καί τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας, σελ. 56 60.—Δ. Πυργιώτη: Τί εἶναι ὁ δολιτισμός, σελ. 153 8—Μπροστὰ στὶ σύγχρονα προβλήματα, σελ. 206 8.—'Ο Πιλόλος καί ἡ ἐποχὴ μας, σελ. 264 8.—Ernest T. Williams: 'Η νέα δημοκρατία, σελ. 354 8.—Δ. Πυργιώτη: 'Ἰσοκρατία καί Χριστιανισμός, σελ. 364 8, 417 22.—'Απὸ τὴν ἱστορία τοῦ κοινωνικοῦ Χριστιανισμοῦ, σελ. 441 6.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Γ. Α. Περῆ: 'Ενα πνευματικὸν «συμπόσιον», σελ. 123 4.—'Αρ. Α. 'Ασπιώτη: 'Ο ἐρηθὶς καί ἡ οἰκογενειακὴ ἀτμόσφαιρα, σελ. 447 50.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ - ΤΕΧΝΗ: Σωτ. Σκίπη: Αὐρικὲς πρόξεις, σελ. 7 9.—Μελή Νικολαΐδη: 'Η πνευματικὴ καί ἠθικὴ κρίσις τῆς λογοτεχνίας μας, σελ. 26 8.—Σπύρου Γεωργακοπούλου: 'Απηχῆσις στὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὴν 'Αγία Γραφή, σελ. 73 5.—Θεοδώρου Σούδη: 'Εξεκστειλάρια, σελ. 222 30.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: Ζηνα Πέτρου: Τὸ γαλάζιο βέλλιο, σελ. 317 21.—'Ελένης Καριτά: Δώδεκα γράμματα στὴ Νοννά, σελ. 78 9.

86. — Μελέη Νικολαΐδη: Δημήτριος και Νέστωρ, σελ. 170 80, 216-21. — Σώτου Χονδροπούλου: Πέροι με τόν χιονογάρα, σελ. 32·6. — Στήν αλλή με τὰ γιασμιά, σελ. 463·7.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: 'Αγγράμπελης: 'Ο Παύλος, σελ. 297. — Φ. Αιγαίου: Πόθοι, σελ. 152. — Κούλη 'Αλέπη: (Alliette Audra) Σπλαχνίσου Κύρις, σελ. 87. (Henriette Charasson) 'Όχι ποτά, σελ. 125. (Guido Gezelle) 'Ένα κληρί με κεράκια, σελ. 231. (Coventry Patmore) Τά παιχνίδια, σελ. 324. — 'Αντ. Ζαχαροπούλου: Παύλος, σελ. 269 73. — Ν. Καμύση: Σαλπύρισμα, σελ. 221. — 'Αδέλφια μου πού πάτα; σελ. 325. — <'Αδελή εποχή>, σελ. 358. — <Γλυκὴ 'Ιησοῦ>, σελ. 512. — 'Ελένης Καριτά: Χριστόνας, σελ. 72. — Τὸ πληγωμένο πουλί, σελ. 394. — Αὐτοὶ πού περιμένουν, σελ. 467. — Γ. Δ. Καχτριμάνη: Χριστινὸς, σελ. 86. — Κίλσεμα στὴν 'Ελλάδα, σελ. 281. — Πετάγματα τοῦ νοῦ, σελ. 450. — 'Αλ. Κρέστοβιτς: Μικρὲς οἰκονομίς, σελ. 25. — Πίντα, σελ. 60. — Μσοάνυχτα, σελ. 316. — Χ. Κρίσπου: Στὴν πόλη τῶν σοφῶν, σελ. 268. — 'Αγάπη, σελ. 353. — Πορεία, σελ. 422. — Γυρισμός, σελ. 440. — Φ. Κριτέλη: Κλάμμα, σελ. 221. — 'Η πόρτα, σελ. 390. — Ν. Μάτσα: 'Ο χαμέος καιρός, σελ. 214. — Στεφ. Μπολέτση: Προσευχή, σελ. 6. — 25 Μαρτίου σελ. 122. — Κόσμος ἀγάπης κι' ὀμορφιάς, σελ. 180. — Πέτρα με πέτρα, σελ. 316. — Στε ὁ τὸ μονοπάτι, σελ. 368. — 'Απογεώσις, σελ. 416. — Βαρνάβας, Σίλας ἢ Δημᾶς; σελ. 462. — Δειλινὸ στὸν κάμπο, σελ. 505. — 'Αλκμ. Μουγάκης: 'Αγάπη, σελ. 500. — Δ. Παπα θήμα: Στὴ σηλιά τῆς Βηθελέμ, σελ. 20. — 'Αντ. Σαμαράκης: Χριστούγεννα 1950, σελ. 9. — Στὰ θροακία τοῦ συ-

νοικισμοῦ μας, σελ. 152. — Γράμμα στὸν Παύλο, σελ. 246. — Ν. Τουτουνητζάκη: 'Απολογία VIII, σελ. 9. — 'Απολογία, σελ. 166. — Ν. Β. Τυπάλλου: Δαμπαδες, σελ. 128. — Δυθ. Φιλίππου: 'Ένα πρωτὸ ἤθε, σελ. 129. — Ν. Φωτεινοῦ: Ἐσκίλημα, σελ. 276.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ: (Οὔτις): Μάτ... σελ. 36 8. — 25ς Αἰῶν, σελ. 126-8. — <Διάβας βοήθησον ἡμῖν>, σελ. 274 6. — 'Ο ἀρμόδιος δ' ἄλληλος>, σελ. 322 3. — <Περάσματα>, σελ. 369-70. — Προσοχή, δηλητηρίον!, 423 5. — Τὸ τηλέφωνον τοῦ συνταγματάρχου, σελ. 468 70.

ΑΠΟΨΦΙΣ: 39-41, 130·2, 181·3, 232-4, 277 9, 326·8, 426·7, 471·3, 513·6.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ: 41, 88, 132, 183, 234, 279, 328, 372, 427, 474, 516.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΤΛΗΝ: 134-8, 282-3, 518-20.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: 287, 330.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ: 44, 90, 139, 186, 236, 284, 331, 374, 430, 476, 520.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 44 8, 143, 186, 285-7, 334·6, 379·80, 432.

ΒΙΒΛΙΑ: 90·5, 140·3, 188 91, 237·9, 284 5, 331·4, 375·9, 430·1, 477·9, 520·4.

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ: 45, 139·40, 187·8, 236·7, 284, 331, 374·5, 476·7.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ: 96, 114, 192, 240, 288, 336, 384, 480, 523.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ: 41, 132, 277, 280, 382, 428, 429, 474.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

ΔΕΚΑΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ 1951

A

'Αγάπη	3, 27, 65, 147, 162, 243, 254, 256, 487, 512
'Αγία Γραφή	73, 99, 120, 121, 127, 135, 236
— παροιμίαι	73
'Αγωγή νεολαίας	161, 359, 369, 447
'Αγών, ἔθνικός	41, 149, 160
'Αδελφή>	19, 54
Αἰῶν εἰκοστός	97, 114, 127
'Αλιεία	61
'Αμερικὴ	3, 123, 183, 289, 410
'Αναγέννησις	199
'Αναπήρια ἠθικὴ	146, 389
'Ανασκαφαί	311, 493
'Ανασυγκροτήσις	168, 309, 393, 513
'Ανεργία	130, 208, 233
'Ανοικοδόμησις δι' ἔθελοντικῆς ἐργασίας	298
— ναῶν	132, 181, 372

'Αντωνόπουλος Νικόλαος	232, 375
'Αξιωματικὴ μέθοδος	107
'Απόδημος 'Ελληνισμός	375, 427
<'Αποστολικὴ Διακονία>	186 328
'Αρμεόπουλος	90, 199, 375
'Αρρώστια καὶ ψυχικός κόμος	30, 108, 1'0
	282, 373, 380, 434
'Αστρονομία	234, 472

B

Βασιλειὰς	14, 446
Bergson Henri	286
Bernanos Georges	285
Βιολογία	29, 46, 156
Βιομηχανία	168, 210, 511
Biot René	112
Bossuet	388
Βυζάντιον	14, 64, 90, 93, 190, 194

Γ

Γάμος	127, 250, 254, 487
Γερμανική Εκκλησία	70
Γεωργία	211, 307, 451
Γραϊκός Μάξιμος	477
Γυναίκα	64, 95, 115, 250, 252, 287, 487

Δ, Δ

Δήλωσις Ἑλλήνων Ἐπιστημόνων Λογοτεχνῶν καὶ Καλλιτεχνῶν	150, 471
Διακήρυξις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων	101, 148
Διακόνισσαι	64
Διδάσκαλος 115, 130, 135, 369, 508, 514, 519	
Διεθνὴς Χριστιανικὴ Ἠγεσία	181, 186, 354
«Δίκαιον» καὶ Παύλος	258
Douglas C. Lloyd	315
Δουλεία	250, 254, 266
Δροσίνης Γεώργ.	88

Ε

«Ἐθνικὸν Ἴδρυμα»	280, 471, 513
Einstein	163
Ἐκθέσις καλλιτεχνικαὶ	88, 134, 185
— βιβλίου	280, 329
Ἐκκλησία 5, 47, 64, 70, 92, 115, 121, 131, 132, 133, 138, 181, 182, 186, 190, 241, 254, 280, 328, 410, — καὶ φιλανθρωπία	14, 64, 511, 522
Ἐκπαίδευσις 45, 130, 181, 137, 212, 369, 522	
Ἑλλάς	45, 99, 100, 132, 194, 234, 243, 390
Ἑλευθερία καὶ πίστις	1, 99, 387, 483
«Ἑλληνικὸν Φῶς»	100, 139, 232, 234
Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς	15, 41, 53
Ἐνότι	98, 101, 130
— τοῦ Ἑλληνισμοῦ	296
Ἐξέλιξις (ἱστορία)	12, 58
Ἐρπασμὸς 1910 τοῦ Ἰδίου Ἀποστόλου Παύλου 182, 242, 277, 287, 370, 481, 489, 513, 520	
Ἐπαρχία Ἑλληνική 115, 136, 160, 210, 287, 298, 426, 454	
Ἐπιστήμονες, ξένοι 10, 110, 112, 123, 124, 150, 153, 154, 155, 156, 157, 163, 213, 215, 244, 265, 280, 285, 286, 315, 332, 334, 404, 432, 434, 471, 502	
Ἔργασία	209, 233, 250, 300, 355, 444, 521
Ἐθνασσία	380
Ἐφηβος	358, 447, 479, 516, 521

Ζ, Γ

«Ζωή»	121, 140, 238, 303
Ζωή (βιολογικῶς)	29, 46, 404, 456
Goethe	56

Η

Ἡθικὴ Ἐκκλησία (Ethical Church)	427
Ἡρώς· Ἡρωίδες	95, 132, 151, 175, 287

Θ

Θάλασσον	42, 473, 475, 515, 517
— Ἑθνικὸν	42, 236, 429, 518
Θεσσαλονικὴ	139, 283, 476, 493, 518, 520

Ι

Ἰατρικὴ	31, 108, 135, 337, 381
Ἰεραποστολή	118, 137, 138
«Ἰνστιτούτον Ἰατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς» 91, 158, 189, 359, 373, 434, 472, 516, 521	
Ἱστορία	150, 289, 387

Κ, Κ

Κατακόμβαι	182, 496
Κατηχητικὸν Σχολεῖον 101, 117, 135, 137, 190, 238, 330, 471	
Keller Helen	95
Κινηματογράφος 41, 132, 277, 280, 382, 428, 429, 474	
Κορέα	98, 120, 132, 208
Κόμματα	4, 310
Κράτος	3, 22, 212
Cripps, Sir Stafford	354
Cronin, A. J.	10

Λ, Λ

Λαὸς πικραμένος	1, 146, 210
Lavoisier	155, 213
Leibnitz	155
L'Frmitte Pierre	332, 334
Λιμοκτονία δριον	210
Λογοτεχνία	26, 163, 183, 328, 432

Μ

Μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι	103, 502
Μάξιμος ὁ Γραϊκός	477
Maritain Jacques	123
Μάρσαλ σχέτιον 3, 40, 124, 211, 302, 394, 451	
Μάρτυρες σύγγραφοι	70, 182, 395, 522
Ματθόπουλος Εὐσάβιος	100, 305
«Μεγάλη ἰδέα»	99, 100
Μεταίωον	151, 497, 507
Milne	163
Montpellier	380
Μουσικὴ	336, 475

Ν

Nightingale Florence	14, 54
Νόμος 751	233, 326
Νόμος καὶ Παῦλος	481

Ο

Οικογένεια 116, 153, 208, 250, 279, 447, 479, 486	
Οικονομικά	167, 307, 356, 391

Π, Π

Παιδί 101, 115, 131, 133, 135, 140, 159, 162, 190, 254, 369, 471	
Παρθένος	116 (39, 88, 183)
Παπαδιαμάντης Ἀλέξ.	183, 234, 516
Pasteur	156
Παῦλος (Ἀπόστολος) 244, 247, 252, 258, 264, 274, 277, 279, 280, 297, 395, 481, 489	
Péguy Charles	286
Πολιτισμὸς	101
— βυζαντινός	14, 64, 190, 194
— χριστιανικός	150, 181, 385

Πολύτκνοι	158, 279
Προλήψεις και Θρησκεία	97
«Πρόνοια Βλασίων 'Επαρχιών»	474
«Πρόνοια» Συνεργαζομένων Χριστ. Σωματείων	232
«Πρός ένα Χριστιανικόν Πολιτισμέν»	131, 181,
	186, 311, 362
Προσευχή	40, 118, 410
Πρόσκοποι	284, 489
Προσωπικότης	158, 387
— και Ιατρική	29, 189, 343, 381, 449
— χριστιανική	99, 113

Q

Quaatz R. G.	70, 91
Quadragesimo Anno	441

R

Rerum Novarum	441
Rops, Daniel	150, 286
Russel, Bertrand	155

S, S

Sadler William	189
Siebeck, R.	29, 110, 113
Σκαλισούνης Ίωάννης	100
Smart, W. M.	502
Sommerfeld Arnold	471
Σοσιαλισμός	445
Συνέδρια διεθνή	29, 45, 47, 137, 380
— Φοιτητικά	137, 520
Συντάξεις	21, 39, 76, 130, 326

T

Τέχνη(ς) κρίσις 26, 41, 42, 88, 190, 378, 428	
Tournier P.	29, 112

T, U

Υδροβιολογικόν 'Ινστιτούτων	61
Υλισμός	100, 131, 158

Undset Sigrid	432
Υπάλληλος	22, 77, 130, 322, 327
Υπηρέτρια	36, 327, 330

Φ, F, V

Feuerbach	153, 265
«Φ.λοι τοῦ χωριοῦ»	136
Φιιτηταί ξάνοι 123, 137, 183, 282, 330, 520	
«Φοιτητική στήλη»	134, 142, 282, 518
Φορολογία	168, 208, 393
Φυσική άτομική	155

X, H

Harkness Georgia	124
Holzner	244, 280, 490, 516
«Χριστιανική 'Ενωσις 'Εκπαιδευτικῶν λει- τουργῶν»	115, 283, 471
«Χριστιανική 'Ενωσις 'Επιστημόνων» (X E E)	131, 148, 186, 187, 277, 434, 505
«Χριστιανική 'Ενωσις 'Εργαζομένης Ν αίας» (X E E.N.) 135, (445) 474	
Χριστιανική κίνησης ἑξωτερικῆς 29, 44 70, 123, 136, 181, 183, 286, 335, 379, 380, 410, 511, 520	
«Χριστιανική Φοιτητική 'Ενωσις» (X Φ E.) 135	
Χριστιανισμός, Ἐμπρακτος . 136, 147, 511, 516	
— και ἰσοκρατία	206, 365, 417
— και κοινωνισμός . 47, 137, 246, 441, 514	
— και πολιτική	138, 327
— και ρεαλισμός	97
Χωριό ἑλληνικό 115, 136, 300, 426, 454, 513, 519	

Ψ

Ψυχαγωγία	328, 454
Ψυχολογία τοῦ βάρους	109, 359 (449)
Ψυχοσωματική ἐνόησις 31, 91, 156, 189, 341, 381	

W

Williams Ernest	181, 186, 354, 513
---------------------------	--------------------